

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 64.

Onsdagen den 23 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och led-
des förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Stenberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposi-
tioner:

nr 371, med förslag till lag innefattande tillfälligt undantag
från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks
vinst; och

nr 372, angående bidrag till tullstatens enskilda pensions-
inrättning.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt behandling konsti-
tutionsutskottets memorial, nr 15, angående fullbordad granskning
av de i statsrådet förda protokoll.

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*

Punkten 5:o).

Vid förevarande punkt hade utskottet funnit åtskilliga rege-
ringsåtgärder, som omförmdes i protokollen över jordbruksären-
den den 14 augusti, den 5 september, den 24 oktober och den 30
december 1916, vara av beskaffenhet att böra hos riksdagen an-
målas.

Vid denna punkt voro likväl fogade reservationer:

av herrar *Edén, Hellberg, Mannheimer, Stadener* och *Ericsson*
i Vallsta;

av herrar *Oscar Olsson, Larsson* i Västerås, *Kropp, Sterne* och
Magnusson i Kalmar; samt

av herr *K. J. Ekman*.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 64.

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets anmälan yttrade:

Herr statsrådet Stenberg: Herr vice talman, mina herrar! I den nu föredragna punkten har konstitutionsutskottet enligt § 107 regeringsformen framställt anmärkningar i anledning av vissa beslut i ärenden, som angå livsmedelspolitiken under kristiden. Anmärkningarna äro riktade mot föredragande departementscheferna, och då jag såsom tillförordnad chef för jordbruksdepartementet i statsrådet föredragit ett av ifrågavarande ärenden, skall jag anhålla att i fråga om detta ärende få yttra några ord till förklaring och försvar.

Den mot mig framställda anmärkningen gäller ett den 5 september 1916 av Kungl. Maj:t fattat beslut om maximipris å spannmål. Beslutet avsåg såväl brödsåden — vete och råg — som också korn och havre, men anmärkningen synes gälla endast brödsåden. Vad sådan spannmål angår, hade rågen under vintern 1915—16 och intill den 1 maj 1916 varit belagd med maximipris, men därefter hade priset å all brödspannmål likasom å vetemjöl och rågmjöl ej varit reglerat på annat sätt än genom överenskommelse med Kvarnföreningen. När så tiden nalkades, då 1916 års skörd kunde komma i marknaden, hade fråga väckts om fastställande av maximipris ej blott ånyo på råg utan även å vete. Statens livsmedelskommission hade i slutet av augusti avgivit förslag om prisreglering å brödsåd och mjöl av sådan säd.

Kommissionens framställning var emellertid icke enhällig. Av kommissionens fyra ledamöter var det en — överdirektören Flach — som icke ansåg sig kunna förorda legala maximipris å den svenska brödsåden, utan uttalade sig för fortsatt överenskommelse med kvarnarna om vissa pris å ej blott mjölet utan även själva brödsåden. De tre övriga ledamöterna föreslogo maximipris å säden och överenskommelse med kvarnarna om mjölet, men voro ej sina emellan eniga om prissatserna. Generaldirektörerna Elmquist och Fryxell dikterade kommissionens beslut. Den senare hade helst velat föreslå ett provisorium för en månad, baserat på det senaste kvarnavtalet, men, då en sådan anordning visade sig omöjlig att genomföra, förklarade han sig närmast biträda herr Elmquists förslag. Herrar Elmquist och Fryxell förordade på detta sätt samma pris, medan däremot ordföranden greve Hamilton beträffande vissa pris uttalade avvikande mening. Att emellertid skillnaden mellan de olika föreslagna prisen icke var särdeles betydande, torde framgå av följande sammanställning, i vilken prissatserna avse 100 kilogram.

För vete föreslogo herrar Elmquist och Fryxell ett maximipris av 22 kronor 50 öre, medan greve Hamilton föreslog 23 kronor 50 öre och herr Flach likaledes 23 kronor 50 öre. Priset på råg ville herrar Elmquist och Fryxell sätta till 21 kronor 50 öre, greve Hamilton till 21 kronor och herr Flach till 22 kronor 50 öre. Beträffande bagerivetemjöl påyrkades av herrar Elmquist och Fryxell ett pris av 31 kronor, av greve Hamilton 33 kronor och

av herr Flach ävenledes 33 kronor. För rågsikt förordade herrar Elmquist och Fryxell, med instämmande av greve Hamilton, ett maximipris av 30 kronor, medan däremot herr Flach föreslog ett pris av 32 kronor 25 öre. I fråga om sammalet rågmjöl var det pris, som föreslogs av herrar Elmquist och Fryxell samt greve Hamilton, 24 kronor 50 öre, under det herr Flach förordade 25 kronor 65 öre.

Ang. följ-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

I frågan: maximipris eller icke å brödsäden? följde Kungl. Maj:t den av tre ledamöter i kommissionen uttalade meningen, att maximipris borde fastställas. Mjölprisen blevo däremot beroende på överenskommelse med kvarnarna. Beträffande prissatserna följdes herrar Elmquist och Fryxell utom i fråga om prisen å råg och sammalet rågmjöl, vilka sattes, det förra priset 50 öre och det senare 1 krona lägre än dessa herrar föreslagit.

Då konstitutionsutskottet nu ansett detta beslut böra föranleda anmärkning mot föredraganden, har visserligen icke någon reservation anmälts mot utskottets beslut, att anmärkning skulle framställas, men motiveringen för detta beslut är olika, allt efter utskottsledamöternas partiställning.

Högerledamöternas motivering har blivit majoritetsuttalande. Deras kritik riktar sig mot prissättningen; de anse de bestämda prisen vara för låga *dels* för ett behörigt tillgodoseende av producenternas intressen, vilka under de givna förhållandena i viss mån sammanfölla med konsumtionsintressena, *dels ock* för att hindra brödsädens utfodrande åt kreaturen.

I en avgiven reservation opponera sig de socialdemokratiska representanterna mot denna motivering. Enligt deras mening ligger felet ej däri, att prisen satts för lågt, utan däri, att prisbestämningen icke kombinerats med statsbeslag — en åtgärd, vars nödvändighet regeringen bort inse, om ej vid den tid, då det nu ifrågavarande beslutet fattades, så i allt fall tidigare än sedermera blev fallet.

De liberala ledamöterna i utskottet slutligen uttala i sin reservation den meningen, att, då utskottet beslutat sig för att granska regeringens under år 1916 förda livsmedelspolitik, granskningen bort avse nämnda politik i dess helhet och icke rikta sig mot vissa isolerade beslut. Vid en sådan allmän granskning hade vissa synpunkter, som nu ej beaktats, bort vinna avseende. Bland de sålunda framhållna synpunkterna är det, såvitt jag kan finna, endast en, som äger tillämpning för det nu omhandlade ärendet. Jag åsyftar reservanternas framhållande av den brist på konsekvens och sammanhang i den följda maximiprispolitiken, som skulle hava framträtt exempelvis däri, att maximipris fastställts å spannmål men ej samtidigt å mjöl och gryn.

Detta är ställningen i den anmärkningsfråga, som berör mig och därför uppkallat mig till svar.

Jag vill då först säga, att, när det visade sig, att en genomgripande prisreglering för brödsäd och mjöl måste beslutas för tiden efter september månads ingång 1916, det var med synnerligen stor

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

tveksamhet och efter ingående överläggningar med ledamöter av livsmedelskommissionen och andra sakkunniga personer, som jag bestämde mig för att tillstyrka det beslut, som innefattas i maximi-prisförordningen av den 5 september. Å ena sidan borde vederbörlig hänsyn tagas till producenternas intresse att erhålla skälig betalning för sin vara och till angelägenheten, att de icke genom för låga pris föränleddes att använda brödsäden till utfodring eller att minska sin odling. Men å andra sidan talade de alltjämt stegrade livsmedelsprisen kraftigt för konsumenternas tillgodose-ende genom så låga pris å brödsäd och mjöl som över huvud voro möjliga. Det senare intresset syntes mig särskilt beaktansvärt, då det gällde den viktigaste folknäringen — brödfödan — och då det vid samma tid visat sig nödvändigt att höja priset på andra födoämnen av stor betydelse för folkets breda lager. Möjligt är ju, att dessa senare synpunkter fingo i allt för hög grad bliva bestämmande, men jag skulle vilja fråga: kan det med fog, kan det med någon större grad av visshet påstås, att ställningen på livsmedelsmarknaden nu skulle varit bättre än den är, därest prisen å brödsäd och mjöl i början av september satts någon krona högre än som skedde? I allt fall bör ihågkommas, att till den nu rådande knappheten i väsentlig mån bidragit sedermera inträffade omständigheter, särskilt den inhemska skördens dåliga utfall och åtstramningen av spannmalsimporten. Det bör måhända anses för låtligt om man i början av hösten 1916 icke tänkte sig, att skörde- resultatet skulle bliva så svagt och importmöjligheterna så kring- skurna som fallet blev. Jag kan i detta sammanhang icke under- låta att citera ett uttalande av herr Elmquist i livsmedelskommis- sionen. Då han ansåg de gällande prisen å mjöl böra bibehållas, hänvisade han till den synnerligen lovande inhemska skörden och till nödvändigheten av att under rådande dyrtidsförhållanden icke utan de mest tvingande skäl höja prisen å folkets viktigaste nä- ringsmedel. Det är för alla känt, huru grundligt förhoppningarna om en god skörd grusades genom den exceptionellt ogynnsamma väderleken under de följande höstmånaderna.

Efter dessa allmänna erinringar skall jag tillåta mig att något närmare ingå på de skäl, som inom utskottet anförts till stöd för den framställda anmärkningen. De äro, såsom jag redan nämnt, icke enstämmiga, i det att i fråga om motiveringen anmärkarna dela sig i tre grupper, som polemisera mot varandra. Det torde icke kunna förnekas, att detta förhållande är ägnat att i hög grad minska anmärkningens skärpa och verkan.

Högermännens ståndpunkt är denna. Produktionen måste upp- muntras, ej minst i konsumenternas eget intresse; för låga pris å brödsäd medföra fara, att spannmålen utfodras, och avskräcka från fortsatt odling. Giltigheten av dessa satser är jag den förste att erkänna, men frågan gäller, om de pris, som blevo bestämda i bör- jan av september, verkligen ur dessa synpunkter voro för låga. Jag kan mot påståendet, att så var fallet, åberopa vad de social- demokratiska reservanterna anført, då de erinrat, att prisbestäm-

ningen på hösten 1916 givetvis icke kunde hava något inflytande på myckenheten av årets skörd, vidare att samma prisbestämning icke kunde i nämnvärd mån inverka på omfattningen av den höstsädesodling, som skall lämna skörd under innevarande år, emedan denna odling i allmänhet måste hava varit av jordbrukarna planerad redan vid tiden för beslutets fattande, och att i varje fall skillnaden mellan de prissatser, mellan vilka man hade att välja, var skäligen obetydlig. Nu är det visserligen så, att de spannmålspris, som fastställdes genom maximiprisförordningen, torde ha varit något lägre än de pris, som under sommaren hade gällt i den fria marknaden, men övergången förmedlades i viss mån däri-genom, att maximiprisen för den första månaden av förordningens giltighetstid sattes 50 öre högre än för den följande tiden. Vad faran för brödsädens utfodring beträffar, må erkännas, att denna fara kanhända underskattades. Till motverkande av sådan utfodring vidtogs dock den åtgärden, att maximipris sattes även å havren, och dessutom fanns ju att mot den hotande faran tillgripa ett annat medel — utfodringsförbudet — som också under höstens lopp blev använt.

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Socialdemokraterna å sin sida finna det anmärkningsvärda i det fattade beslutet vara, att införandet av maximipris icke kompletterades med statsbeslag, då man bort inse, att i detta fall såväl som eljest maximipriset utan samtidigt genomfört beslag skulle leda till att varan försvunne ur den fria marknaden. Det har ju sedermera visat sig nödvändigt för folknärings trygghet att vidtaga så genomgripande åtgärder som beslag å brödsäden och mjölet samt ransonering av befintliga tillgångar av dessa födoämnen. Om härvid den rätta tidpunkten blivit vald eller om ingripandet bort göras tidigare än som skett, är givetvis vanskligt att bedöma. Men att beslaget bort beslutas redan vid maximiprisens fastställande i början av september, lär knappast kunna med fog påstås. Då vore enligt mitt förmenande icke de bestående förhållandena så svåra och utsikterna för framtiden så mörka, att en så kraftig åtgärd var oundgängligen behöfelig. Den hade ej heller gärna *kunnat* då beslutas, emedan de synnerligen vidlyftiga förberedelser, som för en dylik åtgärd förutsättas, icke voro vidtagna, och jag antar, att de socialdemokratiska reservanterna dock hellre sågo maximipris utan beslag än fortsatt överenskommelse med kvarnarna även om brödsäden.

Det liberala partiets representanter i utskottet hava, såsom jag redan antytt, velat generalisera de mot enstaka beslut i livsmedelsfrågor framställda anmärkningarna och i fråga om det beslut, för vilket jag är närmast ansvarig, egentligen endast anmärkt, att maximipriset å brödsäden bort förbindas med maximipris å mjöl och gryn — en anmärkning, som för övrigt framställdes även av socialdemokraterna. I denna punkt vill jag hänvisa till vad livsmedelskommissionen därom anförde i sin ifrågavarande framställning. Kommissionen framhöll, att de avtal, som dittills bestått mellan kommissionen och Kvarnföreningen, i vad de gällt mjölpris

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

lett till en fullt tillfredsställande normering av prisnivån inom landet på basis av de i avtalen förekommande noteringarna samt att en utsträckning av bestämmelserna om maximipris till att gälla även mjölet skulle innebära en betydande skärpning av de med föreskrifternas tillämpning förenade svårigheterna. Dessa skäl fann jag under föreliggande omständigheter övertygande. Att utvecklingen i det följande nödvändiggjorde maximipris även å mjöl och gryn, är en sak för sig.

Jag har sökt i korthet redogöra för de grunder, på vilka jag — visserligen med tvekan — ansåg mig böra intaga den ståndpunkt i den föreliggande frågan, som tog sig uttryck i maximiförordningen av den 5 september 1916 och till denna förordning anslutna överenskommelser om mjölprisen. Jag vill sluta med en hemställan till kammaren, huruvida man vid övervägande av alla på frågans bedömande inverkan omständigheter och särskilt med hänsyn till förhållandena, sådana de vid beslutets fattande voro, kan anse fullgiltig anledning föreligga till den anmärkning, som med så skiljaktiga motiveringar blivit i ärendet framställd. Det synes mig, som om ett visst tvivel härutinnan vore berättigat.

Herr Sterne: Herr vice talman, mina herrar! Det är naturligtvis så, som framgår av herr statsrådets anförande, att han för sin del står i en rätt gynnsam position, när det gäller att försvara sig mot den av utskottet framställda anmärkningen. Det är ju en sällsynt otur, att herr statsrådet över huvud kommit med som ansvarig föredragande på den här punkten och därför blivit försatt i den situationen, att han i viss mån blivit medansvarig för den livsmedelspolitik, som av den förra regeringen bedrivits och som utskottet för sin del är fullständigt enhälligt om att framställa anmärkning på, men vilken anmärkning, såsom av memorialet här framgår och som herr statsrådet för sin del i sitt anförande påvisade, motiveras ifrån ganska skiljaktiga utgångspunkter.

Det är konstitutionsutskottets högermän, som ha blivit majoritet vid denna anmärknings framställande och dikterat motiveringen för anmärkningen som sådan, och jag får lov att säga mig, att själva denna motivering är icke synnerligen vare sig övertygande ej heller logisk. Man vänder sig mot priserna, som fastställdes vid maximiprissättningen, och anser det stora grundfelet, kärnpunkten i livsmedelspolitikens brister ligga i att dessa pris blev för lågt satta. Dessa synpunkter kan jag icke tänka mig delas i stort sett av andra än av målsmännen för de rent storagrariska intressena, som i stor utsträckning gjorde sig hörda under 1916 års höst.

Jag skall med ledning av den reservation, som jag tillät mig att tillsammans med mina partivänner bifoga till memorialet. söka bevisa, varför denna maximiprissättning icke kan vara kärnpunkten för anmärkningsyrkandet. Om konstitutionsutskottet skall göra anmärkning mot regeringen för dess bedrivna livsmedelspolitik, så kan det givetvis icke ta sikte på de olika intressen, som

göra sig gällande mellan producenterna och konsumenterna och kanske den tredje gruppen, de mellanhänder, som på ett eller annat sätt ha intresse i prissättningen. Det är icke konstitutionsutskottets uppgift över huvud att försöka skipa rättvisa mellan de mot varandra stridande ekonomiska motsättningarna i samfundslivet, utan vad som här enligt min åsikt borde vara det, som konstitutionsutskottet allena skulle utgå ifrån, det är att granska, huruvida denna livsmedelspolitik bedrivits på ett sådant sätt, att folk-närningen som sådan har tryggats och att mot regeringens handhavande av densamma ingen befogad anmärkning kan göras. Det är alldeles självfallet, att när man söker bilda sig en föreställning om denna regeringens behandling av livsmedelsproblemet, så kan man icke bara se på detta ärende av den 4 september, där herr statsrådet Stenberg blivit medansvarig såsom föredragande, och tala om maximiprisen. Man får lov att se frågan i ett sammanhang och undersöka, i vad mån de med varandra sammanhängande åtgärderna och regeringens åtgöranden inverkat på denna allmänna livsmedelspolitikens läggning.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Det är i konstitutionsutskottets motivering anført, att maximiprisens storlek eller deras bestämmande till en för låg höjd har bidragit till livsmedelsknappheten, dels därför att de bidragit till ett uttömmande av befintliga förråd och dels också därför att dessa pris icke stimulerat till ökad odling av höstsäd. Härvid bör ihågkommas, att, när dessa pris fastställdes, hade under hela sommaren spannmålsprisen icke tangerat den höjd, som maximiprissättningen uppgick till. Spannmålsprisen hade hela tiden i den fria marknaden hållit sig under de bestämda maximiprisen. Och vidare, då dessa maximipris bestämdes, var också den tillgång på brödspannmål, som landet hade, redan vuxen och delvis inbärgad. Själva tillgången kunde således varken ökas eller minskas av den högre eller lägre gräns man satte på spannmålsprisen. Än vidare förtjänar naturligtvis framhållas, att när konstitutionsutskottets majoritet har ställt sig på det system — låt mig kalla det så — som herr Flach inom livsmedelskommissionen representerar, då må också ihågkommas, att det varit rysligt små divergenser rörande maximiprisens storlek inom livsmedelskommissionen — hela skillnaden rör sig om nagon femtioöring eller krona; det lägsta rågspriset påyrkades av ordföranden greve Hamilton och det högsta av herr Flach. Denna lilla divergens, menar jag, kan icke med anspråk på tillförlitlighet tagas till utgångspunkt för att säga, att livsmedelspolitiken såsom sådan har blivit misskött. Nej, det är helt visst en hel serie av händelser, som härtill bidragit. Vari felet och själva kärnpunkten i bristerna i livsmedelspolitiken består, ha vi sökt utveckla i den reservation, som här återfinnes. Vi ha ansett, att det borde ha skett ett omedelbart ingripande genom statsbeslag, samtidigt som maximeringen av spannmål gjordes, och det därför, att man hade ju då tillräcklig erfarenhet på andra varuområden i eget land såväl som i utlandet av att maximipris utan kompletterande statsåtgärder var

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

detsamma som att driva varan ut ur marknaden, tack vare den omständigheten, att här finnes rätt gott om illojalitet och bristande samhällssolidaritet bland människorna, vilket tillåter dem att söka ockra på den nöd, som man kommer i genom en sådan kristid. Det är ur denna allmänna försumpning, som dessa jobbarinstinkter vuxit fram, som på allt sätt sökt kringgå regeringens bestämmelser i prisreglerande syfte, och det är tack vare luckor och bristande sammanhang i regeringsåtgärderna, som dessa ur samhällsmoralens synpunkt djupt beklagliga fenomen framträtt — mellanhänder — vilka folkhumorn döpt till gulaschbaroner. Jag menar, att det är nödvändigt, när man går att granska dessa områden, att taga hänsyn till vari den stora bristen förefinnes, och icke bara bita sig fast på en enda liten detalj.

Vad vi här i vår reservation sökt att undan för undan binda samman med hänvisning till de olika regeringsbesluten, det börjar med, lät mig säga det, en obetydlighet ur folknäringsynpunkt, nämligen potatismjölet. Men såsom exponent för den brist på fasthet och för den brist på konsekvens, som regeringens livsmedelspolitik lidit av, utgöra just dessa många förordningar rörande potatismjölet ett ganska belysande exempel. Man börjar med att den 14 augusti införa maximipris på potatismjöl med 30 öre. Man fortsätter sedan litet längre fram, den 24 oktober, med att höja priset till 40 öre, för att slutligen, den 30 december, helt och hållet upphäva maximipriset. Vad var anledningen till att man på denna ur folknäringsynpunkt lilla artikel införde maximipris? Sävitt man av handlingarna kan döma, skedde det på den grund, att jobbarna hade varit framme på vårsidan 1916 och köpt upp så gott som allt tillgängligt potatismjöl i den öppna marknaden. så att det blev svårigheter för vissa firmor, som iklätt sig leveranser, att kunna tillhandahålla potatismjölet till det pris, till vilket de förbundit sig att tillhandahålla det. Då framställdes önskemål om, att man för att kväsa detta jobberi skulle införa maximipris, och detta var man inom livsmedelskommissionen till synes ganska enig om vid den dåvarande tidpunkten på vårsidan. Den allra ivrigaste att då införa maximipris, tror jag, om jag icke är fel underrättad, var just herr Flach. Sedan livsmedelskommissionen på våren tillstyrkt införandet av maximipris, så fick allmänheten dock icke höra någonting om denna maximiprisförordning förrän den 14 augusti, då den ramlade ned över svenska folket till ganska stor överraskning för både producenter och konsumenter. Det var ju givet, att med den prissättning, som då skedde, och när samtidigt potatisknapphet inträdde, snart skulle höjas krav från producenthåll på att man skulle ändra prissättningen. Ja, då höjde man maximipriset till 40 öre. Detta visade sig icke räcka, och det framkom krav på att maximipriset alldeles skulle upphävas. Man gjorde då detta den 30 december. Visserligen förelågo ju då skiljaktiga meningar inom livsmedelskommissionen, i det att herr Svensson, vill jag minnas, föreslog, att maximipriset icke skulle upphävas men höjas till 50 öre. Man upphävde det emellertid.

Följden blev, att varan snart sprang upp i ett pris av över en krona. Då var det nödvändigt att tillgripa andra åtgärder, och man införde då tillverkningsförbudet samt tillät tillverkning endast mot licens, och i dessa licenser föreskrevs, att potatismjölet skulle tillhandahållas statens livsmedelskommission till ett pris av 50 öre. Då hade man gjort vad jag tror att herr Räf i förmiddags liknade vid en jordbrukskarusell. Man hade gjort en tur runt karusellen och kommit tillbaka till utgångspunkten, men genom att använda massor av förordningar och författningar. Ja, detta är visserligen en bagatell, jag upprepar det, men ett på sitt sätt mycket belysande exempel.

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ett anmärkningsvärt beslut är det, som fattades enligt protokollet den 19 november på hemställan av dåvarande departementschefen statsrådet Beck-Friis. Det gällde då att ändra maximiprisförordningen, och då finner man till sin förvåning, att i denna förordning har man inskjutit en ny bestämmelse. Man höjde maximipriset å spannmål genom en s. k. tröskningspremie med 1 krona 50 öre för vete, 2 kronor för råg samt 1 krona för korn och havre, allt för 100 kg. Först är beslutet anmärkningsvärt därför, att föredragande departementschefen icke har ansett nödvändigt att i överensstämmelse med vad regeringsformen föreskrifver inhämta erforderliga upplysningar eller låta på vederbörligt sätt förbereda åtgärden. Såvitt jag kunnat finna av handlingarna, finns ingen antydning om denna tröskningspremie någonstades i de olika statskommissionernas förslag, utan den är inskjuten på fri hand, utan att man egentligen vet någonting om, varför det har gjorts. Man förstår, att det har gjorts därför att man velat stimulera till hastig tröskning. Men det verkade icke på det sätt, som den goda avsikten hos regeringen möjligen åsyftade. Det verkade i stället så, att de lantbrukare, som varit lojala mot maximiprisförordningen och ställt sig densamma till efterrättelse samt släppt ut sin spannmål i den fria marknaden, förlorade, därför att de icke i likhet med andra, mindre lojala producenter obstruerat och lagrat sin spannmål, vilket i sinom tid belönades av Kungl. Maj:t med denna extra tröskningspremie. Och man kan säga, att denna belöning åt de illojala elementen var liksom en viskande förhoppning till alla de många andra, som på andra områden försökt sig på att bedriva obstruktionspolitik mot regeringens fattade beslut.

Men än mera har kanhända en annan åtgärd bidragit till att avsevärt minska spannmålstillgången i landet till fara för folknäringen, och det är beslutet rörande fläskproduktionens stimulerande, vilket fattades enligt protokoll av den 1 december. Då upprättades ett nytt avtal med exportsvinslakterierna vilka därvid av Kungl. Maj:t erhöles ett pris av 2 kronor 5 öre per kilo färskt fläsk i hela kroppar och 2 kronor 15 öre för lätt saltat fläsk i hela sidor. Det är nämligen att märka, att utav den sakkunnigutredning, som gjordes, visar det sig, att redan ett pris av 1 krona 85 öre var tillräckligt för att täcka produktionskostnaderna och den skäligen avancen för producenterna. Det fanns så-

Ang. full-
bordad
granskning ^{av}
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

lunda starka skäl för den mening, som inom livsmedelskommissionen företrädades av herrar Elmquist och Svensson, att genom att på detta sätt stimulera svinproduktionen och till förfång för andra näringsgrenar uppmuntra just denna skulle man komma fram till just det, som utskottets motivering här antyder, nämligen frestelse till utfodring av spannmål och därigenom minskande av spannmållstillgångarna. Jag tror, att de farhågor voro fullkomligt riktiga, som anfördes i denna herrar Elmquists och Svenssons reservation inom livsmedelskommissionen. De pekade på hurusom »potatis och korn ävensom mjölk komme att i alltför stor utsträckning tagas i anspråk för svinproduktionen med den påföljd, att tillgången av dessa varor för direkt konsumtion blir otillräcklig och de redan nu stegrade prisen å potatis, mjölk och mjölkprodukter ytterligare stiga. Vidare måste svinproduktionens särskilt gynnade ställning komma att innebära starka frestelser för en del producenter att för uppehållande av denna produktion, trots gällande utfodringsförbud, använda brödspannmål.» De voro den gången profeter. Ty hela den följande utvecklingen visar, hur rätt de i själva verket hade. Visserligen blev det en ökad fläskproduktion, en produktion så ökad, att man säger, att den icke kunde upptagas av den inhemska konsumtionens behov. Men varför? Jo, framför allt därför, att priserna på denna animaliska föda voro ställda så höga, att det för de minst bemedlade klasserna ställde sig nästan ogörligt att kunna i avsevärdare utsträckning använda sig av detta tillfälle att utnyttja den ökade animaliska produktion, som på detta sätt åstadkoms. Förut hade åtminstone genom det s. k. kompensationsystemet ett lägre pris medgivits för de mindre bemedlade, men genom det nya avtalet ströks denna möjlighet, och sålunda fingo även de i likhet med alla andra medborgare betala det högre pris, som fastställdes genom kontraktet med svinslakterierna. Den inhemska konsumtionen kunde således icke upptaga denna stora produktion. Följden blev ju, att fortfarande skulle exporten av livsmedel i form av animalisk föda fortgå till Tyskland. Det är ju i huvudsak denna olyckliga läggning av vår handelspolitik, som berett oss så många och så stora svårigheter på åtskilliga andra områden. Ty man har dragit sig för från regeringens sida att tillgripa det rationella medlet att genom exportförbud i rätt tid se till, att man i största möjliga utsträckning bevarade åt den egna befolkningen de livsmedelstillgångar, som man genom den alltmer skärpta och hänsynslösa krigföringen hade all anledning befara skulle bli ställda på hårda prov, därför att importen så gott som omöjliggjordes. Ja, vi fingo sålunda se, hur vår brödsädesspannmål till stor del och hur till viss del vår potatis och andra för folknäringen viktiga näringsmedel i form av svin skickades ut till Tyskland, ett förfarande icke bara beredande oss svårighet genom livsmedelsknapphetens inträdande i landet, utan också, det vågar jag påstå, invecklande oss i svårighet med den andra maktgrupperingen, som representeras av Englands syn på dessa frågor. Vad ha vi i

denna stund för denna uppoffring, vågar jag fråga, och vad ha vi vunnit genom den föregående regeringens metod att på olika sätt taga hänsyn till de tyska intressena? Jag vågar också påstå, att man icke i tillbörlig utsträckning använt sig av denna livsmedellexportens för nödvändig byteshandel eller för att få in till landet nödvändiga varor, varigenom denna livsmedellexport kunde använts som ett nödvändigt byte. Detta är ju ett ömtåligt område, och man kan icke gå in på det. Min bestämda uppfattning är dock, att det på denna punkt föreligger en mycket avsevärd brist ifråga om regeringens handläggning av livsmedelspolitiken, och det är särskilt på den punkten jag tycker att oskickligheten i handhavandet av livsmedelsproduktionen framträder klarast.

Jag har vidare här i reservationen ytterligare ett ärende, som jag med ett par ord skall be att få beröra. Det gäller här dessa undantag från maximiprisbestämmelserna, som man den 1 december 1916 beviljade vissa utsädesfirmor. Därigenom skapade man en ny lucka i det sammanhang, som man eljest skulle vilja se i statsförordningarna rörande spannmålspriserna, möjliggörande för dessa utsädesfirmor att draga åt sig från den fria marknaden avsevärda partier av den tillgängliga spannmålen för att sedermera jobba med den i form av utsädesvara. Så har exempelvis skett med havren. Det gick härvidlag så långt, att det berättas, att kronans egna ombud måste ligga ute i bygderna och köpa upp havren, icke till det av staten fastställda maximipriset, utan till nära dubbla maximipriset i form av utsädesvara.

Det är några påminnelser, som jag i anslutning till den av mig med flera avgivna reservationen, velat göra, och jag vill, herr talman, i anslutning till denna ifrån utskottsmajoritetens motivering avvikande ståndpunkt yrka, att anmärkningen må läggas till handlingarna, men med ogillande av utskottets motivering.

Herr Gustafsson i Bränsta: Herr talman, mina herrar! Med anledning av herr statsrådets och den senaste talarens yttranden skall jag be att få säga några få ord. Det föreligger ju här ett så vidlyftigt problem, att det är svårt och kanske gagnlöst att försöka upptaga det till större debatt. Det har ju också anmärkts, att man endast gjort anmärkningar mot vissa detaljer.

Utskottets första anmärkning rör maximiprissättningen och riktar sig mot att den först gjordes för låg. Det starkaste skälet för, att utskottet har fog för sin anmärkning, tycker jag framgår av herr statsrådets eget yttrande, då han medgav, att han väl mycket tagit hänsyn till konsumenternas intresse vid maximiprissättningen. När man får det erkännandet av den, som begått felsteget, tycker jag, att det är starkt skäl för att utskottets anmärkning har fog för sig och att den sålunda icke har framförts av någon slags klandersjuka. Jag tror därför också, att det är fullt riktigt, då utskottet säger, att det synes utskottet »som om därvid icke tillräckligt beaktats, att under en tid som denna, då vårt land alltmera tvingats att leva på sina egna tillgångar, även

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen
(Forts.)

konsumenternas verkliga intressen i första hand vila på att produktionen inom landet halles vid makt, så att, så långt det är möjligt, de förråd frambringas, som äro nödvändiga för konsumtionen». Det tycker jag är tyngdpunkten i utskottets anmärkning, att man icke tagit hänsyn till att även konsumtionen bäst gagnas av att produktionen kan hållas vid makt, ty i dessa tider är det allra viktigaste det, att man icke tillräckligt tog hänsyn därtill, då det första steget togs i vår livsmedelspolitik. När första steget blev felaktigt, är det givet, att fortsättningen också råkade på sned, och det hava vi nog känning av.

Att maximipriserna sattes för lågt, hade även den olägenheten med sig, att det särskilt i de södra delarna av riket uppstod en utfodring av brödsäd, som också har varit till skada för konsumenternas intressen.

Jag skall i alla fall icke nu upptaga någon vidlyftig debatt utan endast be att, på grund av de skäl utskottet framhållit, få yrka, att utskottets memorial med gillande må läggas till handlingarna.

Herr Svensson i Eskilstuna: Herr vice talman, mina herrar! När man studerar konstitutionsutskottets av dess högerledamöter dikterade anmärkning på denna punkt, kan man icke undgå att finna, att anmärkningen visserligen formellt är och måste vara riktad mot det föredragande statsrådet, men att vad utskottet i själva verket vill åt nog är någonting annat än statsrådet och regeringen. Det förefaller mig, att detta konstitutionsutskottsutlåtande har en mycket stor släktskap med det yttrande från lantbruksstyrelsen över en riksdagsmotion, vilket jag för några dagar sedan här hade tillfälle att rikta mig mot, och vilket yttrande går ut på att det skulle vara konsumenternas krav på åtgärder för tillbakahallande av den oerhörda prisstegringen, som skulle vara skulden till det svåra läge, i vilket vår livsmedelsfråga för närvarande befinner sig. Jag anser, att det är nödvändigt, att man reagerar mot en sådan framställning, som i viktiga avseenden är en framställning till allmänhetens förvillande och i all synnerhet till den jordbrukande befolkningens förvillande.

Det är emellertid rätt svårt att i denna av konstitutionsutskottets högerledamöter presterade motivering få något fast grepp om, vad de i själva verket anse, att den föredragande departementschefen uti de i utlåtandet berörda frågorna borde hava tillstyrkt Kungl. Maj:t att besluta. Det göres visserligen en vag sammanfattning på slutet, men man måste fråga sig, om det är herrarnas mening, att det föredragande statsrådet borde hava tillstyrkt Kungl. Maj:t att besluta exempelvis i överensstämmelse med det yrkande, som i livsmedelskommissionen framställdes av herrar Flach och Sederholm om, att prisbildningen å spannmål borde vara fri? Är det verkligen herrarnas mening att vilja göra gällande, att under förra hösten, sedan man under den föregående vintern hade haft en maximering och en prisreglering och förresten

redan från krisens början haft en prisreglering på mjölet och i viss mån på spannmål, man då borde helt och hållet ha slopat denna och låtit prisbildningen på spannmål bli fullständigt fri? Det skulle vara av intresse för det svenska folket att få ett klart, bestämt besked på den frågan.

Man kan vidare fråga, om herrarna vilja göra gällande, att det hade varit klokt att fatta beslut i överensstämmelse med den högt ärade talmannens i första kammaren yrkande, att priset på råg skulle ha satts lägre än vad som föreslogs av någon annan ledamot av kommissionen, och väsentligt lägre än det pris, som hade varit gällande under det näst föregående konsumtionsåret, under det man skulle höja priset på vete? Jag föreställer mig, att det för de mindre jordbrukarna och jordbrukarna i allmänhet här i mellersta Sverige skulle vara av ganska stort intresse att få veta, huruvida konstitutionsutskottet anser, att Konungens rådgivare borde ha gått *den vägen*. Det skulle vidare vara mycket intressant att höra, om herrarna på fullt allvar vilja göra gällande, att det skulle ha betytt något avsevärt, om vid denna tidpunkt priset på brödspannmål hade bestämts någon krona högre än vad som nu bestämts, om det skulle haft någon avsevärd betydelse dels med hänsyn till utfodringen och dels med hänsyn till stimulering av brödsädesproduktionen för detta år. Jag kan icke finna annat än att statsrådet i det fallet har fullkomligt rätt, då han framhåller att de differenser i uppfattningarna om priset, som det här var fråga om, i det avseendet icke kunna spela någon som helst roll.

När man nu emellertid synes vilja göra gällande, att den omständigheten, att priset på brödspannmål sattes såsom skedde förra hösten, bland annat ledde till en betydande utfodring av brödspannmålen, vill jag till vad som redan är anmärkt gent emot detta av herr Sterne framhålla, att denna utfodring av brödspannmål, som beklagligt nog ägt rum i stor utsträckning och har ägt rum *trots* det förbud för utfodring av brödspannmål, som av Kungl. Maj:t utfärdats, icke grundar sig på den omständigheten, att priset på brödspannmål sattes såsom skedde, utan orsaken till denna utfodring är för det första att finna i den omständigheten, att fodermedelsimporten under 1916 till den grad försumrats, att här rått stor brist på utländska fodermedel, ja att importen under 1916 av utländska kraftfodermedel sjunkit med avseende å vissa slag till $\frac{1}{4}$ och med avseende å andra slag till $\frac{1}{3}$ av vad som importerades under 1915. I bristen på kraftfodermedel och i det förhållandet att fodermedelsimporten ej bedrivits rationellt har man naturligtvis att söka en av de förnämsta anledningarna till denna utfodring. Detta skall man dock förgäves försöka att lägga dem till last i de förberedande myndigheterna, vilka man här synes vilja i det föreliggande utskottsutlåtandet komma till livs.

En annan anledning till brödsädsutfodringen till kreaturen ligger också i, som herr Sterne redan framhållit, de oerhört höga

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

priserna på de animala livsmedlen, som hava bestått och som genom statens prisreglering allttjämt ha bibehållits och tillåtits.

Vidare skulle jag vilja som en tredje anledning till denna utfodring särskilt i de södra delarna av landet vilja anförda den hetsagitation, som omedelbart efter det spannmålspriserna blevo bestämda igångsattes och som leddes delvis från halvofficiellt håll och med stöd till och med från officiellt håll. Denna agitation, som jag tillåtit mig kalla hetsagitation, var av landsskadlig art och har för visso bidragit till, att man icke ansåg sig behöva fullt strikt respektera det sedermera av Kungl. Maj:t utfärdade förbudet mot dylik utfodring. Ty det är givet, att respekten för ett lagbud måste ju bli minimal, när man ifrån framstående håll anser, att detta lagbud måst tillgripas på grund av en begången oförrätt mot vissa grupper av svenska folket.

Vad priset på brödspannmål för övrigt beträffar skall jag tillåta mig erinra om — såsom det också erinrats om i en enhällig framställning från statens livsmedelskommission, vilken emellertid icke befunnits vara lämplig att citera i denna framställning — hurusom de i höstas bestämda prisen på brödspannmål voro väsentligen högre än de, som samtidigt gällde och hade bestämts i andra länder. Under det att priset på vete i Sverige bestämdes till kr. 22,50, så var det i Danmark 21 och i Tyskland 16 å 17 kronor — något olika i olika distrikt — och under det priset på råg i Sverige bestämdes till 21 kr. — allt per 100 kilo — var det i Danmark 18,50 och i Tyskland 13 å 14 kr. De pris, som här sattes, måste således ur denna synpunkt betraktas såsom fullt tillfredsställande. Det har också sedermera, när man äntligen i början av detta år fick fram en produktionskostnadsberäkning verkställd av de båda professorerna Nils Hansson och Juhlin-Dannfelt, de yppersta vetenskapsmän på detta område som vi ha i vårt land, visat sig av den utredningen, att de i höstas bestämda prisen på brödspannmål voro i det allra närmaste tillräckliga för att täcka de produktionskostnader som beräknats för den brödspannmål, som skall skördas i höst. Vi skola därvidlag komma ihåg, att de priser, som fastställdes i höstas gällde den skörd, som hade producerats i föl med betydligt lägre omkostnader än som måste beräknas för den skörd som nu växer.

Jag anser således för min del, att det måste framhållas, att i detta fall, fastställandet av priser på brödspannumål, Kungl. Maj:t träffade ett avgörande, som icke förtjänar vare sig klander eller anmärkning.

Vad angår maximipriset på havre, som har ägnats ett mycket stort rum i det utlåtandet, som vi här behandla, så vill jag med avseende å detta pris konstatera för det första, att den utredning angående produktionskostnaderna, som jag nyss återopade, visar, att det i höstas bestämda maximipriset på havre var ungefär 50 % utöver de produktionskostnader som beräknats för den nuvarande tiden. Produktionskostnaderna beräknas nämligen till mellan 12 och 13 kr. per 100 kg. under det priset bestämdes först till 17 kr.

och sedermera höjdes till kr. 19,50. Ur denna synpunkt lär det knappast vara någon möjlighet att rikta någon annan anmärkning mot det priset, än att det varit för högt. I den utredning, som jag förut åberopat, säger också professor Juhlin-Dannfelt, som författat den delen, att »det synes ganska naturligt, om en viss benägenhet finnes att utvidga vårsädesodlingen på höstsädens bekostnad». Det synes mig också vara ganska naturligt, och säkerligen har denna åtgärd, att åsätta och inaugurera ett så högt pris på havren icke gynnat strävandena att utbreda höstsädesodlingen på vårsädens bekostnad. I själva verket torde man med denna åtgärd ha åstadkommit motsatsen.

Av denna anledning faller det också av sig självt, att om Kungl. Maj:t hade följt de upprepade framställningar, som gjordes från deras sida, som här åberopas som auktoriteter, om ett väsentligt höjande av priset på havre eller ett upphävande av maximipriset på havre, så skulle Kungl. Maj:t därigenom i än högre grad hava motverkat just vad som för närvarande av alla anses vara så önskligt, nämligen en ökad brödsädesodling. Det förhåller sig också så, att sedermera i ett annat sammanhang, i samband med framställningen om minimipris på vissa slag av brödsäd, hade den auktoritet, som av utskottet åberopas, nämligen överdirektör Flach, själv måst medgiva, att det är nödvändigt att upprätthålla en bestämd relation mellan priserna på fodersäden, havren, och den säd, som kan användas som brödföda, och man har i det fallet stannat vid, att havren måste betinga ett pris av tre kronor per 100 kilogram lägre än kornet. Därav måste ju dragas den slutsatsen, att det skulle varit fullkomligt felaktigt av Kungl. Maj:t att, såsom utskottet här synes anse, att Kungl. Maj:t hade bort göra, upphäva maximipriset på havre och låta prisbildningen beträffande denna vara bli fri, ty därigenom hade det priset kommit att bli högt, mycket högre än priset på brödsäd.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att framhålla, att syftet med maximipriset på havre i väsentlig grad har förfelats genom de upprepade framställningar om det orimliga i detta maximipris och de framställningar om dess upphävande, som kommit från officiellt håll. Dessa upprepade framställningar måste naturligtvis undergräva respekten för förordningen om maximipris. Men dessutom har syftet med maximipriset som redan anmärkts av herr Sterne i mycket hög grad förfelats genom att man sedermera gjorde undantag för utsädesvaran. Detta åstadkom en lucka, varigenom sedan faktiskt all handel med havre runnit förbi det legala priset och kommit ut i marknaden samt blivit föremål för ett hejldöst jobberi.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang erinra därom, att med anledning av den skrivelse, som detta års riksdag avlätit till Kungl. Maj:t om åtgärder för tillhandahållande av billigare utsäde och fastställande av maximipriser på utsäde, så ha vederbörande myndigheter icke kunnet svara annat än att förhållandena gestaltat sig så, att nu ingenting är att göra åt den saken. Or-

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

saken till att utsädet, särskilt utsädeshavren, i år betingat så oerhört uppjagade priser — icke så mycket till glädje för dem, som ursprungligen sålt detsamma, men så mycket mer till glädje för alla mellanhänder som varan passerat — är att söka i det missgrepp som gjordes, då man tog denna vara fri från maximipriset.

Medan jag talar om havren kan jag icke underlåta att komplettera den citatsamling, som utskottet har presterat, med att citera ett uttalande, som gjordes av herrar Elmquist och Svensson reservationsvis i samband med en i utskottsutlåtandet nämnd, mycket uppmärksammas skrivelse från statens livsmedelskommission, där livsmedelskommissionen gjorde den s. k. »kovändningen», när den förklarade sig ha kommit under fund med, att det borde bedrivas en annan prispolitik, en skrivelse som avlämnades icke långt efter det kommissionen fullständigt enhälligt avvisat en inkommen framställning om omläggning av prispolitiken. Till denna skrivelse fogades, som sagt, en reservation, som jag skall be att i vissa delar få citera. Där åberopades de skäl, som tidigare utvecklats, för bibehållande av maximipriset å havre, enär detta var nödvändigt på grund av sambandet med priserna på de övriga spannmålslagren, och reservanternas uttalade »sina allvarliga betänkligheter mot att statens livsmedelskommission över huvud taget och särskilt nu omedelbart före genomförandet av regleringen av brödsädsförbrukningen uttalar sig *mot* förfogandelagens tillämpning för att framtinga de undanhållna varorna samt mot att kommissionen, inför nödvändigheten av denna reglering ävensom av vidtagandet av åtgärder för en ökad brödsädesodling redan till våren, nu förordar borttagande av maximipriset å havre eller dess höjande utan hänsyn till de övriga spannmålspriserna». Därjämte hava reservanternas »även för sin del, nu liksom tidigare velat på det kraftigaste understryka nödvändigheten av, att den hittillsvarande prispolitiken väl i vissa delar omläggas, men framför allt att den i övrigt konsekvent fullföljes och kompletteras, *dels* genom att prisen å de viktigaste livsförnödenheterna sättas i ett, så vitt möjligt riktigt förhållande till varandra, *dels* genom att, där så finnes erforderligt, vissa minimipris till det kommande konsumtionsåret bliva garanterade, samt *dels*, och icke minst, genom verkligt effektiva, prisreglerande åtgärder i fråga om även andra nödvändighetsartiklar och prestationer än de, som frambringas eller utgöras av jordbruket».

Det kan ju förtjäna att hållas i minnet av våra jordbrukare, att här i denna framställning för första gången kräves bestämmande av minimipris å spannmål och de viktigaste produkterna, ett krav, som ju sedermera vunnit anslutning så väl av livsmedelskommissionen som av Kungl. Maj:t och riksdagen. Det yttrandet är *först* framställt av herrar Elmquist och Svensson. Det kan ju även förtjäna att tänkas efter, i vilken mån de båda andra här framställda kraven vunnit beaktande, nämligen kraven på en reglering av priserna, så att de stå i vederbörligt förhållande till var-

andra och att det måste åstadkommas en prisreglering, en verkligt effektiv prisreglering på alla de produkter, som jordbruket behöver — det kan förtjäna att tänkas efter, säger jag, i vad mån särskilt detta sistnämnda krav vunnit regeringens, särskilt den avgångna regeringens, beaktande och blivit genomfört.

Nej, mina herrar, det förhåller sig nog i verkligheten så, att utskottshögern här siktar väsentligt fel, då den vill försöka lägga skulden för det svåra läge, vari vi befinna oss, åt det håll som den gör. Det är icke på grund av att Kungl. Maj:t har följt råd från konsumenterna som förhållandena ha gestaltat sig så svåra, utan det förhåller sig tvärtom så, att Kungl. Maj:t har lyssnat alltför litet till dessa råd, som — det vågar jag säga, att framtiden skall komma att visa, när alla papper ha lagts på bordet — icke i något avseende ha varit extrema, utan verkligen tagit hänsyn även till nödvändigheten att ställa produktionen i så gynnsam ställning, att den förmår frambringa det mesta möjliga. Nej, anledningen till att vi ha det värre än vad vi skulle behöva ha det är, att Kungl. Maj:t lyssnat alltför mycket till framställningar och råd utgångna från synpunkter, som dikterats av en ganska krass intressepolitik. Det är däri det anmärkningsvärda och felaktiga ligger, att råden från det hållet varit alltför extrema och tagit alltför liten hänsyn till nödvändigheten att också se till de stora folklagrens intressen, som icke äro producenter, och att de råden alltför villigt följts av den avgångna regeringen.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr talmannen, som under herr Svenssons i Eskilstuna anförande inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Edén, som yttrade: Herr talman! Jag hade av förklarliga skäl icke tänkt att för min del deltaga i någon debatt om livsmedelspolitiken vid detta tillfälle. Denna brännande fråga har debatterats i kammaren så många gånger förut, att det knappast kan finnas anledning att draga upp den i någon vidlyftigare omfattning i dag. Men jag har tvingats att begära ordet på grund därav, att här gjorts ett yrkande, att man skulle lägga utskottets memorial i denna punkt med gillande till handlingarna. Jag nödgas bestämt motsätta mig detta yrkande och skall i korthet ange skälen därför.

Huvudskälet är helt enkelt det, att utskottets memorial i denna punkt är till den grad ensidigt och skevt avfattat, att det ger en alldeles falsk bild av den stora fråga, som ligger bakom den framställda anmärkningen. Det är skevt och ensidigt avfattat redan därigenom, att utskottet endast tagit med vissa brottstycken av de handlingar, som utskottet haft framför sig i sammanhang med de fattade besluten. I det avseendet ha vi nyss fått en synnerligen belysande komplettering av den ärade talaren på Södermanlandsbänken. Det är skevt och ensidigt även i det avseendet, att utskottet gjort ett försök att, såvitt jag förstår, i rent parti-

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

taktiskt syfte spela ut mot varandra producenternas och konsumenternas intressen, försökt att ställa saken så, att utskottet här skulle slå sig till riddare för producenternas intressen mot konsumenternas, en taktik, som det förefaller mig att vi verkligen nu borde av bitter erfarenhet ha vuxit ifrån. Vi borde ha kommit så långt, att vi kunde förstå, att producenter och konsumenter icke få stå och icke kunna stå i dylik motsats mot varandra, utan att de bådas intressen måste vägas mot varandra, att de måste samarbeta, om här skall bli någon möjlighet för oss att på rimligt sätt genomgå den hårda prövotiden. Memorialet är slutligen skevt och ensidigt även därigenom, att utskottet tagit ut endast några få drag ifråga om livsmedelspolitiken och lämnat alla andra å sido. Utskottet har talat om maximipris på potatis och maximipris på spannmål, men har ej haft ett ord att säga om alla de ofantligt viktiga frågor, som sammanhånga med dessa maximipris.

Den ende talare, som hittills talat för utskottets mening, ansåg sig i statsrådets anförande finna något slags erkännande från statsrådet, att konsumenterna blivit för mycket tillgodosedda. Jag var ej i tillfälle att höra den delen av statsrådets anförande, som skulle ha föranlett denna slutsats. Men det skulle mycket överraska mig, om ett sådant uttalande fallit. Jag förmodar, att, vad man än kan säga i fråga om de beslut, som det här gäller, är det framför allt från andra synpunkter, som anmärkningarna särskilt skola inriktas, och de synpunkterna äro just bland annat sådana, som herr Gustafsson i Brånsta ytterligare berörde. Herr Gustafsson i Brånsta lade saken så, att det maximipris på spannmål, som beslöts på hösten 1916, framtvingat utfodring av spannmål till kreaturen, och att detta vållat de följande olägenheterna på livsmedelsmarknaden. Den föregående talaren har visat, hur grundfalsk denna åskådning är. Det är ej därför, att det blev maximipris på spannmål, som spannmål utfodrats, utan därför, att det då ej fanns sådana normala foderämnen i landet som man annars använder, nämligen kraftfoder. Därför framtvangs utfodringen av spannmål, och därför drog den olyckan sedan andra olyckor med sig. Men det förhållandet, att icke dylikt kraftfoder fanns, sammanhänger i sin ordning dels med beklagliga försummelse i fråga om statens importpolitik i allmänhet, som tycks ha sammanhängt med ett lättsinnigt överskattande av fjolårets skörd, och dels och kanske framför allt med den olyckliga handelspolitik, som redan mycket tidigt i fjol lät möjligheterna till dylik import av kraftfoder stoppas, varigenom det blev omöjligt att åstadkomma det kraftfoder, som lantbrukarna behövde.

Jag har endast velat framhålla detta i anslutning till den liberala reservationen för att påpeka, att, om man tager upp detta problem om livsmedelspolitiken, är det orätt och obilligt och fullkomligt utan grund i de faktiska förhållandena att lägga framställningen på denna ensidiga och — jag vågar säga rent ut — partiska grundval, som i utskottets motivering blivit gjort. Skall

man taga upp detta problem, så får man lov att taga upp det i annat och vidare sammanhang. Jag tror för min del, att i så fall skulle visa sig, att det icke skulle ha behövt bli en så skarp strid mellan producenternas och konsumenternas intressen som utskottets majoritet velat få fram, och att de båda kunnat tillgodoses vid sidan av varandra. Och det som gjort, att så ej kunde ske, det beror till sist på och sammanhänger med den handels- och importpolitik, som gjort det omöjligt att skaffa de förnödenheter, som behövt för jordbruket vid sidan av landets inhemska produktion.

Det kan vara nog sagt, herr talman, med detta. Jag började med att anmärka, att tillfället ej syntes lämpligt att riva upp en ny debatt om livsmedelspolitiken. Jag skall sluta med att säga, att under sådana förhållanden kan från min sida naturligtvis ej komma i fråga att lägga utskottets anmärkning med gillande till handlingarna, ty det skulle innesluta ett gillande av den anmärkning, vars ensidighet jag nyss karakteriserat. Jag kan å andra sidan lika litet ogilla utskottets anmärkning i själva klämman, då jag ej kunnat förbise, att i själva den stora frågan om livsmedelspolitikens skötande och särskilt i fråga om de beslut, som utskottet anmält, utan tvivel finnes anledning nog för en dylik anmärkning. Och jag föranledes härav att komma till samma slutsats som herr Sterne, nämligen att yrka, att utskottets anmärkning måtte läggas till handlingarna med ogillande av motiveringen.

Vidare anförde

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman, mina herrar! För den, som i likhet med mig ej är hemma i de storpolitiska labyrinter och irrgångar, som tyckas vara rådande inom konstitutionsutskottets lokaler, eller de lokaler där det haft sitt arbetsfält vid utredandet av denna fråga, är det anledning att tro, att utskottet förirrat sig i de labyrinter, som äro belägna inom det departement, som förestås av krigsministern. Jag tror, att en av de mest angelägna frågor, som förelegat för vår regering, är ordnandet av livsmedelsfrågorna. Det är en försvarsfråga, som kanske kommer att få lika stor betydelse som vilken annan försvarsfråga som helst. Det har då synt, som om vad den förra regeringen härvidlag låtit komma sig till last borde vara föremål för en ingående granskning. Jag är för min del övertygad om, att de uraktlåtenhetssynder eller andra synder, som den har begått i dessa avseenden, äro så avsevärt stora, att de vida överträffa de uraktlåtenhetssynder, som förut i dag och vid flera tillfällen lagts den Hammarskjöldska regeringen till last, då det gällt granskningen av de göranden och låtanden, som krigsministern här fått stå till ansvar för. Jag är för min enskilda del övertygad om, att, om vår livsmedelsfråga blivit skött på ett lika lyckligt och bra sätt som neutralitets- och utrikespolitiken, så hade här ej varit så mycket bekymmer för vår brödföda

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

närvarande stund, som nu är förhållandet. Då frågar man sig, vad som är anledningen. Jo, anledningen ligger enligt mitt förmenande ovillkorligen och förnämligast hos den förutvarande jordbruksministern. Han har vid sin sida i de olika kommissioner, som regeringen tillsatt, ställt personer, som skulle gå in på en ingående granskning av de förhållanden, som krävdes för att livsmedelsfrågan skulle lösas på ett tillfredsställande sätt och i valet av personer har enligt mitt förmenande den förutvarande jordbruksministern begått ett mycket stort fel, ty det tyckes verkligen, som om det varit en huvuduppgift för honom att förnämligast utse personer, vilkas titlar sluta på »törer», vare sig byrådirektörer, generaldirektörer eller — tidningsredaktörer. Jag är övertygad om, att, om valet hade fallit på praktiska män såväl på handelsn som på jordbrukets områden, så hade ett helt och hållet annat resultat vunnits. Det skulle ha varit intressant att gå in på ett skärskådande av redaktör Svenssons självberömmelse här i dag, men när nu talmannen bett, att jag ej skulle vara för långsam, skall jag ej gå in på detta, fastän det vore mycket frestande.

Vad jag särskilt vill ha betonat är, som jag nämnde i början av mitt anförande, att konstitutionsutskottets ledamöter förirrat sig i de labyrintherna, som äro rådande i krigsdepartementet. De ha förirrat sig i de labyrintherna och gjort en sådan ingående granskning av småsaker kanske, att de icke haft tid och tillfälle att gå in på snart sagt någon som helst granskning av en fråga, som jag anser vara minst lika viktig och av minst lika stor betydelse som de ärendena från krigsdepartementet, som varit föremål för kritik. Reservanterna i utskottet med herr Edén, utskottets ordförande, i spetsen säga, att de icke kunna skriva under denna anmärkning därför att »de beslut, som sålunda blivit av konstitutionsutskottet för riksdagen anmälda, icke hade bort betraktas isolerade, utan sättas i sammanhang med den av regeringen under år 1916 förda livsmedelspolitiken i dess helhet, samt att följaktligen utskottet, då det upptog dessa frågor, hade bort på ett allsidigare sätt granska såväl det av regeringen följda maximipris-systemet och kompenationssystemet som även de sidor av regeringens handelspolitik, vilka därmed stå i omedelbart sammanhang.» Då denna allsidiga granskning icke skett, anse de några anmärkningar icke befogade. Jag vågar påstå för min del, att det är sant, som jag säger, att konstitutionsutskottets herrar ledamöter tyckas ha förirrat sig i krigsdepartementets labyrintherna i så hög grad, att de förbisett de göranden och låtanden, som skett i jordbruksdepartementet, och även glömt undersöka de labyrintherna, som förefunnits där. Jag anser, att utskottets ledamöter i detta fall, om reservanternas uttalande verkligen är sanning, icke fullgjort sin skyldighet på det sätt, som man har rätt att kräva av dem.

Här har av den förste talaren sagts och det har även sagts i reservationen, att den prisreglering, som företogs och nu är före-

mål för konstitutionsutskottsledamöternas granskning, företogs i september månad 1916 och att den sänkningen av priset icke skulle i nämnvärd grad inverkat på 1917 års brödsädesodling. Att de kunna säga detta beror på att de icke känna till förhållandena. Jag är övertygad om och jag har talat med många lantbrukare, som påstått, att till följe den osäkerhet, som varit och i viss grad är, rådande på jordbrukets område, ha de förlorat både lust och förmåga att prestera den höstsädesodling, som de under andra förhållanden varit villiga göra. Det har gått ut uppmaningar från regeringshåll till lantbrukarna, att de just för att tillgodose vårt brödsädesbehov skola företaga en merodling, och många ha följt detta råd under såväl 1914 som 1915. När nu 1915 års skörd skulle föras ut i marknaden — denna skörd, som dels till följd av väderleksförhållandena och dels på grund av andra omständigheter blev mindre än vanligt, så att den för många blev avsevärt under normalskörd — sänktes priserna genom de åtgöranden, som vidtogos, till priser under de förut gällande, och det är detta, som verkat mest nedstämmande på den odlingslust, som verkligen bort uppmuntras i stället för att nedslås.

Här har talats om utsädesfirmornas havreinköp. Där är även något att taga fasta på. Jag har dels genom muntliga samtal och dels genom brev erhållit underrättelse om att dessa utsädesfirmor, som köpte utsädesspannmålen till något så när rimliga pris, ha nekat sälja den havre, som fränsorterats hos utsädesbolagen. Både enskilda förbrukare, inköpsföreningar och spannmålshandlande ha gjort fruktlösa försök att få förvärva denna havre, som icke är duglig till annat än kreatursföda. De ha i stället, efter vad jag gjort mig underrättad om, sålt denna havre till spekulanter, som företagit uppblandningar med såväl det ena ämnet som det andra, men blandningen var sådan, att den icke på långt när hade det fodervärde, som havren skulle haft, och likväl fördubblades priset. De åtgöranden, som utsädesbolagen gjort, borde ha hämmats och hämmats i tid. Livsmedelskommissionen och folkhushållningskommissionen och varuförmedlingen, som måste känna till förhållandena, borde ha försökt giva ett gott råd för att kunna hämma sådana osunda spekulationer — jag tror mig med full rätt kunna kalla dem osunda spekulationer.

Det uttalas här, att om den förutvarande regeringen följt de råd, som herrar Svensson och Elmquist så välvilligt givit, så skulle vår brödsädesfråga ha varit i ett lyckligare läge än nu är förhållandet. Men det bör ihågkommas att göranden och låtanden, som den förutvarande regeringen gjort på jordbrukets område, ha verkat mycket nedslående. Jordbrukarna ha blivit särställda, då det gäller såväl kompensationsystemet som regulatorsystemet m. fl. system till sist beslagen. På andra näringsområden ha icke liknande åtgöranden inträffat. Vi jordbrukare ha utgjort undantag från andra näringsutövare. Jag undrar, om icke var och en, som vill tänka närmare på förhållandena, får erkänna, att vi jordbrukare äro icke slavar och vi kunna icke ensamma godvilligt finna oss i sådana

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

göranden och låtanden, som andra näringsidkare gått fria från eller åtminstone drabbats av i mycket ringa grad. Hade likhet i begränsning av de olika näringsutövarnes vinstmöjligheter införts i rätt tid, är jag övertygad om att ett annat förhållande skulle blivit rådande. Vad hade t. ex. icke kunnat ske om inskränkningar för andra näringar gjorts vid samma tid, som inskränkningarna för jordbruksnäringens utöfvare vidtogos, då det gällde att tillgodogöra sig vinstmöjligheterna? Hade en sådan jämlikhet blivit genomförd i rätt tid, skulle vi genom dessa förhållanden eller på andra näringsområden fått avsevärt mycket till att lägga i jordbrukarevågskålen, om jag så får uttrycka mig, för att få den att väga jämnt. Men det har icke gjorts, och det är dessa uraktlåtenhetssynder, som vi komma att få ångra, vare sig vi nu äro producenter eller konsumenter. Jag är övertygad om att dessa fel, som regeringen har begått, icke komma att gå ut enbart över producenterna, utan de komma nog även att gå ut över konsumenterna. Och det är därför jag anser mig ha skäl att säga, att vår livmedelsfråga icke är den minst viktiga av våra försvarsfrågor, och det hade varit lyckligt, om konstitutionsutskottets ledamöter hade företagit den ingående granskning av jordbruksdepartementets göranden och låtanden, som de enligt reservanternas mening bort göra, men som de ha uraktlåtit, och över denna uraktlåtenhet tar jag mig friheten uttala mitt stora beklagande.

Herr Olsson i Blädinge instämde häruti.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Svenssons i Eskilstuna anförande. Hela hans anförande var anlagt på att utgöra ett försvar för de myndigheter, som förberett Kungl. Maj:ts beslut i här förevarande avseenden, och han slutade sitt anförande, om jag fått det rätt antecknat, med ett påstående, att Kungl. Maj:t har i huvudsak lyssnat till råd från en egoistisk klasspolitik. Meningen var väl den, att den dåvarande regeringen lyssnat till sådana råd mer än till råden från sina egna så kallade sakkunniga.

Emellertid framgår det av de handlingar, som för mig varit tillgängliga, att Kungl. Maj:t i de allra flesta fall fattat sina beslut i enlighet med de förslag, som förelegat från vederbörande myndigheter. Och då kan man icke fränkänna dessa myndigheter det ansvar, som ligger bakom deras förslag. Jag vill bara taga ett par exempel på hur det ställt sig med dessa förslag.

Vi ha ju på förslag av livsmedelskommissionen haft ett maximipris på potatismjöl av 30 öre per kg. Jag är övertygad om att ingen potatismjölproducent i vårt land skulle kunna producera potatismjöl till ett sådant pris som detta.

Vad maximipriset på råg beträffar, så skall jag icke alls yttra mig om beloppets storlek. 50 öre mer eller mindre per 100 kg. kan naturligtvis icke spela någon synnerligen stor roll. Men jag erinrar om att detta maximipris beslöts de första dagarna i sep-

tember månad, och den tiden kostade majs ute i marknaden 26, 27 å 28 öre per kg. Att då bestämma ett maximipris på råg av 21,50 kr. per 100 kg. utan att samtidigt reglera priset på majs, var någonting alldeles oeffterrättligt. Man kan icke fordra av folk, som skola köpa kraftfoder till sina djur, att, då det gäller att betala antingen 27 å 28 öre för majs eller 21,5 öre för råg, de skola välja att köpa majs i stället för råg.

Nu kan det här invändas, att jordbrukarna hade sin råg, och att de hade därför möjligen kunnat använda den till utfodring. För min del är jag viss om, att åtminstone i de trakter jag tillhör har icke i någon stor utsträckning utfodrats brödsäd. Jordbrukarna själva hade havre den tiden, men icke-jordbrukare, som hade svin att föda, köpte till dessa råg i stället för majs, då rågen kunde fås för billigare pris. Det är på det sättet, som utfodring av råg skett, men det går icke an att beskylla jordbrukarna för att i stor utsträckning hava använt fullgod brödsäd till utfodring av kreatur.

Jag tror det var den 3 september, som maximipris på råg bestämdes, det var ett missgrepp att icke då stadga utfodringsförbud samtidigt samt reglera priset på kraftfoder och ordna det så, att detta kunde bli tillgängligt till samma pris som maximipriset på brödsäd. Hade detta skett, så hade säkerligen en väsentlig inskränkning i utfodringen med brödsäd kommit till stånd. Men nu väntade man till början av november månad, innan man stadgade utfodringsförbud, och till dess fick utfodring äga rum, utan att reglering av kraftfoderpriset skedde.

Nu har herr Edén invänt, att vid denna tid funnos icke de vanliga kraftfodermedlen tillgängliga i marknaden. Men såvitt jag vet, så funnos de tillgängliga den tiden. Senare har tillgången ju inskränkts, och nu finnes icke kraftfoder att köpa. Men den tiden fanns det tillgång på kraftfoder. Och att här föreligger ett ofantligt stort förbiseende och stor försummelse från de myndigheters sida, som voro de rådgivande, det kan man tryggt säga.

Herr talman! Jag ber att få yrka, att memorialet lägges med gillande till handlingarna.

I detta yttrande instämde herr *Bengtsson* i Kullen.

Herr *Svensson* i Eskilstuna: Jag vill bara helt kort säga, att som den siste ärade talaren kanske fann av mitt anförande, så delar jag hans uppfattning om försummelsen med avseende på importen av kraftfodermedel. Det är ett faktum, att man därutinnan har att huvudsakligen söka anledningen till, att det blev så begärligt att utfodra brödsäd åt kreatur. Det är givet, att om denna import hade skötts rationellt, så skulle dels tillgången varit mycket rikligare, och dels skulle det också varit omöjligt för mellanhänderna att pressa upp dessa kraftfodermedel i de höga pris, som nu var fallet. Där råder således icke alls någon öoverensstämmelse i uppfattningen mellan den siste talaren och mig.

Ang. full-
bordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Vad det beträffar när maximipriset på potatismjöl sattes, så vill jag konstatera, vad som här antyddes av herr Sterne i hans anförande, att detta maximipris, då det förordades av statens livsmedelskommission, ivrigast påyrkades av den främste representanten för jordbruksnäringen inom kommissionen, överdirektör Flach, och att det priset då huvudsakligast var avsett att tjäna syftet att kunna med tillhjälp av maximiprislagens bestämmelser beslagtaga de förråd av potatismjöl, som hade samlats på några få mellanhänder. Att detta maximipris icke utfärdades av Kungl. Maj:t förrän 4 månader, efter det framställning därom hade gjorts, kunna ju icke vare sig de, som ivrigast påyrkat det inom kommissionen, eller kommissionen i sin helhet rå för.

När det då emellertid visade sig, att priset uppenbarligen icke var tillfredsställande, så gjordes det ingen invändning från konsumenthåll, mig veterligen, emot att höja det till den nivå, som tillkallade sakkunniga inom industrien i fråga ansågo vara fullt tillräcklig, nämligen till 40 öre. Och det gjordes sedermera ingen invändning från det hållet, när det blev fråga om att höja priset ytterligare med en 10-öring. Man kan icke i dessa avseenden förbrå konsumentrepresentanterna inom de förberedande myndigheterna någon som helst skuld till vad som hänt.

Herr Gustafsson i Brånsta: Jag skall be att få yttra ett par ord med anledning av herr Edéns citat av mitt yttrande. Han yttrade nämligen, att jag skulle ha sagt, att åsättandet av maximipris föranledde utfodring av brödsäd. Jag yttrade naturligtvis, att åsättandet av så låga maximipris föranledde utfodring av brödsäd. Det maximipris som sattes stod icke i förhållande till priset på fodervaror och tillgången på sådana, och det var naturligtvis ur den synpunkten, som jag ville framhålla, att maximiprisets höjd föranledde utfodring av brödsäd.

För övrigt sade jag i mitt förra anförande, att jag icke ville ingå på frågan i dess helhet, utan endast uppehålla mig vid den detalj, som herr statsrådet uppehöll sig vid, nämligen de första åtgärderna som här vidtogos. Jag har ju förut sagt, att huvudfelet är, att man icke tillräckligt tagit hänsyn till produktionens vidmakthållande för att därmed även gagna konsumenternas intressen. Och går man ut ifrån det sätt, på vilket livsmedelspolitiken förts, så tror jag, att man skall komma till det resultat, som jag kommit till.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte lägga konstitutionsutskottets ifrågakvarande anmälan med gillande till handlingarna, dels ock att berörda anmälan måtte läggas till handlingarna med ogillande av utskottets motivering; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen.

Votering begärdes emellertid, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Den, som vill att föreliggande av konstitutionsutskottet enligt § 107 regeringsformen under punkten 5:o gjorda anmälan läggas till handlingarna med ogillande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit lägga utskottets berörda anmälan med gillande till handlingarna.

Omröstningen utföll med 110 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså beslutit lägga utskottets förevarande anmälan till handlingarna med ogillande av utskottets motivering.

Härefter begärdes ordet av

Herr Edén som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag nödgas besvara kammaren med ännu några ord om detta dechargebetänkande i anknytning till ett par av de viktigaste reservationer som fogats till detsamma. Orden skola emellertid bli så korta som omständigheterna någonsin kunna medge.

Den första av dessa reservationer kan jag helt kort karakterisera så, att den upptager ytterligare ett par fall av samma art som de, som utskottets majoritet nödgats rikta sig emot under punkt 2, angående anslagens överskridande under lantförvarsdepartementet. Jag behöver om dessa fall icke säga mer, än att det ena av dem, det fall då Kungl. Maj:t på krigsministerns hemställen anslag medel till anskaffande av kulsprutor först från utlandet och sedan genom beställning vid svensk verkstad, utgör en ny belysning för hur Kungl. Maj:t disponerat medel, ehuru det av den begärande myndigheten direkt konstaterats, att inga medel funnos, och ehuru det första och avgörande beslutet fattades vid en tidpunkt, då riksdagen var samlad, nämligen i slutet av januari 1916. Det sista beslutet fattades åter vid en tidpunkt, då riksdagen snart åter skulle samlas — det var i slutet av år 1916. Det andra fallet har ett slags mellanställning mellan en anskaffningsfråga och en subventionsfråga. Det innehåller, att Kungl. Maj:t lämnat 540,000 kronor till anskaffning av vissa maskiner att uppställas i en inhemsk fabrik. Detta beslut innebär således dels ett gynnande av denna fabrik och dels ett disponerande av medel, som Kungl. Maj:t icke ägt, och det fattades så sent som den 30 december 1916, två veckor före riksdagens sammanträdande. Det torde vara överflödigt att i detta fall orda mera. Det är av samma art som de ärenden som förut behandlats under punkt 2 av

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

memorialet, och kammaren har redan givit sitt uttryckliga gillande åt anmärkningarna under denna punkt.

Något annorlunda ligga de två andra reservationerna, som jag nu har att övergå till.

Den ena innehåller en redogörelse för tre av Kungl. Maj:t fattade beslut, genom vilka Kungl. Maj:t bemyndigade statens kommissioner att upptaga lån i privata banker. Spörsmålet har i princip förut varit föremål för kammarens övervägande i sammanhang med andra ärenden. Jag nöjer mig med att konstatera, att nu föreligga genom dechargebetänkandet för kammaren ovedersägliga fakta, som visa, att Kungl. Maj:t i tre olika fall har lämnat dessa kommissioner befogenhet att upptaga dylika lån till högst betydande belopp. Kungl. Maj:t har därvidlag handlat i uppenbar strid med regeringsformens paragraf 76, som uttryckligen förbjuder Kungl. Maj:t att lån göra eller riket med ny gäld belasta utan riksdagens samtycke — detta är framhållet i föregående debatter, och det skall nu på nytt slås fast. Det behöver icke utvecklas, till vilka konsekvenser det skulle kunna leda, om dylikt lämnades oanmärkt.

Det är omöjligt att försvara ett dylikt förfarande med det argument som herr Räf använde på förmiddagen, nämligen angelägenheten av att införskaffa de varor som det gällde. Herr Räf sökte då att anslå känsloträngen hos sina åhörare i kammaren genom att påpeka, av vilken vikt det var, att dylika varor, han nämnde särskilt fläsk, skulle kunna tillföras landet. Han glömde att visa, att detta icke kunnat ske, utan att Kungl. Maj:t gick grundlagen förbi. Han glömde att visa, att icke Kungl. Maj:t genom anlåtande av normala vägar, genom kredit i riksbanken, i nödfall genom förmedling av riksgäldskontoret, kunnat vinna samma syftemål. Däri ligger således anmärkningen icke på den punkten, att Kungl. Maj:t velat sörja för import av fläsk och sill, utan på den punkten att Kungl. Maj:t låtit detta ske genom en åtgärd, som grundlagen icke tillåter och som för övrigt efter all sannolikhet, såvitt man kan bedöma, har i finansiellt hänseende varit för staten ogynnsam.

Till sist den tredje reservationen. Med den äro omständigheterna ännu mer uppseendeväckande. Det är fråga om den mycket omdebatterade extra avgift, som Kungl. Maj:t i februari detta år åsatte socker, som skulle utlämnas till industriella ändamål samt till kaféer och restauranter, för att skaffa sig medel till att bestrida vissa kostnader till uppmuntrande av betodligen.

Denna fråga skulle normalt icke hava fallit under konstitutionsutskottets handläggning i år, men den har kommit under utskottets prövning, därigenom att en anmärkningsanledning har blivit framställd i grundlagsenlig ordning av en medlem i denna kammare. När frågan togs upp i utskottet, skulle man hava väntat, att utskottet, på sätt som åtminstone i vissa fall skett — det hände vid det sista tillfälle då dylik anmärkningsanledning förekom — skulle hava upptagit denna anmärkning till granskning i

sitt memorial och motiverat, varför det avslag anmärkningen. Utskottet har icke blott underlåtit att göra detta, utan det har också över huvud taget underlåtit att i sitt memorial ens nämna denna anmärkning, och hela frågan har således skjutits undan på ett sätt som, jag kan icke hjälpa det, synes mig vara särskilt valt för att omöjliggöra för denna kammare att giva uttryck åt sin opinion i ämnet. Nu ligger uppenbarligen frågan så, att när utskottet icke behandlat ärendet under någon särskild punkt, så kan kammaren icke lägga dess beslut i denna fråga med ogillande till handlingarna, utan vi få nöja oss med att till en början helt enkelt konstatera, att i en så viktig fråga, som rör det svenska folkets beskattningsrätt, har utskottsmajoriteten icke vårdat sig om att med ett ord motivera det avslag, som det beslutit på herr Brantings anmärkning. Man kunde ju också möjligen förmoda, att utskottets tystlåtenhet berott på att det haft svårt att åstadkomma en motivering för sin ståndpunkt. Atminstone förefaller detta antagligt för den, som i likhet med mig är djupt övertygad om att, såsom jag en gång uttryckte det i denna kammare, här föreligger en sällsynt öppen och tydlig kränkning av svensk grundlag.

Hur kränkningen kom till, skall jag icke närmare utveckla. Vi torde alla känna det. Folkhushållningskommissionen hade föreslagit en viss avgift på den sorts socker, som jag förut nämnt, vilken avgift var avpassad för att täcka kommissionens administrationskostnader. När frågan kom upp till regeringen, så tog jordbruksministern och föreslog, utan någon utredning, utan att höra några ämbetsverk, icke ens folkhushållningskommissionen själv, att till denna föreslagna avgift på 6 öre skulle läggas till ytterligare en avgift på 19 öre, och detta icke för att skaffa medel för kommissionens verksamhet utan för att skaffa medel till ett annat ändamål, nämligen det under tiden framkomna behovet att åstadkomma bidrag till betodling. Detta förfarande är icke och kan icke vara något annat än en ren beskattning. Det kränker de grundläggande buden i regeringsformen om det svenska folkets beskattningsrätt, såväl det bud som står i § 57, att svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena, som även det bud som står i § 60 regeringsformen, att Konungen icke må med vissa undantag, några avgifter förhöja. Regeringen har rätt och slätt genom detta beslut skaffat sig en statsinkomst, som riksdagen icke medgivit. Regeringen kan icke säga, att denna inkomst betyder en avgift för en av staten tillhandahållen prestation, ty det är en avgift som icke står i något som helst förhållande till den rätt vederbörande fått. Det är en avgift, som icke alls kan anses motsvara rätten att få socker, en avgift som är pålagd uteslutande i beskattningssyfte och som endast ur denna synpunkt kan på något rimligt sätt förklaras.

Jag skall till sist erinra om vad reservanterna framdragit i memorialet, nämligen att det fanns en tid, då Sveriges riksdag var mera angelägen att vårda den viktiga del av riksdagens rätt,

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.*
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

som beskattningsmakten utgör, än som nu har varit fallet i konstitutionsutskottets genom lotten tillkomna memorial. Utskottsreservanterna hava citerat ett yttrande från konstitutionsutskottet vid 1856—58 års riksdag, sålunda ett yttrande från ett utskott för 60 år sedan, i vilket detta utskott på grund av en vida mindre avgift, och en avgift som träffade vida mindre kontingenter av svensk befolkning, gjorde en synnerligen sträng anmärkning mot en dylik kränkning av riksdagens beskattningsrätt. Då sades det rent ut ifrån, att en sådan av Kungl. Maj:t pålagd avgift — dess belopp må vara stort eller litet — är en verklig beskattning. Och detta därför att »det beror icke på den enskilde att undandraga sig densamma» och att den »ej är ersättning för någon åt den betalande erbjuden fördel eller bevisad tjänst». »Under det förvilande skenet av betalning för ett förvaltningsbestyr», fortsätter 1856—58 års utskott »tillstyrktes en verklig beskattning. Denna rådgivareåtgärds betänkliga och grundlagsvidriga beskaffenhet låter sig ej bortförklaras genom de inflytande medlens användande till även det mest nyttiga och välgörande ändamål. Ja, så skrev man för 60 år sedan, på en tid då partiskillnaden icke var så långt driven som nu, och på en tid då riksdagens konstitutionsutskott ingalunda hade en så stark representation från vänstersidan, om jag får använda denna terminologi, som det har nu. På den tiden ville även konstitutionsutskottets höger hålla hand över riksdagens beskattningsrätt, på den tiden kunde även den stämpla såsom betänklig och grundlagsvidrig en åtgärd, som till hela sin innebörd var vida mindre omfattande och mindre riskabel än den, som 1917 års utskottsmajoritet genom lotten nu har givit ett gillande från det grundlagsvårdande utskottet.

Herr talman, det finnes, såsom jag redan anmärkt, icke möjlighet att här göra något yrkande. Men jag är övertygad om, att jag uttrycker en mycket allmän mening i denna kammare och kanske en ännu allmännare mening ute i landet, när jag säger, att visserligen hava många av de i förmiddags debatterade åtgärderna varit allvarliga ingrepp i riksdagens rätt, men allvarligare än allt annat skulle det ändå vara, om det skulle få passera, att till och med beskattningen skulle utlämnas åt godtycklig usurpation av en regering, därför att denna insveper sig i den manteln att handla för rikets sanna bästa. Så långt gå vi icke i att upp-giva konstitutionella rättigheter för en modern statsnytteteori, att vi gå med på detta. Gjorde vi det, sveke vi på ett bedrövligt sätt den konstitutionella utvecklingens framtid här i landet. Högern i utskottet har gjort det. Vi av vänsterpartierna vilja icke göra det, och vi två våra händer, när något sådant nu kunnat förekomma i riksdagens konstitutionsutskott.

Med herr Edén förenade sig herrar *Branting, Palmstierna, Björck, Larsson* i Västerås, *Rune, Magnusson* i Kalmar, *Lovén, Anderson* i Knapasjö, *Igel, Mossberg, Ström, Lundgren* i Nora.

Johanson i Gäre, *Sjöberg*, *Andersson* i Milsmaden, *Bolander*, *E. A. Nilson* i Örebro, *O. Nilsson* i Örebro och *Eklund*.

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Vidare yttrade

Herr Sterne: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet för att i största korthet fästa kammarens uppmärksamhet vid en reservation, som jag tillsammans med andra ledamöter i utskottet bifogat detta memorial under punkt 9. Jag gör detta, därför att det möjligen kan, när vi fa alla reservationer i ett sammanhang, förkorta debatten.

Såsom herrarna finna av denna punkt, har jag framställt anmärkning emot föredragande departementschefen i finansärenden, förre statsrådet Vennersten, för att han tillstyrkt Kungl. Maj:t att besluta utfärdande av tvenne författningar, vilka delvis innehålla sådana bestämmelser, att de otvivelaktigt kollidera med riksdagens lagstiftningsrätt. Den ena av dessa författningar är en kungl. förordning av den 3 mars 1916 om straff för olovlig varuutförelse, vilken upptager sådana allvarliga straffpåföljder som straffarbete till och med två år, vidare bestämmelser om att även försök till brott straffas, vidare att vissa avvikelser från de rättsgrunder, som vanligen tillämpas, hava skett på administrativ väg, genom att inskränka allmänna åklagarens befogenhet och lägga saken i händerna på respektive Konungens befallningshavande, över vars beslut ingen besvär rätt förefinnes. Vidare är det en förordning av den 13 oktober 1916, som i sina straffpåföljder är fullständigt analog med den jag förut omnämnt, men den innehåller därtill en mycket betänklig undantagslagstiftning för en viss del av landet, som yttermera likasom understryker behovet av, att denna förordning liksom den föregående hade bort föreläggas riksdagen och att dessa båda förordningars innehåll delvis är av den beskaffenhet, att de icke bort hava tillkommit utan riksdagens deltagande.

Det är för att påvisa, huru man stundom kan glida ut i ganska omöjliga förhållanden, när det gäller Kungl. Maj:ts lagstiftningsrätt, som jag velat fästa riksdagens uppmärksamhet på förhållandet. Jag behöver väl icke särskilt understryka, att jag gör det icke därför, att jag på något sätt tager upp till reell prövning nödvändigheten av dessa hårda straff. Jag anser till och med, att de äro mycket behövlige, och det är således icke från förordningarnas egen innebörd, som jag framställer anmärkningarna. Jag framställer dem uteslutande från den synpunkten, att Kungl. Maj:t har överträtt sin befogenhet och kolliderat med 87 § regeringsformen. Det är nämligen så, att 89 §, som handlar om Kungl. Maj:ts lagstiftningsrätt på de allmänna inrättningarnas och den allmänna hushållningens områden, icke här är tillämplig.

Det var Gustav III, som en gång berömde sig av den skicklighet, med vilken han förstod att gå tillväga, då han vid 1778 års riksdag skiljde mellan de ärenden, vilka han ansåg sig böra underställa riksdagens beslut, och dem, över vilka han förbehöll

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

sig att ensam besluta, och när han i början av nämnda riksdag för ständerna framlade till inhämtande av deras *yttrande* ett par ärenden, begagnade han om dem uttrycket ekonomiska, och samma uttryck upprepas sedan i det svar, som ständerna avgåvo i sitt utlände och råd angående dessa ärenden. Sålunda uppstod denna ekonomiska lagstiftning, under vars skyddande förklädnad så omätligt mycket ofog har bedrivits, där man gått förbi riksdagens klara rätt att deltaga i lagarnas stiftande. Icke kunde väl 1809 års grundlagsstiftare förutse, vilken utveckling som i detta avseende skulle komma att äga rum, men icke desto mindre var man så betänksam mot att lägga även den ekonomiska lagstiftningsrätten i Kungl. Maj:ts hand, att man hemställde, att man senare skulle taga under granskning hur man skulle på ett klarare sätt avskilja Kungl. Maj:ts egen lagstiftningsrätt. Så har icke skett, men däremot har man ansett, att denna rätt alltmera har inskränkts på grund av tidens egen utveckling, varigenom riksdagen fått allt större inflytande på de olika rättsområdena. Jag betvivlar emellertid starkt, att så är fallet. Jag tror förr, att den ofantliga ekonomiska utveckling, som det svenska samhällslivet genomgått, sedan grundlagen skrevs, har fört oss dithän, att Kungl. Maj:ts lagstiftningsrätt i många avseenden sträckt sig alltför långt. Just med hänsyn till faran av de konsekvenser, som kunna föreligga, därest man utan vidare och stillatigande låter Kungl. Maj:t fortfara att gå fram på den väg som här beträffs, anser jag, att 89 § regeringsformen ej får tolkas så, att den blir en fara för riksdagens lagstiftningsrätt. Den intager icke något stort rum i grundlagen men den är nästan liksom den lilla droppen olja, den vill sprida sig omkring till andra och större vidder samt till områden som från början varit främmande för 1809 års grundlagskrivare.

Herr talman, jag lovade att fatta mig kort, och jag vill därför med denna principförklaring och med hänvisning till vad denna reservation innehåller sluta mitt anförande och endast beklaga, att man icke kan framställa något yrkande utan får nöja sig med denna platoniska förklaring till protokollet i en sak, som jag anser vara av en omätligt stor betydelse för det svenska statsskicket och riksdagens lagstiftningsrätt.

Herr Hallendorff: Jag är ledsen att nödgas ännu en gång under dagens debatt taga herrarnas tid i anspråk, men jag kan icke låta alldeles oemotsagt passera en del, som här under denna efterdebatt har yttrats.

Först och främst måste jag göra en liten erinran emot den framställning, som herr Edén nyss gjorde rörande den under punkt 6 anförda reservationen. När han där fäst sig vid Kungl. Maj:ts beslut, rörande anskaffning av kulsprutor, är jag nödgad framhålla, vad som förekom inom konstitutionsutskottet vid detta ärendes behandling. Det påpekades där, att i de handlingar, vilka voro ingivna till statsutskottet 1916 rörande neutralitetskrediten, var just

denna anskaffning av kulsprutor omnämnd. Under sådana förhållanden kan det icke vara fråga om annat, att det här förelegat ett anslagsbehov, som man redan från början förutsatt skulle kunna bestridas med de under neutralitetskrediten fallande medel. Jag gör detta påpekande desto hellre, som jag har en annan dylik precisionserinran att göra. Jag antager, att det var ett ofrivilligt missförstånd av herr Edén, när han under förmiddagens debatt vände sig mot mig och försökte korrigera de sifferuppgifter, jag lämnat rörande innehålllet i riksdagens skrivelse år 1916 om neutralitetskrediten. Han begick då det förargliga misstaget, att han tog sina siffror, som icke stämde med mina, från en annan riksdagsskrivelse, för övrigt nr 220, nämligen den, vari talas om täckande av neutralitetsutgifterna under år 1915, men vad jag hade talat om återfinnes i skrivelsen nr 246 rörande den nya neutralitetskrediten för år 1916. Det är också där, som den förnyade anskaffning beröres, som jag tillät mig att omnämna.

*Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Så berörde herr Edén också den reservation, som är avgiven under punkt 7, angående den bankkredit, som bereddes för vissa livsmedelsinköp. Det förefaller mig något underligt, det resonemang, som från reservanternas sida här har framförts. Reservanternas anse, att behovet hade tidigare bort förutses och att krediten hade bort begäras av riksdagen. Jag är med om, att hade behovet kunnat förutses, hade det varit önskvärt, att denna väg beträts. Emellertid, var det nu så förfärligt lätt att förutse, att detta behov skulle inträda? Då förstår jag likväl icke, att icke någon av de många experterna på livsmedelsfrågor inom riksdagen fann anledning att åtminstone motionsvis påpeka ett sådant förhållande. Jag misstänker, att det icke var så lätt att förutse då, men sedermera på sensommaren och hösten ställdes Kungl. Maj:t undan för undan inför försvårade förhållanden som gjorde det nödvändigt att vidtaga dessa inköpsåtgärder.

Nu påstås det, att den kredit, som här skapades i vissa svenska banker, betyder, att riket med gäld belastats, och det strider mot § 76 regeringsformen. För det första lär det ha varit så, att åtminstone i ett eller ett par av dessa fall framställning av försäljaren gjordes om att betalningen skulle ske på det sätt, som slutligen skedde, vilket i och för sig ju är en förmildrande omständighet. Men dessutom förefaller det mig vara fullkomligt omöjligt att anföra detta såsom ett brott mot § 76 regeringsformen. Den innehåller ett förbud för Kungl. Maj:t att själv utan riksdagens samtycke upptaga lån och riket med ny gäld belasta. Att här upptagits lån, har man knappast vågat påstå, men man har understrukit ordet gäld. Men gäld i detta sammanhang betyder väl själva resultatet av låneupptagandet? Detta bekräftas i § 66 av bestämmelsen om riksgäldskontorets skyldighet beträffande den »gäld», som detta kontor förvaltar. Att i detta fall, när det gällde inköp av lätt realiserbara varor, på vilka Kungl. Maj:t eller de myndigheter, som övertogo varorna, kunde sätta priset, tala om, att man belastat riket med ny gäld, förefaller mig vara en formlig hårdtagning av

Ang. full-
bordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

orden. Jag skulle vilja säga, att det kan likställas med vad dåvarande finansministern yttrade i remissdebatten 1913 om de kolinköp, som då voro på tal, att dessa allenast förvandlat en tillgång i guld till en tillgång i kol. I detta fall var det en tillgång i livsmedel, som kunde lätt och utan svårighet realiseras, men detta kan icke kallas att belasta riket med guld.

Slutligen vill jag även något beröra den reservationsvis framställda anmärkning, som herr Sterne ägnat någon uppmärksamhet åt. Jag konstaterar till en början, att på denna punkt hava de liberala ledamöterna av konstitutionsutskottet hållit sig något försiktigt tillbaka, ja, en liberal ledamot från första kammaren har till och med ansett sig icke böra biträda denna reservation. Herr Sterne ville påstå, att Kungl. Maj:t här på ett betänkligt vis utvidgat sin lagstiftningsmyndighet genom utfärdandet av straffbestämmelserna mot olaga export. Han gick t. o. m. tillbaka till en historik om huru den ekonomiska lagstiftningen tillkommit. Här måste jag först göra den anmärkningen, att det visserligen kan vara sant vilket jag icke i detta ögonblick kan kontrollera — att termen »ekonomisk lagstiftning» vunnit burskap på Gustaf III:s tid. Begreppet är likväl betydligt mycket äldre. Så länge vi över huvud taget haft ett ordnat och lagbundet samhälle, har det varit nödvändigt att komplettera den allmänna lagen med en hel massa dylika bestämmelser, speciellt för ekonomiska förhållanden. Detta var sålunda icke något nytt, som den ofta såsom en hänsynslös lagbrytare betraktade Gustaf III infört, utan därvid anslöt han sig till äldre förhållanden.

Vad den omtvistade förordningen beträffar, torde lämpligheten av dessa straffbestämmelser icke här behöva diskuteras. Om någon är tveksam härom, kan han studera dagens tidningar och där få upplysningar om en uppseendeväckande olaga export, som ägt rum och som alltför tydligt säger, att nog behöves eftertryckliga straffbestämmelser.

Saken ligger rätt och slätt på det viset, att Kungl. Maj:t här beträffande export av varor infört samma straffbestämmelser, som gälla i tullstadgan beträffande import. Dessa straffbestämmelser rörande import av diverse varor givas genomgående av Kungl. Maj:t ensam. Vid något tillfälle, som ligger före år 1820, hade Kungl. Maj:t stadfäst sådana bestämmelser provisoriskt, efter det riksdagen anmält en önskan därom. De år 1823 införda bestämmelserna förelades sedermera riksdagen, och därefter har riksdagen vid åtskilliga tillfällen formligen anhållit hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skulle i förekommande fall utfärda dylika bestämmelser. Sålunda icke ett enda ögonblick har från riksdagens sida Kungl. Maj:ts rätt att utfärda straffbestämmelser rörande import av varor satts i fråga. Tidigare utövade tullmyndigheterna kontroll å både import och export, och under sådana tider var det också självklart, att i tullstadgan infogats samma bestämmelser rörande export och import. Det hade också varit fullständigt omöjligt att göra någon anmärkning, i fall Kungl. Maj:t i den gällande tull-

stadgan infogat dessa bestämmelser såsom ett tillägg, gällande för olaglig export. Detta har Kungl. Maj:t icke ansett nödvändigt utan har för klarhetens skull föredragit att utfärda dessa särskilda författningsbestämmelser då de äro fullständigt analoga med straffbestämmelserna i tullstadgan, och då Kungl. Maj:ts rätt att själv utfärda dessa icke kan på något sätt betvivlas, har här sålunda intet skäl för anmärkning förelegat. Likaså ha de tadtade föreskrifterna om införsel till visst område av riket sin fulla motsvarighet i tidigare liknande stadganden.

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Larsson i Västerås: Jag skall icke upptaga tiden länge och det kan icke falla mig in att gå in på ett bemötande av den siste ärade talarens anförande, ty jag tror, att alla kammarens ledamöter äro ense med mig därom, att de uttalanden, herr Edén nyss haft rörande regeringens förskottspolitik, länepolitik och skattepolitik, stå orubbat fast. Det är min uppfattning åtminstone, och då jag instämt med herr Edén i detta avseende, skall jag icke närmare ingå på detta. Jag ber bara att få konstatera, att den siste talaren med fullständig tystnad gick förbi just den punkt, som herr Edén underströk såsom varande den viktigaste, nämligen rörande regeringens skattepolitik, såvitt det gällde denna sockeravgift. Den punkten gick den siste talaren helt förbi, och det förvånar mig heller icke, ty mot den anmärkningen torde knappast en skenbar invändning kunna göras.

Jag har emellertid begärt ordet, herr talman, för att rikta kammarens uppmärksamhet på en reservation, avgiven av socialdemokraterna inom utskottet. Den återfinnes på sidorna 69—71 i utskottets memorial och gäller en nådansökan. Jag skall icke vid denna sena tidpunkt och då vi ha så mycket arbete, som återstår, ge mig in på någon utförlig redogörelse för denna sak, utan jag vill endast hänvisa kammarens ledamöter till den reservation, som här föreligger. Vi ha för vår del funnit behandlingen av denna nådansökan ligga på ett sådant sätt, att det är förtjänt att komma till kammarens kännedom, ty här har en till synes oskyldig person fått vidkännas rätt så höga böter, för det han i egenskap av biträde i en advokatfirma tjänstgjort såsom fullmäktig vid överklagande av domstolsutslag dels i hovrätten och dels hos Kungl. Maj:t. Vi veta allesamman, förmodar jag, som något varit i tillfälle att se huru det går till vid överklagande av utslag i högre instanser, att här skickas i regel vilken person som helst. Här har det varit en person, som uppträtt endast såsom ombud för vederbörande målsägare och inlämnat besvärshandlingarna till Kungl. Maj:t. Han har helt naturligt blivit betraktad såsom fullmäktig och dömts till böter för rättegångsmisshandling. Vi ha för vår del ansett, att förhållandena lågo på det sättet, att Kungl. Maj:t bort bifalla nådansökningen, vilket nu icke skedde. Det har nämligen framgått av handlingarna i ärendet, att, då Högsta Domstolen ådömde dessa böter, icke mindre än tre av justitieråden ville frikänna sökanden från allt ansvar. Denna omständighet

Ang. full-
bordad
granskning av
statsråds-
protokollen.
Forts.)

tillika med övriga omständigheter, som förekommit i detta mål, har gjort, att vi för vår del funnit det behjärtansvärt och velat bringa det till kammarens kännedom. Då det här icke är möjligt att komma till något som helst resultat, då vi icke kunnat få utskottets majoritet med oss, ber jag att endast få sluta med den hemställan till kammarens ledamöter att genom vår reservation i utskottets memorial taga närmare kännedom om detta fall; och jag är förvissad om att herrarna då skola finna, att vår uppfattning i denna sak har goda skäl för sig.

§ 3.

Föredrogos vart för sig första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av motioner dels om ändring i 2 § av förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn och dels angående anslaget till understöd åt vissa värnpliktigas familjer m. m.;

nr 6, i anledning av motion om ändring i förordningen den 13 augusti 1914 om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar m. m.; och

nr 7, angående ifrågasatt förhöjning av penningbidraget till värnpliktiga, som utkallats till tryggande av rikets neutralitet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Ang. avlönings-
reglementet
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.

Vid föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner begärdes ordet av

Herr Widlund, som yttrade: Herr talman! Utskottet har icke kunnat bifalla min motion i vad den avser uppskov med tillståndet av de tjänstemän, varom Kungl. Maj:t gjort framställning, delvis eller i huvudsak på grund av den omorganisation, utskottet ansett behöfelig. Utskottet säger i detta fall: »Givet är, att en sådan utredning måste bli av synnerligen ingående beskaffenhet och fördenskull kräva en avsevärd tid.» När utskottet uttalat detta, har enligt min mening utskottet också kraftigt understrukit behovet av en omorganisation vid statens järnvägar. Utskottet har emellertid studsats tillbaka för att denna omorganisation är så vittgående och kräver så stor utredning, att det icke nu kan bifalla min motion, och därför icke gått in på en reell prövning av ärendet. Jag tror för min del, att detta är oriktigt resonerat. Givetvis bör man, då man har klart för sig behovet av en omorganisation, icke studsas tillbaka för denna omorganisations följder utan man bör fortast möjligt skrida till verket.

Då jag väckt denna motion, har jag därmed icke ansett, att icke vissa tjänster, sådana som de av järnvägsstyrelsen och Kungl. Maj:t äskats, äro behöfliga, men jag har ansett att dessa tjänster borde kunna upprätthållas på förordnande. Givetvis är det så, att den trafikintensitet, som för närvarande råder vid statens järnvägar, kräver en utökning av befälspersonalen, men jag tror, att det hade låtit sig göra, att denna utökning av personalen i befälsgrad ställts på extra stat. Järnvägsstyrelsen har enligt min mening mycket väl kunnat hos Kungl. Maj:t begära ett extra anslag, och då hade man fått denna personal på sina platser såsom den nu varit behöflig, och då hade omorganisationsfrågan icke förryckts, vilket jag tror, att nu blir förhållandet, beroende på att man tillsatt vissa tjänster och uraktlåtit tillsätta andra, som möjligtvis äro lika behöfliga och kanske mer behöfliga än de, som Kungl. Maj:t här äskat och utskottet beslutat bifalla. Det är som sagt icke så, att jag icke anser att dessa platser böra tillsättas, men jag tror, att vissa avdelningar inom järnvägsförvaltningen blivt mindre tillgodosedda än vad de verkligen bort bli och andra återigen blivt i kanhända något för hög grad tillgodosedda.

*Ang. avlösnings-
reglementet
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Bland annat som jag tror utskottet inte tillräckligt beaktat, är frågan om säkerhetsanordningarna. De tjänstemän och den personal som har med dessa att göra tror jag behöver utökas, och det synes mig, som om de tjänstemän, vars tillsättande man här kräver, icke kunna komma att uträtta någonting på detta område.

Under de förhållanden som nu äro rådande, har man givetvis svårt att yrka avslag på utskottets hemställan i nu berörda hänseende, och jag vill inte göra det, men jag har velat uttala den meningen, att det resultat utskottet kommit till, icke kommer att gagna statens järnvägar med hänsyn till deras förvaltning, utan jag tror, att det kommer att förrycka den behöfliga omorganisation, som ju utskottet självt särskilt har understrukt behövet av med de ord jag förut citerade.

Jag har velat säga dessa få ord, herr talman, men har givetvis intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för åtskilliga tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar med särskild yrkesutbildning att i avlöningshänseende tillgodoräkna sig viss föregående tjänstgöringstid; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. begynnelsearvodet för vissa befattningshavare vid statens järnvägar.

Statsutskottets utlåtande, nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående regler för bestämmande av begynnelsearvodet för vissa ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar ävensom en i ämnet väckt motion föredros nu. Därvid anförde:

Herr Lovén: Herr talman, mina herrar! Denna Kungl. Maj:ts proposition, som tillstyrkts av statsutskottet, går, som man finner, ut på att tjänsteman, som har mindre lön, än han skulle uppbara, därest ingen löneminskning ifrågakommit vid hans övergång från extra ordinarie till ordinarie tjänst, skall komma i åtnjutande av vad han under andra förhållanden skulle ha haft. Den av mig i anledning av denna kungl. proposition väckta motionen gick däremot ut på att avhjälpa en orättvisa, som ästadkommit, att tjänstemän vid statens järnvägar kunde erhålla *mindre* lön än kamrater, som äro yngre både till levnads- och tjänsteår. Dessa orättvisor datera sig från några år tillbaka i tiden, då redan 1912 och 1913 en del extra ordinarie tjänstemän, särskilt ur stationskarlsklassen, överfördes på ordinarie stat. Då inträffade nämligen det faktum, att en del sattes i första lönegraden, under det däremot en del andra sattes i andra lönegraden. Varför man gick så tillväga och vilka principer man här följde från järnvägsstyrelsens sida, är obekant, icke endast för dessa, som saken nu närmast gällde, utan jag tror, att dessa principer äro obekanta nästan till och med för järnvägsstyrelsen själv, som tillämpade dem.

Hur absurt denna placering kan verka i avlöningshänseende för dessa tjänstemän, som råkat ut för detta, kan man finna av följande exempel, där jag jämför två tjänstemän, placerade på en viss ort. Den både till levnads- och tjänsteår äldre erhöll 107 kronor i månaden. Om samma person fått lov att vara extra ordinarie ett par månader till, hade han fått 112 kronor. Samtidigt inträffade, att den yngre tjänstemannen i lägre lönegrad erhöll 116 kronor 25 öre per månad, d. v. s. 9:25 kronor mer än sin till levnadsår och tjänsteår äldre kamrat. Om man beräknar denna merinkomst för hela den tid en tjänsteman får passera från extra ordinarie till högsta lönegraden, blir det icke så små summor, då det för ett år gör 81 kronor, för tre år 243 kronor, för sex år 486 kronor, för nio år 729 kronor, för tolv år 972 kronor och för femton år 1,332 kronor.

Det var sådana missförhållanden som min motion avsåg att i någon mån råda bot på, vilket nu icke lyckats.

Nu säger utskottet i sin motivering, »att det funnit förslaget väl värt beaktande», men samtidigt säger utskottet, att »det skulle medföra djupgående konsekvenser», och därför vill icke utskottet tillstyrka det förslag jag framlagt. Vad är det då för djupgående konsekvenser som ett bifall till motionen skulle ha? Jo, konsekvenserna skulle ha varit att rättvisa skipats mot dessa befattningshavare med små löner, som under flera år blivit orättvist

behandlade. Under sådana förhållanden kan man inte finna det annat än något underligt, att inte utskottet, då det finner förslaget väl värt beaktande, icke velat taga dessa konsekvenser utan för närvarande skjuter saken ifrån sig och överlämnar till 1915 års löneregleringskommitté att försöka lösa frågan och skapa rättvisa åt dessa.

Då jag nu emellertid trots detta anser, att frågan fallit framåt genom utskottets i stort sett välvilliga motivering, och då jag hopas, att 1915 års löneregleringskommitté kommer att beakta vad som framförts av mig i motionen och av utskottet i dess motivering och då jag även har en svag förhoppning om att järnvägsstyrelsen skall taga saken i beaktande, då den redan förut gjorts uppmärksam på förhållandet, har jag intet yrkande.

Herr Anderson i Råstock: Jag skall endast säga några ord i anledning av vad den siste talaren här sade och lämna den förklaringen, att utskottet och särskilt vederbörande avdelning ingalunda varit blinda för de orättvisor som påpekats i motionen, och särskilt vill jag understryka, att det för avdelningen varit klart, att man vid de enskilda järnvägarna för många år sedan lyckats ordna förhållandena beträffande uppflyttning i högre lönegrad och dylikt på ett betydligt rättvisare sätt än vid statens järnvägar. Detta hindrar icke, att vi för denna gång nödgats att hänskjuta frågan till denna kommission, och jag tror, att motiönären i det fallet kan känna sig ha kommit i gott sällskap, ty vi ha skickat dit även en framställning från Kungl. Maj:t, som gick i samma riktning, rörande en annan klass av statstjänare.

Jag delar också den uppfattningen, att frågan fallit framåt, och jag vill uttrycka den livliga förvissningen, att 1915 års kommitté skall kunna finna en lösning, som tillfredsställer både den personal vid statens järnvägar som kan komma ifråga och annan personal i liknande ställning vid andra statens verk.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Å föredragningslistan var vidare uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av väckt motion om upphävande av tullsatserna å malen och omalen spannmål m. m.

Om upphävande av tullen å spannmål m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 163, hade herr *Månsson m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte

a) besluta upphäva tullsatserna å spannmål, omalen och malen, till följd varav rubrikerna 74—79 i tulltaxan skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Om upphä-
vande av tull-
å spannmål
m. m.
(Forts.)

Spannmål:

omalen:

*74.	råg, vete och korn; ävensom ärter och bönor, tjänliga till människoföda	<i>fria.</i>
*75.	havre; ävensom vicker, sojabönor samt andra ärter och bönor, ej till nästföregående rubrik hänförliga	<i>fria.</i>
76.	malt, även krossat	<i>fritt.</i>
77.	majs	<i>fri.</i>
78.	andra slag	<i>fria.</i>
- malen:
**79 a.	gryn av havre	<i>fria.</i>
*79 b.	gryn, andra slag; mjöl, alla slag; ävensom mjöl av arrowrot och andra vegetabilier, ej till annan rubrik hänförligt	<i>fria.</i>
b) i	skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de under tulltaxans rubriker 74—79 b upptagna tullarna å omalen och malen spannmål måtte även för tiden från och med den 1 juli 1917 till innevarande års slut upphävas.	

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits av herrar *Jacob Larsson, Palmstierna, Källman, E. J. Söderberg* och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av ifrågavarande motion,

- a) besluta upphäva — — — lika med motionen — — — hänförligt . . . *fria*;
- b) i skrivelse till Kungl. Maj:t — — — lika med motionen — — — slut upphävas; och
- c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i samband med frågan om spannmålstullarnas eventuella återställande angående i vad mån och på vad sätt en reglering av spannmålspriserna inom landet kunde genom statens ingripande åstadkommas; samt

av herr *Månsson*, som yrkat bifall till motionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Månsson*: Herr talman, mina herrar! Det är ju så, att vi nu ha debatterat en hel dag och äro trötta och vi ha ju dessutom haft denna fråga under behandling några år förut, och i år har jag skrivit en ganska utförlig reservation, som jag rekommenderar herrarna till noggrant genomläsande och övertänkande under sommarvilan. Jag skulle därför inte ha tagit till orda annat än för att yrka bifall till motionen, om inte det varit av alldeles särskild vikt att nu framhålla ett par anmärkningar.

Utskottet säger här, att motionen har i huvudsak samma yrkande som det som förelåg vid 1916 års riksdag och påpekar vidare, att utskottet då ansåg, att det allvarliga tidsläget måste anses bjuda att med största varsamhet gå in på sådana väsentliga ändringar av näringspolitiken, som icke vore direkt betingade av krisen. Den gången framhöll jag i min motion, att i anledning av den stora decimeringen av arbetskraft inom jordbruket som ägt rum i många av världens förnämsta spannmålsproducerande länder, särskilt Ryssland, och i anledning vidare av det förstörande av hästmateriel och dragkraft i allmänhet, som äger rum under kriget, och i anledning vidare av att jorden framför allt i Europa blir ytterst slarvigt skött under kriget, kunde man motse svaga skördar i Europa och även i många andra delar av världen under de närmaste åren. Jag påpekade vidare, att sänkningen utav så mycket brödsäd och spannmål uti havet ovillkorligen måste ha till följd knapphet i brödsädestillgången, då det ju i allmänhet är så, att man inte producerar mera av dessa varor än som går åt, och det behöver inte bli så ofantligt mycket spannmål och brödsäd sänkt, förrän det kommer att kännas i form av en fördyring på marknaden. På detta svarades då — jag skall be att få läsa upp några rader ur ett anförande av en av dem som då försvarade utskottets betänkande: »Påståendet om krigets inverkan på världsskörden är således alldeles oriktigt. Den minskade sädesarealen i Europa uppväges mångdubbelt av den på grund av de höjda priserna ökade arealen i Amerika, Australien och Indien och för övrigt i alla av kriget oberörda länder. För övrigt ha Förenta staterna, Kanada och Australien denna säsong gynnats av en utomordentligt god skörd, en rekordskörd kan man säga, i vart och ett av dessa länder.» Och så anlägger talaren de synpunkterna, att i anledning härav skulle det inte vara vidare fara för spannmålsbrist under närmaste tiden. »Påståendet att arbetskraften skulle tryta i de krigförande länderna», säger han vidare, »kan icke heller vara riktigt» o. s. v. Han går vidare där in på en skönmålning av förhållandena i Europa, visande, att man inte riskerar någon knapphet på brödsäd under de närmaste åren. Mannen i fråga är erkänt sakkunnig på sitt område. Jag måste dock verkligen säga, att de sakkunniga tyckas ha ådragit sig Guds onåd i alldeles ovanlig grad, ty varhelst en sakkunnig i våra tider öppnar munnen, kan man ju se, hurusom händelserna gå honom emot; så är det på nära nog alla områden.

Jag har nu i anledning härav under vintern gjort en liten undersökning rörande brödsädestillgången i världen, sådan denna avspeglas i en hel del av de facktidningar, som utkomma. Resultatet av denna lilla undersökning, som icke alls är fullständig, ty då skulle den svälla ut på många hundra sidor, kan man se i den reservation, som jag här avgivit. Om herrarna läsa den text, som där förekommer, skola herrarna finna, hurusom förhållandena nu tvärtom äro så brydsamma, att världen säkerligen icke på över hundra år varit beträffande brödsäd i en så svår situation som den,

Om upphävande av tullen å spannmål m. m.
(Forts.)

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål.
m. m.
(Forts.)

vari vi för närvarande befinna oss. Det är visserligen sant, att när kriget utbröt, stego inom kort priserna. Man vädrade inom hela Europa i de kretsar, som äro spannmålsspekulerande, att priserna skulle komma att höjas, genom att en del tonnage komme att sänkas och trafiken över haven måhända omöjliggöras genom de svärmar av jagare och undervattensbåtar, som korsade haven. Man motsåg med andra ord höjda frakter och därav föranledda höga spannmålspris. Vi se också, hurusom till följd därav i åtminstone Europa en utsträckning skedde i brödsädesarealen. Men huru skedde denna utsträckning? Jo, i de krigförande länderna, som äro rädda för isolering och där man redan då, när höstsådden ägde rum år 1914, hade dragit in folk och hästar i massor till arméerna, där skedde sådden i hast och i brådska. I andra länder åter, såsom t. ex. Danmark, Schweiz och även Frankrike samt delvis också Ryssland se vi, hurusom brödsädesarealen, d. v. s. höstsädesarealen i allmänhet bredde ut sig på bekostnad av varsädesarealen. Om jag vågade trötta herrarna med siffror, vilket jag emellertid icke vill göra, så skulle jag här kunna gå in närmare på detta kapitel. Det var egentligen från två spannmålssorter till två andra eller närmare bestämt till huvudsakligen en spannmålssort, nämligen den förnämsta brödsäden, vetet, som en förskjutning ägde rum, och i allmänhet kan man säga, att någon ökning av den totala spannmålsarealen näppeligen ägde rum ute i världen.

År 1915 hade vi en rekordskörd i världen. 1916 års skörd däremot blev ju allmänt usel överallt på grund därav, att redan år 1915, när säden såddes, var jorden mer eller mindre slarvigt skött, rent av vanskött. Därav blev följden, att 1916 års skörd i Tyskland, Österrike och Frankrike var dålig. Endast Ryssland, som för varje krigsår har ökat sin spannmålsareal med 56,000 hektar och för närvarande är uppe i över 19 miljoner hektar veteareal, höll sig första året uppe något så när, men halkar nu, efter vad som meddelas, ohjälpligt ned. De utomeuropeiska länderna äro ju också i en mycket svår ställning. Amerikas Förenata Stater hade verkligen såsom den förutnämnde talaren vid det åsyftade tillfället här sade, en betydande reserv från den föregående rekordskörden, men på grund av den stora efterfrågan med ty åtföljande upphopning av spannmål i de krigförande länderna har läget förändrats. Jag kan nämna, hurusom t. ex. England köpt in allt vad det kunnat komma över; Frankrike har rivit ut från Argentina hela detta lands skörd och betalat den fritt på kaj i Frankrike till ett pris av 50 francs för säck, varefter franska statskassan har åtagit sig att bekosta 17 francs per säck, vilket lägges på krigskostnaderna, så att priset per säck blir 33 francs, och bagarna måste hålla ett maximipris av 5 centimer för fint bröd och sedan därefter avpassade priser för det grova brödet. Frankrike och även Italien och Schweiz ha rivit åt sig ofantliga massor med spannmål utom det, som är upphoppat i England. Därav har följt, att ett land som Argentina för närvarande är så utpumpat på spannmål, att man där nu torde vara uppe i ett pris för vete av 50 kro-

nor per säck, och för ungefär sex veckor sedan framlades ett förslag i argentinska riksdagen om att avstänga landet för all utförsel av vete. Detta förslag kom dock först fram, sedan man erfarit, att majsskörden, som där plägar uppgå till 4 miljoner ton per år, totalt slagit fel även den och icke kunde beräknas bli mer än en och en halv miljon ton. Såväl i Brasilien, vilket land tar sin brödsäd från Argentina, som i detta sistnämnda land råder med anledning därav förmligt nödtillstånd. Häromdagen kunde man i börsrapporterna läsa, att de brasilianska statspapperen sjönko i anledning av beväpnade uppror i det inre. Man behöver icke tvivla på, att det var hungerrevolt och hungeruppror i anledning av den uteblivna spannmålstillförseln från Argentina. Vad Indien och Australien angår, har ju den engelska kronan helt och hållet vikt dessa länder för sin räkning, och därifrån kan världsmarknaden icke på för oss överskådliga tider bekomma någonting.

Jag nämnde nyss Förenta staterna och sade, att de hade verkliga reserver. Men genom den stora upphopning av spannmål i de krigförande länderna, som jag här omnämmt, och delvis även därigenom, att icke obetydliga mängder spannmål under kriget sänkts av undervattensbåtar, har det verkliga pumpats ut sådana mängder spannmål ifrån Förenta staterna, att i februari i år eller kanske något tidigare en allvarlig stämning där gjorde sig gällande. Tidningarna yrkade på en närmare undersökning av de osynliga förråden hos farmarna, när de synliga förråden i järnvägarnas elevatorer och på kajerna försvunno. Denna undersökning kom även till stånd och avslutades, om jag icke missminner mig, omkring den 6 mars i år. Man fann därav, att Förenta staterna icke hade brödsäd, d. v. s. brödsäd i ordets vanliga bemärkelse, längre än till den sista maj i år. Vid detta laget skulle man alltså där vara så gott som utan vete och endast ha majs och andra sädeslag att tillgå, såvida man icke vidtagit den åtgärden att dryga ut vetet. Så allvarlig är ställningen där.

I Kanada äro förhållandena liknande, och för övrigt har ju England vikt även detta land för sin räkning. Det är icke nog med, att England köpt upp allt, som kunnat skördas, utan nu meddelas, att icke mindre än 400 miljoner bushels av Förenta staternas veteskörd var redan vid jultiden uppköpt av England och liknande är naturligtvis förhållandet på alla andra kanter.

Jag vet väl, att man här gärna invänder från protektionistiskt håll, att Ryssland ligger på stora lager av spannmål. Ja, Ryssland ligger icke för närvarande på större lager av spannmål, än att revolutionsregeringen funnit sig nödsakad att inköpa icke blott alla nu i Ryssland liggande synliga och osynliga spannmåls-lager och införa brödkort där, utan även den nu växande grödan, som kommer att skördas till sommaren.

Härtill kommer ytterligare, att utsikterna för årets skörd äro ytterst usla i hela världen. I Förenta staterna har man haft en mycket sträng vinter, som huvudsakligen varit snölös, och tillföljd därav har sädesbrodden förstörts. Man har där i de bästa

*Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)*

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

vetestaterna måst plöja upp väldiga områden, som besätts med höstsäd. På samma sätt måste man plöja upp i Frankrike, och en tidning i Tyskland erkände häromdagen, att man där måst plöja upp fälten med höstsäd och beså dem med vårvete. Man kan förstå, hurudana förhållandena äro i Tyskland, när man tillåter sådana meddelanden komma ut i världen. Även på en hel del andra håll i världen har man måst plöja om en hel del av de med höstsäd besädda fälten. Man räknar nog icke fel, om man säger, att den kommande skörden av höstsäd, således av råg och vete, skall inom världsskördeområdet bli, såvida icke underverk inträffar, ännu uslare i år än i fjol. Det har ju för övrigt även från annat håll visats genom en undersökning, att världen nästan står inför hungersnöd i vad gäller brödsäd.

Därtill kommer den ofantliga fraktstegringen. Av de tabeller, som förekomma i reservationen, kunna herrarna finna, vilken ofantlig fraktökning som ägt rum och vilken roll denna spelat på vete-marknaden. Jag skall emellertid nu icke närmare gå in på några detaljer i detta avseende. Och denna fraktökning kommer säkerligen icke att avstanna, utan måhända snarare något skärpas, när hela det stora Centraleuropa öppnas för världshandeln. De utpumpade länderna där behöva tillförsel av alla möjliga varor genast och till vad pris som helst. Vi kunna vara säkra om att långa tider framåt få dragas med dessa höga fraktpriser, trots det att man ivrigt bygger nytt tonnage på alla kanter av jorden.

Här tillkommer ytterligare en annan sak. När vi nu ha spannmålstullarna suspenderade och de säkerligen komma att så förbliva en tid framåt, möter oss en annan fara, nämligen den, att när kriget tar slut och handeln blir fri, kommer det att uppstå väldiga importbolag, förenade import- och rederibolag, som komma att riva åt sig varorna och halvmonopolisera dem och därigenom hålle dem i ofantligt höga priser. Vi se ju, hurusom runt om i landet bildats sådana kombinerade företag i jätteskala, med rederier förbundna grosshandelsbolag, och man kan vara alldeles säker om, att de komma att på spannmålsområdet spekulera i tullförhöjningarna. De komma icke att lämna något medel oförsökt för att få in i landet högsta möjliga mängder spannmål för att sedan, när tullarna träda i kraft, ta åt sig den stora tullmarginal på 3 kr. 70 öre per 100 kg. som de kunna erhålla.

Under sådana förhållanden, när varorna äro så ofantligt dyra, när världen lider av en sådan dyrtid och när tillgången i världen på spannmål är så liten, när de synliga spannmålsförråden rent försvunnit och de osynliga icke heller mera existera, när jorden är vanskött, när arbetare och dragkraft saknas och när vi komma att få dragas med svaga skördar långa tider framåt, då är det väl klokast att först som sist gå till spannmålstullarnas avskaffande. Ty vi kunna vara övertygade om, att vi trots detta komma att få priser som göra spannmålsodlingen högst lönande för producenterna, men situationen högst kännbar och dyrbar för koosumenterna.

Jag behöver icke här gå närmare in på tullarnas fördyrande inverkan. Jag har här i reservationen en gång för alla velat ha fastslaget, huru pass stor denna fördyring är, och jag har där gjort upp tabeller för spannmålspriserna i en hel del av Europas stater i enlighet med internationella byråns i Rom statistik, som ju är byggd på rapporter från alla länders jordbruksdepartement rörande denna sak. Jag har där gjort en del jämförelser, som jag antar tala för sig själva, och jag behöver därför icke närmare nu ingå på desamma. Jag skall emellertid be herrarna att kasta ett öga å tabellen på sid. 55, som utvisar, huru mycket vetemjålet kostade mer i Sverige än i Danmark under vissa angivna år. Vi kunna där finna, huru högt vårt folk varit beskattat på detta område under fredstiden, under tiden före kriget. Jag beklagar, att jag icke hunnit bli färdig med bearbetandet av de hopsamlade uppgifterna om maximipriserna för en del av jordens stater under kriget. Jag kommer emellertid att nu efteråt sammanföra dessa uppgifter och ge ut dem, så att herrarna kunna då få tillfälle att taga del av desamma. Hade jag emellertid medhunnit detta, skulle jag nu ha kunnat visa herrarna, att det icke förhåller sig så, att ett folk, som genom höga tullar i fredstid subsidierar de större jordbrukarna och godsägarna, därför åtnjuter några som helst fördelar i dyrtider. Tvärtom skulle ni ha fått se, hurusom konsekvent högre maximipriser hållits i protektionistiska länder, såsom i Ungern, Österrike och Sverige, än i frihandelsländerna. När vi här ha haft ett pris å 22 å 23 kronor för vete, ha Englands jordbrukare odlat vete för 18 kronor, och för kort tid sedan meddelade jag ju här i kammaren uppgifter rörande Danmarks maximipriser och jämförde dem med de svenska; jag behöver nu därför icke gå närmare in på den saken.

Sveriges folk har nu lidit så hårt av dyrtiden, att man bör söka att efter krigets slut på alla sätt lätta för oss tillgången på, ja, icke billig, ty det är här ett felaktigt ord, men så litet dyrbar brödföda som möjligt. Den kommer ändå att bli ofantligt dyrbar i framtiden mot vad den varit bitintills. För övrigt har jag i år uti min motion framdragit en annan synpunkt, nämligen att det är en ren orättvisa, en ren skymf och ärekränkning mot vårt folk, att miljoner medborgare, som ha litet av denna världens goda och som förtjäna det lilla de ha med svett och möda under hårt arbete, skola vara skattskyldiga trälar under ett fåtal godsägare och stå på ett lägre rättsligt plan i samhället.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till motionen, och jag vill nämna, att jag kommer att begära votering, för att vi må få se, huru många röster, som motionen kan samla här i denna kammare, innan vi skiljas för denna period och gå till de nya val, som förestå.

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman! När jag nu går att förorda bifall till den hemställan, som bevillningsutskottet gjort, ber jag att först få göra det på de skäl, som bevillningsutskottet

*Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)*

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

anfört. Det heter här i bevillningsutskottets betänkande: »I sitt betänkande» — nämligen vid förliedet års riksdag — »uttalade bevillningsutskottet, att det allvarliga tidsläget måste anses hujda att med största varsamhet inlåta sig på sådana väsentligare ändringar i näringspolitiken, som icke vore direkt betingade av krisen.» Bevillningsutskottet hänvisar alltså till vad utskottet uttalade i fjol beträffande den liknande motion, som då förelåg, och yttrar vidare: »Då bevillningsutskottet redan häri funnit tillräckligt skäl att icke biträda motionärens förslag, far utskottet, som icke ansett sig hava anledning att under nuvarande förhållanden yttra sig i princip rörande spannmålstullarna, hemställa, att herr Månssons motion icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Ehuru tiden är långt framskriden och vi i dag ha haft så många ärenden på kammarens bord, måste jag ändock, herr talman, nu be att med några ord få bemöta dels vad herr Månsson anfört i sin reservation och dels vad han nyss yttrade. Jag vill då börja med hans citerande av vad som här sades vid detta ärendes behandling under fjolåret. Jag bekänner mig vara den, som då skulle ha sagt det, som han här läste upp. Jag tror emellertid, att om herr Månsson hade läst vidare i mitt anförande hade nog meningen blivit en annan. Det är ju svårt att nu komma ihåg vad jag sade för ett år sedan, men jag är säker på, att jag sade något mera, som kanske innebar en reservation till vad jag först yttrade. Ja, jag fick just nu det protokollsband, vari detta yttrande förekommer, och skall nu be att få läsa upp vad jag yttrade vidare i fortsättningen: »Detta enastående överskott skall helt viss förebygga en varaktig prisstegring, om ej en allmän missväxt kommer att äga rum. Jag vill härvid icke alls inlåta mig på vad priserna kunna bli — det kan ju tillstöta omständigheter, som i närvarande stund äro omöjliga att förutse» etc. Det är just sådana omständigheter, herr talman, som nu tillstött. Över väder och vind finnes endast en, som råder, och vi veta, att väderleksförhållandena ha under det gångna skördeåret varit ytterst ogynnsamma. Många ogynnsamma omständigheter ha tillstött i olika delar av världen och föranlett den kalamitet, som vi nu stå inför.

Det var i slutet av februari månad, som vi i fjol diskuterade spannmålstullarna, och det var under den debatten, som jag uttalade som min åsikt, att vi icke hade att frukta någon brist på spannmål. Det kan ju måhända vara av intresse för herr Månsson att erfaras, att den åsikt som jag i min obetydlighet då framhöll, måtte dock så långt fram som i juni månad samma år världens förnämsta spannmålsköpmän ha hyst, nämligen de köpmän som göra affärer på spannmålsbörsen i Chikago. Jag har här några grafiska tabeller, som utvisa, huru ställningen där tedde sig. På spannmålsbörsen i Chikago höll man då före, att vi hade att vänta en stor skörd och låga priser, och därför drevos priserna ned så lågt, som herrarna här kunna se av den grova linjen på denna tabell, som betecknar ett pris av en dollar, d. v. s. ett pris, motsvarande omkring 14 kronor per 100 kg. Detta pris gällde

under en månads tid; det är samma linje, som vi se för maj månad 1913, alltså före kriget. Man var sålunda i fjol sommar av den åsikten, att skördeläget och tillgången på spannmål i världen var sådant, att priset i Chicago kunde gå ned till vad det var före kriget. Detta visar ju dock, att jag icke stod ensam om de optimistiska förhoppningar, som jag här uttalade i februari månad förlidet år. Inom parentes vill jag tillägga, att livsmedelskommissionen och dess spannmålsbyrå begagnade sig av detta prisläge och inköpte då betydande mängder av vete. Denna kostade här omkring 23 kronor fritt levererad i Sverige. Det var frakten, som gjorde, att priset blev så högt; under normala tider skulle priset icke ha varit mer än 16 å 17 kronor för denna spannmål, levererad i svensk hamn. och detta är ju ett fullt normalt pris. Detta beträffande vad jag yttrade om denna sak här i fjol.

Nu har det ju visat sig, att det fanns så betydande lager i världen, att i trots av den kalamitet, som inträdde då värsåden i Nordamerika och Kanada på några dagar förstördes av rost och frost, varigenom Amerikas skörd bragtes ned långt under medelkvantum, voro de förråd, som jag i fjol talade om, så stora, att Amerika hela tiden kunnat hålla en ganska jämn export, ehuru man redan i oktober månad började tala om exportförbud i Amerika. Denna grafiska tabell visar, huru man i Amerika begagnade sig av det nödläge, som inträdde, och huru man visste att där taga betalt för spannmålen. Denna kurva visar, huru vete på hösten gick upp i 160 cent. Inom parentes vill jag säga, att den nu är uppe i 3 dollar, d. v. s. tre gånger så mycket som i fjol sommar.

Så tillstötte, att den stora skörd, som brukar komma från Argentina, i december månad blev förstörd av ogynnsam väderlek. Det var en ytterligare kalamitet, och det är något sällsynt, att något sådant inträffar som att den ena skörden efter den andra blir förstörd. I Europa skadades skörden av regn men måhända även på grund av, såsom herr Månsson här sade, de störningar, som kriget medförde. Men det står väl ändå kvar, att stora arealer blevo odlade, som förr icke alls odlats. Jag vill härmed hava visat, att vad jag i fjol sade hade grund för sig. Detsamma framgår även av facktidningarnas uttalanden.

Efter det att jag sålunda bemött herr Månsson i detta avseende, skall jag be att få nämna något om hans reservation. Han har i denna sin reservation liksom nu även här nyss velat visa, att vi icke ha att befara några så låga priser i spannmål under en lång tid framåt, att vi behöva återinföra några tullar för att göra priserna drägliga för jordbrukarna här å Sverige, så att de kunna odla spannmål. Ehuru jag icke kan underlåta att uttala min beundran över det oerhörda arbete, som herr Månsson nedlagt i denna en hel bok omfattande reservation med alla dessa tabeller, vars samlande och uträknande måste kostat honom ett oerhört arbete, nödgas jag på samma gång säga, att det är ett högst otacksamt arbete, ty ingenting är svårare än att förutsäga spannmålspriserna och spannmålsmarknadens framtida läge. Även den, som arbetat

(Om upphävande av tullen å spannmål m. m.
(Forts.)

Om upphä-
vande av tullen
: å spannmål
m. m.
(Forts.)

i denna bransch sedan sin ungdom, har mången gång fått erfara, huru man kan misstaga sig i detta fall. Priserna på spannmål bero ju i allmänhet på en huvudsak, och det är väderleken. Men vi veta ju alla, hur obeständig väderleken kan vara och huru litet vi kunna förutsäga densamma. Och under kristiden har tillkommit ytterligare en faktor, och det är kriget. Vi ha då två så obestämda faktorer härvidlag, som väderleken och kriget, om vilka ingen kan förutsäga något, och därför är det ju också omöjligt att förutsäga, huru framtiden skall bli. Det är ju möjligt, att herr Månsson får rätt och att, såsom läget för närvarande är, vi under det närmaste året ha att vänta mycket höga spannmålspris. Men vem vet, hur det kan gestalta sig om ett år? Liksom nu många ogynnsamma faktorer ha samverkat till ett sådant resultat, att vi fått brist på spannmål, så kan ställningen kastas om, och det kan måhända bliva så, att världens skördar — nästan varje månad av året lämnar ju en ny skörd på någon del av jorden — överallt bliva goda, och då blir ju läget ett helt annat. Då fyllas förråden igen, och då blir situationen väsentligen förbättrad.

Det är även en annan omständighet, vars inverkan vi icke härvidlag må förglömma, och det är penningkursens inverkan på spannmålsprisen. Såsom vi veta, har rubelkursen under kriget fallit ned till hälften; en rubel gällde förut två kronor, men noteras nu under en krona, och det betyder, att vi för en krona kunna för närvarande få dubbelt så mycket spannmål i Ryssland, som vi fingo före kriget, då rubeln gällde dubbelt så mycket. Nu har å andra sidan rubelns köpvärde även sjunkit i Ryssland, och detta inverkar ju också något. Så också med markkursen. Här är en faktor, som vi få räkna med och som vi icke kunna vara säkra på, hur den skall utveckla sig i framtiden.

Så har herr Månsson uttalat sig om sina frihandelsprinciper i övrigt, och han vill, att vi skola kasta bort vårt tullskyddssystem. Vi se det av hans motioner om industritullars borttagande vid årets riksdag, och huru han understött de motioner, som från socialdemokratiskt håll framförts på borttagande av tullar och införande av frihandelssystem. Det är dock märkvärdigt, att i dessa tider, då frihandelssystemets stamort på jorden, England, börjar svikta i sin hittills förda frihandelspolitik, vi skola kasta om. Jag kan icke underlåta att redogöra i korthet för den nyorientering, som är å bane rörande Englands handelspolitik. Det har tillsatts en kommitté i England, som kallas Balfours kommitté och som framställt följande positiva förslag därom:

1) Med hänsyn till den erfarenhet som vunnits under kriget är det vår åsikt att det bör träffas särskilda föranstaltningar för att stimulera produktionen av födoämnen, råämnen och fabriksartiklar inom riket, överallt där en utvidgning av produktionen är möjlig och ekonomisk önskvärd för skyddande av hela rikets säkerhet och välgång.

2) Vi hemställa därför, att hans majestäts regering nu må uttala sin anslutning till den principen, att den bör tillerkänna mest

gynnad behandling åt produkter och fabrikat från de brittiska transmarina lydländerna beträffande alla tullsatser, som nu bestå eller i framtiden kunna komma att införas i Det förenade konungariket.

Om upphävande av tullen i spannmål m. m.
(Forts.)

3) Framdeles kommer det enligt vår mening att bliva nödvändigt att snarast taga i övervägande — som ett av medlen att uppnå ovannämnda mål — om det icke skulle vara önskligt att genomföra ett mera omfattande tullsystem, vars satser kunna upphävas eller nedsättas för produkter och fabrikat från brittiska riket självt och som kunna bilda en grundval för handelstraktater med allierade och neutrala stater.»

Det är tre punkter, som av kommittén framlagts, och med detta förslag har ett fullödigt program för Englands framtida övergång till protektionismen blivit framlagt.

Jag skall också samtidigt be att få nämna, att den kanadensiske handelsministern sir George Foster uttalade på ett möte i London i somras, att England hade gjort handeln till en fetisch. Handeln vore emellertid icke mål utan medel; även handeln måste underordna sig, när det gäller nationens välfärd. »Han var icke frihandelsman under nuvarande förhållanden. Han kunde icke nära minsta förhoppning om att riket i dag kunde samlas om ett frihandelsprogram.» Han krävde att rikets olika beståndsdelar skulle gynnas beträffande den inbördes handeln gentemot utlandet och att de med England allierade staterna å sin sida skulle erhålla gynnammare villkor, än neutrala och framför allt fientliga länder.

Vidare vill jag omnämna, att en i juni 1916 bildad stor sammanslutning av brittiska fabrikanter höll den 25 oktober sitt första årsmöte i London. Ordföranden, sir George Terrell, förklarade, att det vore sammanslutningens första uppgift att kräva skydd för den engelska industrien genom tull på införda fabriksvaror. De skulle icke finna sig tillfreds med utslutning av tyska och andra fientliga länders varor utan begärde en tulltariff till skydd för den brittiska industrien. Ett andra mål för dem var preferentialbehandling för varor tillverkade inom det brittiska riket.

I samma anda uttalade sig stålverkens sammanslutning genom dess ordförande, då denne yttrade: »Jag har förut varit frihandelsman. Över hela landet finna vi stora industriledare som varit frihandelsmän men som nu anse att deras industrier böra skyddas genom tullar, icke av hänsyn till arbetsgivarna utan av hänsyn till nationen. Det är nödvändigt att våra efterkommande, om de skulle råka ut för en lika förfärlig hemsökelse som vi, måtte kunna i en starkt stålindustri finna det förråd av material som blir nödvändig. Och detta är den engelska industriens enhälliga mening från norr till söder.»

Arbetsministern i Lloyd George's kabinett, John Hodge, sade i ett tal i Rotterdam den 21 januari innevarande år: »Före kriget trodde vi, enfaldigt nog, att frihandel betydde säkerhet mot krig, att så länge vi höllo »dörren öppen» skulle Tyskland icke vilja riskera förlusten av sin avsättning genom att inlåta sig i krig med

Om upphå-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

oss. Men nu ha fjällen fallit från våra ögon. Huru dåraktigt av oss att fortsätta med vår »öppna dörr»-politik gent emot de andras stängda dörrar. I framtiden skola vi ge lika mot lika — —.

Ja, det är andra toner det låter nu från England än hittills. och i sådana tider kan här inom svenska riksdagen komma fram förslag på förslag om att taga bort skyddstullarna.

Ja, till slut skall jag be att få bemöta några påståenden, som herr Månsson gjort i sina tabeller. Herr Månsson har nedlagt ett oerhört och beundransvärt arbete på dem, men det är också, såsom jag nämnt, ett otacksamt arbete, och särskilt är det otacksamt att göra jämförelser med svenska förhållanden, beroende därpå att vi icke här ha några bestämda noteringar. Jag skall visa herr Månsson ett exempel, om han slår upp sidan 35. I november och december 1907 visa hans noteringar på sammalet rågmjöl 27,50, i augusti 17 och början av år 1908 20,50. På rågsikt voro noteringarna november—december 26,50—27 kronor. Alltså äro noteringarna på rågsikt *under* noteringarna på sammalet rågmjöl. Nu vet herr Månsson, att priset på rågsikt är 5 kronor högre än på sammalet rågmjöl och följaktligen skiljer det på minst 5 kronor per säck. Det är icke så gott för herr Månsson att med en så utomordentlig mängd tabeller komma helt undan alla fel, så jag förlåter honom gärna, men det visar, hur otillfredsställande sådana siffror äro, som man kommer till, när man räknar efter, huru mycket kvarnarna förtjänat och hur mycket de tagit betalt av allmänheten. Dock är detta misstag en bagatell mot den tabell, vari han betonar, huru mycket mera vetemjålet kostat i Sverige än i Danmark: 1908 8,75, 1914 7,21, 1912 4 och 1911 3,33 kronor! Nu förhåller det sig så — och herr Månsson ger mig säkert rätt i min anmärkning — att först har han lagt till grund flormjölspriiset i Danmark — i tabellen står »flormjölspriiset i Danmark» men jämfört detta med göteborgsnoteringarna — vilka avse icke flormjöl utan kärnmjöl som är 4 kronor per 100 kilo mera värt, och redan där är det sålunda 4 kronor felvisande. Nu kan det hända, att flormjålet är något bättre i Danmark än vad vi kalla flormjöl i Sverige, men det torde icke vara mycket som skiljer, utan det är nästan detsamma. Det vill jag dock icke säga bestämt, utan kvaliteten på varan kan vara olika år från år. Så är det vidare de danska officiella noteringarna. De äro ursprungliga engrospriser. Däremot äro de priser som i Göteborgs handels- och sjöfartstidning noteras av firman den eller den, väsentligt högre än de officiella kvarnpriserna. Det är också naturligt, att grossisterna måste sälja till högre pris till detaljhandlarna än kvarnpriset. Jag vill starkt framhålla detta, ty det är en betydande missvisning i den jämförelse, som reservanten gjort.

Så kan jag icke underlåta att bemöta herr Månssons skarpa uttalande på sidan 15. Herr Månsson säger: »Intet annat skäl än det som skapas av maktinnehavarnes råhet eller bristande kunskaper rörande förhållandena på världsmarknaden kan framdragas till stöd för spannmåls- och mjöltullarnas bibehållande. Alla de

argument, som förut framförts, äro genomskådade och befunna vara lögner. Spannmålspriserna ha ej sjunkit till ruinerande pris, som det förut spådde komma att ske vid tiden för tullarnas införande.

Nu har herr Månsson ett mycket bildrikt språk, och man har ju en ordbok att översätta det med, särskilt den som suttit kamrat i utskottet med honom så länge som jag. Men detta är dock väl starkt.

Jag har tagit med en grafisk tabell, som visar vetepreiserna under 150 år, för att bevisa att det är herr Månssons påståenden, som äro fullkomligt oriktiga. Herr Månsson har sagt, att år 1888, då kurvan var där uppe, var protektionisternas påstående bara osanning, att det skulle bli ruinerande priser. Den röda kurvan visar, huru priserna sedan gingo ned, så att man 1894, 1895 och 1896 köpte vete ända till parite 8: 90 kronor. Råg föll till 8 kronor utan tull. Var detta priser, som de svenska jordbrukarne skulle kunna odla och sälja brödsäd till? Det stämmer dock med vad protektionismens förkämpar förutsagt. Men t. o. m. 1914 var rågen nere, så man köpte tysk råg till 10 kronor utan tull. Vad visar detta? Jo, att de utländska priserna voro så låga, att om icke jordbrukarna i Sverige genom tullen fått högre betalt för sin säd, hade de mistat lusten att odla. Vad bleve följden då? Jo, hur skulle vi kunnat reda oss i dessa krisår om vi lytt frihandlarnas recept: varför odla brödsäd, då det är billigare att taga säden utifrån? Jag tror vi kunna vara glada över att vi haft skyddstullarna, så att jordbrukarna ha föranletts att odla brödsäd, liksom vi kunna vara glada över att vi skyddat vår industri mot utländsk konkurrens, så att vi haft egen produktion nu när importen är stängd. Herr Månsson hade med all säkerhet fått gå utan galoscher, om vi icke givit galoschindustrien tullskydd, ty denna industri hade då icke kunnat uppstå, och han hade nog fått vara utan många andra varor också. Jag tror icke, att vi skola ångra, att vi gått in på det protektionistiska systemet, och allra minst skola vi gå undan från det nu, då hela världen går in på det.

Ja, mina herrar, jag har kommit in på ett ämne, som är mycket omfattande, och jag är ledsen, att jag så länge tagit kammarens tid i anspråk. Jag skall endast be att få säga ännu några ord till avslutning.

Vare sig man är frihandlare eller protektionist, så bör man väl i alla fall i likhet med vad bevillningsutskottets pluralitet framhållit, i dessa tider lägga ned tullstriden, ty tullarna ha för närvarande icke någon betydelse, och ingen vill ha spannmålstullarna tillbaka förr än priserna komma i ett sådant läge, att det utan dem ej kan löna sig att producera brödsäd i vårt land. Och ingen, icke ens herr Fabian Månsson, vill bestrida vad jag här med några ord framhållit, nämligen att den gamla frihandlorteorien skakats djupt i sina grundvalar.

Nu har ju nyligen riksdagen utan meningsskiljaktighet lämnat åt producenterna garanti för en lönande odling under två skördeår framåt. De som varit med härom kunna även rösta för

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

bevillningsutskottets förslag, ty därmed verkar man för malet att göra vårt land i så stor utsträckning som möjligt oberoende med hänsyn till en så viktig artikel som brödsäd.

Herr talman, med dessa ord ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr Palmstierna: Herr talman! Det är en annan reservation. som är fogad till detta betänkande och som är avgiven av herr Jacob Larsson och undertecknad av mig jämte partikamrater i övrigt. Vi ha reserverat oss på en annan linje än herr Fabian Månsson. Vi kunna nämligen icke i alla avseenden dela den uppfattning, som han uttalat, men stå långt ifrån på den ståndpunkt, som utskottet intagit.

Jag vill i korthet klargöra den uppfattning, som ligger bakom reservationen.

För oss ställer det sig så. att tiden fört oss förbi problemställningen tull eller frihandel. Detta spörsmål är en detalj av den stora frågan, som gäller att förse landet med spannmål på det sätt, som med sannolikhet kan antagas vara billigast för konsumenterna, och tillförsäkra att produktionen hålles uppe i landet. Jag säger, att vi gått förbi den tiden, och jag vill tillägga, att det går icke att behandla detta tullspörsmål lösryckt ur sitt allmänna sammanhang med andra förhållanden. Vi måste sätta in det och systematiskt söka behandla det som en del av hela den stora fråga, som innefattar detsamma.

Nu har av omständigheternas makt riksdagen tvingats in på linjer, som vi för två år sedan påpekade, att utvecklingen sannolikt skulle komma att följa. Vi äro där redan, och man torde våga påstå att om ytterligare ett par år vi med all säkerhet besträtt denna väg, utan att någon påyrkat en sådan ändring. Krisen har åstadkommit detta, krisen har påskyndat, medfört ett snabbare framträdande av det, som eljest så småningom skulle utvecklats sig och växt fram. Det är ofta så, att när kriser skaka om förhållandena i samhället, då löser sig det, som legat latent under utvecklingen och som ändå skulle framkomma, som här skett.

Nu ha vi i själva verket statshandel på detta område. Vi ha statsmonopol på importen, vi ha minimipriser, om vilka den föregående talaren yttrade sig, och vi ha icke endast minimipriser, som vi alla veta, utan det föreligger en kungl. proposition om inrättande av spannmålslagerhus. Sålunda dessa tre olika saker: staten importerar utifrån, staten föreskriver minimipriser på den inhemska grödan, och en reglerande verksamhet utföres i övrigt genom statens försorg. Det är just de tankar, som vi tidigare framfört, då vi sagt, att på denna väg skulle vi komma att gå fram, och, som nämnt, under några år komma vi att stå där.

Nåväl. den reservation, som är av oss avgiven, avser att än en gång fästa kammarens uppmärksamhet på angelägenheten av att vi icke endast tillfälligtvis befatta oss med denna fråga utan

med omsikt och omsorg söka komma till en lösning av densamma. Jag vill säga till kammarens lantmän, att när ni sågo, att förslag från Kungl. Maj:t framkom om minimipriser i samband med monopol på importen, då bragtes ni nog att fundera åtskilligt. Men när vi påyrkade detta, då voro ni genast färdiga för avslag men jag är alldeles viss på, att nu efteråt är det mer än en av er lantmän som bragts att tänka efter om det icke legat mera bakom vårt förslag än vad man i första taget kom att tänka.

*Om upphö-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)*

Sälunda, i första hand föreligger en begäran om en ny utredning av denna sak. Nu vet jag, att herr talmannen icke gärna kan framställa proposition på yrkandet i sista punkten, som vi framfört och som går ut på att i samband med frågan om spannmålstullarnas eventuella återställande en utredning måtte åstadkommas, så att denna fråga icke blir ensidigt bedömd. Föregående år, då tullspörsmålet behandlades, tillfogade vi i vår motion denna punkt c för att visa vår allmänna ståndpunkt i saken. Jag kommer emellertid icke att framställa något yrkande på detta utan endast yrkande på bifall till punkterna a och b, som innehålla det samma som herr Månssons reservation och hans motion eller tullarnas borttagande. Ty det vill jag säga, att jag kan icke vara med om att Kungl. Maj:t skulle ha i sin hand att efter gottfinnande sedan hela världsorganisationen blivit förändrad, införa tullar utan vidare till samma höjd som förut utan hänsyn till allt det som vi fört fram under dessa år. För att säkerställa och garantera, att det på detta område blir en samverkan mellan regering och riksdag, yrkar jag, att de tullar borttagas, som icke varit i funktion under ett par år, såsom en föregående talare uttalat.

Emellertid vill jag säga ett par repliker till herr Jeansson. Nej, herr Jeansson, det går icke detta sätt att tala om den engelska protektionismen. Jag vet, att på grund av kriget skapats omständigheter, som lett tankarna in på att, när vapnen nedlagts, kriget skulle omsättas till ett krig i skärpt form med varorna, till ett handelskrig. Men, herr Jeansson, om också för den protektionism, varom här tankar och förslag framkommit, det officiellt visat sig att vissa förberedelser skett, finnes det dock rörelser och riktningar, som gått emot den saken. Tror herr Jeansson, att det är med hänsyn till födoämnen som England vill tillämpa begreppet mest gynnad nation? Nej, det är med avseende på industrien, navigationen och sjötrafiken; var och en, som läst den grundläggande Paris-konferensens förhandlingar bör ha klart för sig den saken.

Så vill jag säga, att det är mera dristigt än riktigt att säga: huru skulle Sverige stått sig, om det icke haft spannmålstullar? Huru stå vi oss nu? Jämför oss med Norge. Herr Jeansson känner lika väl som jag, huru det är ställt med frihandeln i Norge. Nåväl, märk väl, vad jag säger, jag gör ett ytterligare uttalande till vad jag förut framhållit. Jag talade med ordföranden för folkhushållningskommissionen i Norge, då jag för 14 dagar sedan såg denne man, när han var här för att studera våra ransonerings-

Om upphä-
vande av tull-
en spannmål
m. m.
(Forts.)

förhållanden, och han för sin del menade, att man nu icke var benägen att införa ransonering i Norge på grund av handelspolitiska förhållanden men också därför, att man hade tillgång på spannmål åtskilligt in på nästa år. Huru ha vi det? Herr Jeansson vet mycket väl, att vi ha svårt att klara oss till nästa skörd. Det går då icke att komma med sådana påståenden. Nej, tyvärr är det så, att vi icke lyckats med den protektionistiska politik, som vi fört.

Jag skall till kammarens ärade lantmän ställa ett övervägande. Tänk er, hurudan framtiden blir med dessa enormt stigande jordpriser, som komma att uppstå tack vare tullsystemet, om tullarna fortfarande komma att finnas, när världspriserna stiga, men jordens produktivitet icke ökas. Det kan bli en ända med förskräckelse, och därför är det skäl att noga taga under övervägande, om denna mekaniska väg, detta medel, som vi kalla tullar, är modernt, nyttigt, användbart. Jag undrar, om det icke kan vara lämpligt att taga i övervägande, om man icke från dessa grova, otympliga medel bör övergå till andra, som samtidigt kunna tillfredsställa konsumenter och producenter.

För min del ber jag, herr talman, att få yrka bifall till punkterna a och b i reservationen.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Med den järnflit, som är ett utmärkande drag för motionären, har han i sin reservation sammanfört en väldig mängd siffror, och i spetsen för dessa sifferbataljoner vill han storma tullmurarna, d. v. s. spannmålstullarna, ty det är mot dessa senare han riktar sig. Det förundrar mig dock, att denne gamle frihandlare riktar sig mot en position, som redan, sedan tre år, är utrymd. Jag tycker, att han i stället bort rikta sig mot andra tullsätser, som i närvarande stund mera behöva bekämpas än spannmålstullarna. Ty det kunna vi väl vara ense om, att även om vi bibehålla dem i tulltaxan, så finnes det mycket liten risk för, att dessa tullar skulle ånyo träda i kraft de närmaste åren. Sådana bliva med all säkerhet förhållandena på världsmarknaden, att ingen förnuftig människa kommer att i praktiken yrka på, att spannmålstullarna skola ånyo träda i funktion.

Nu har herr Månsson nyss anført en hel massa argument för spannmålstullarnas borttagande, och han har fullständigt rätt däri, att sådant tidsläget är i närvarande stund, böra inga tullar finnas, och de äro ju också suspenderade. Men huruvida det alltid skall bliva på detta sätt, torde varken herr Månsson eller någon annan kunna garantera. Och då han räknar med, som ett axiom, att framdeles under en följd av år spannmålsskördarna i världen skola bliva dåliga, så rör han sig på ett område, där han endast kan uttala sig gissningsvis.

Om jag går till hans egna siffror, så fäster jag mig vid uppgiften, att skörden i Ryssland beräknas till 6,6 deciton per hektar. Det är ett skörderesultat så orimligt litet, att ett motsvarande i

Skåne skulle betraktas såsom fullständig missväxt, och jag kan icke förstå, huru den utomordentligt bördiga jorden i Ryssland kan frambringa en så dålig skörd som 6,6 deciton per hektar. Och om det är riktigt, att ryssarna endast skörde 330 kg. per tunnland, så kan man lugnt utgå från, att det icke kommer att dröja länge, innan de skörde det dubbla. Herr Fabian Månsson vet ju mycket väl, att man i ryska riket är i full fart med enskifte, med en agrarreform, som inom kort kommer att höja det ryska jordbruket i alldeles kolossal grad. Det har man erfarenhet av från föregående tillfällen, då sådant enskifte verkställdes i olika länder. Och med hänsyn till Rysslands väldiga arealer kommer en höjning av det ryska jordbruket att betyda ofantligt. Samma siffror har han för övrigt anført om det mycket bördiga Indien, som enligt hans tabeller skulle skörde endast 7,1 deciton per hektar, d. v. s. 350 kg. per tunnland. Om denna siffra gäller precis detsamma som om den ryska.

*Om upphävande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)*

Vad sedan beträffar reservationen N:o 2 av herr Jacob Larsson, så ha reservanterna egentligen icke något annat motiv för densamma än att de icke vilja vara med om att regeringen skall, ifråga om tullarnas förnyade ikraftträdande, på egen hand kunna reglera dessa förhållanden utan riksdagens hörande. Men jag undrar verkligen för min del, om det finnes den ringaste risk för att den regering, som sitter vid makten vid det tillfälle, då det blir tal om att återinföra spannmålstullarna, ej skulle rådfråga sig med riksdagen. Mot den Hammarskjöldska regeringen ha ju riktats många anmärkningar för maktfullkomlighet, men i denna fråga har den regeringen dock faktiskt, innan den beslutade sig för att suspendera spannmålstullarna, rådfört sig med en hel mängd ledamöter av riksdagens höger, låt vara endast av högern, men i alla fall med det parlamentariska stöd, som den hade i kammaren. De blevo uppkallade till sammanträde, hörda om sin mening och först efter deras tillstyrkande beslöts åtgärden. Jag kan icke tänka mig, att en regering, som antagligen kommer att stå betydligt närmare reservanterna än den Hammarskjöldska regeringen, skulle av egen fullkomlighet, och utan att fråga ledamöterna av riksdagen till råds, återinföra spannmålstullarna till samma belopp, som gällde 1914.

Därför behöver man enligt mitt förmenande icke fatta beslut i dag för att vara säker i det stycket. Ty om vi fatta beslut, eller om vi icke fatta något beslut, kommer det i alla fall att ställa sig på ungefär samma sätt den dag det blir fråga om att återställa spannmålstullarna antingen helt eller till lägre belopp. Riksdagen kommer att få ha sitt ord med i laget, därom är jag absolut förvissad, och därför tycker jag att det är fullkomligt onödigt att bråka med denna sak, alldenstund tullarna äro ur funktion sedan tre år tillbaka och *alla* äro ense om, att så länge de abnorma förhållandena råda på världsmarknaden de *icke* skola återinföras.

Så skall jag be att med några ord få bemöta herr Palmstierna.

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

Han yttrade på tal om tullarna att de vållade jordvärdestegring. Ja, jag för min del erkänner gärna och villigt, att denna jordvärdestegring är ett ont, som bör bekämpas. Men utgår man ifrån, att ett visst pris är nödvändigt, därest folk skall kunna odla brödsäd, så beror allt ju på, hur man fastställer det priset. Det kan naturligtvis förorsaka en större eller mindre jordvärdestegring, om man sätter priset något högre, eller något lägre. Om man går till herr Fabian Månssons egna tabeller, får man se, att för tioårsperioden 1904--1913 var genomsnittspriset på vete 16 kr. 54 öre och under samma period genomsnittspriset för råg 13 kr. 78 öre. Nu ha vi i bevillningsutskottet diskuterat denna fråga tidigare i samband med förslaget om spannmålsmonopol, och då erkändes från socialdemokratiskt håll, att ett pris på omkring 16 kronor för vete och 14 kronor för råg var ungefär vad jordbrukarne kunde anses behöva.

Det är att märka, att detta var före 1914, så att det icke alls hänför sig till de nuvarande, abnorma förhållandena. Detta år ha, som bekant till och med socialdemokraterna gått med på ett minimipris å 25 kronor för råg och 26 kronor för vete, vilket ingen människa tidigare skulle ansett vara behövt. Med dessa siffror för ögonen kan jag icke inse annat, än att, om vi nu verkligen skulle komma tillbaka till samma priser, som gällde före 1914, d. v. s. med frändragande av tullen 3 kronor 70 öre, till ett pris på icke fullt 13 kronor för vetet och ungefär 10 kronor för rågen, det skulle bli absolut nödvändigt att åtgärder vidtoges i prisreglerande syfte uppåt. Det är mycket möjligt, att vid den tidpunkt det blir nödigt att reglera dessa förhållanden, man kommer att välja en annan väg än det gamla sättet med tullsatser. Men den saken föreligger icke nu, och jag för min del kan icke inse, att det föreligger det allra ringaste skäl att biträda reservanterna i vad de föreslagit, att man just nu i dag skulle skrida till beslut om att avskaffa spannmålstullarna. Enligt deras mening skulle man också göra en utredning, huruvida man skulle vidtaga några andra åtgärder i prisreglerande syfte för att kunna hålla ett jämt, fixt och fast pris, vilket naturligtvis även från jordbrukaresynpunkt är synnerligen önskvärt. Det är mycket möjligt, att en kommande regering i det fallet kan framkomma med ett förslag ungefär i stil med de av riksdagen på regeringens förslag senast antagna bestämmelserna om minimipriser. Det är också mycket möjligt, att man verkligen kan komma till en annan och bättre form för att säkerställa produktionen. Men vad själva frågans läge i dag beträffar, så alldenstund tullarna för närvarande äro suspenderade och ingen människa påyrkar att de inom den närmaste framtiden skola träda i kraft på nytt och vi ha god tid att diskutera denna fråga, när lugnare förhållanden inträda på världsmarknaden, så skall jag för min del, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman! Under den hittills

förda diskussionen har utskottsmajoritetens ståndpunkt blivit synnerligen väl försvarad av två föregående talare. Jag skall därför endast be att få tillägga några ord.

Den ärade motionären började sitt anförande med att erinra om, att han förlidet ar framfört en motion i samma syfte, och det är ju riktigt. Vid behandlingen av denna motion här i riksdagen fick han en knapp majoritet för sitt förslag i denna kammare; i första kammaren däremot avslogs motionen utan votering. Med hänsyn till den utgången tycker jag för min del, att det skulle ha varit riktigt, om den ärade motionären icke ånyo dragit detta spörsmål inför riksdagens prövning. Det har ju icke skett någon personalförändring i kamrarna, varav motionären kunde draga den slutsatsen, att ett annat beslut nu skulle kunna åstadkommas inom riksdagen. Det är, menar jag, rätt lönlöst att frambära förslag på det sätt, som motionären här har gjort. Jag vill ju gärna erkänna, att han har sin grundlagsenliga rätt att göra så som han gjort, men det vore dock önskvärt, att denna rätt icke begagnades i sådan utsträckning, som den ärade motionären ansett sig kunna göra.

Beträffande hans förslag kunde det ju vara mycket att säga från allmänt nationalekonomisk synpunkt, men det tjänar ju icke synnerligen mycket till att nu draga upp de skäl och synpunkter, som tala för den åskådning, som jag och utskottsmajoriteten i övrigt företräder. Det tjänar som sagt ingenting till, och de skäl, som ytterligare tillkommit och som styrka vad som i allmänhet är gällande för dem, som hysa en protektionistisk åskådning, hava ju redan framhållits av de två föregående talare, på vilka jag här syftat. Det är dels att spannmålstullarna i vårt land nu äro suspenderade, och dels att riksdagen beslutat fastställande av minimipriser, avsedda att gälla till hösten 1919. Vid sådant förhållande måste man väl säga sig, att det spörsmål, som nu föreligger till prövning, icke har synnerligen stora utsikter att nu kunna bringas till lösning i överensstämmelse med motionärens åsikt.

Det har framhållits av herr Jeansson i Kalmar, att vi i detta land skulle ha befunnit oss i en mycket ogynnsammare ställning med avseende på vår livsmedelspolitik och särskilt med avseende på vår brödfråga, om vi icke haft det spannmålsskydd, som vi åtnjutit. Däruti delar jag helt och hållet hans uppfattning. Detta har emellertid blivit bestritt av herr Palmstierna. Men det är ju uppenbart för var och en, som känner något till jordbruksförhållanden, att om prisen på spannmål, jag tänker här närmast på brödsäd, skulle hållits lägre än nu kunnat ske till följd av kriget, skulle detta givetvis lett till, att odling kommit till stånd i mindre utsträckning och att vårt beroende av den utländska marknaden därigenom blivit större. En av de fördelar, som är att vinna genom näringsskyddet, är just, att man i största möjliga mån gör sig oberoende av den utländska marknaden. Detta har man icke kunnat göra fullt ut i vårt land på grund av särskilda förhållan-

Om upphävande av tullen å spannmål m. m.
(Forts.)

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

den. Det är omöjligt därför att industrien är så utvecklad och konsumtionen därigenom större. Vi kunna i det avseendet icke jämföra oss med sådana länder som t. ex. Danmark, som har lättare att tillgodose hela landets behov av brödsäd. Utan det skydd vi haft för brödsäd och spannmål över huvud taget, skulle vi, som sagt, uppenbart stått i en mycket mera beroende ställning av den utländska tillförseln.

För att frihandel skulle med fördel kunna tillämpas fordras enligt min mening likställighet mellan länderna, det fordras likställighet i klimat, i jordmån, i kapitaltillgång och i produktionsvillkor i övrigt, och det fordras likställighet i arbetskostnader. Om icke denna likställighet är för handen, måste naturligtvis den mera gynnade avgå med seger ur tävlingsstriden, eller den segra, som kan pressa ned arbetslönen djupast. Det tycker jag är något, som är rätt uppenbart. Såsom en regel i all tävlan gäller ju, att lika skola kämpa mot lika eller också att olikheten så långt som möjligt skall utjämnas, ty eljest kommer ju icke någon ärlig tävlan till stånd, och vi måste erkänna, att det i vårt land råder ett jämförelsevis hårdare klimat än i de sädesproducerande länder, med vilka vi ha att tävla. Vår jordmån är även i allmänhet av hårdare beskaffenhet, och det torde väl också kunna sägas, att arbetslönen hos oss äro rätt mycket högre än i andra länder. Jag tror, att man får lov att erkänna, att vi även i det avseendet ha en merkostnad, som jordbrukarna här få bära. Det är därför från arbetarnas egen synpunkt enligt min mening det allra gynnsammaste, om man kan bibehålla detta skydd. Ingen skördar större fördelar av detta än arbetarne själva, och jag tror för min del, att det är möjligt att kunna bereda högre löner, i den mån det blir oss möjligt, då vi åter komma till normala förhållanden och det hittillsvarande tullskyddet återupptages. Då tullarna på sin tid genomfördes, utlovades också en högre daglön, om förslaget kunde vinna gillande. Jag vågar påstå, att detta löfte infriats på ett mycket mera lysande sätt, än vad till och med den, som gav detta löfte, vågade hoppas.

Nu har man ju ofta från representanter för socialdemokraterna hört talas om solidaritet. Ja, det är ett mycket vackert ord, mina herrar, och solidariteten är en mycket stor sak. Men detta ord bör icke tagas i den inskränkta meningen av klassolidaritet, utan det bör utvecklas därhän, att det blir en sambällsolidaritet, en solidaritet, som kommer att omfatta alla näringsgrenar, alla näringsidkare, och som därigenom kan skapa ett nationellt oberoende, som på ingen annan väg kan åstadkommas. Det är icke möjligt att nå detta allmänna nationella välstånd, utan att en solidaritet i den meningen kommer till stånd. Därför är det som jag vågar hoppas och tro, att då det en gång kommer i fråga att låta de nu suspenderade tullarna ånyo träda i funktion, det icke från arbetarrepresentanternas sida må komma att röna så starkt motstånd.

Jag väntar icke, att herr Månsson skall överge sin gamla

käpphäst, det tror jag visst icke, att han gör, det vore att sträcka förhoppningarna alltför långt, men jag vill tro, att många andra skola inse detta. Som frågan nu står, synes det mig icke kunna råda mer än en mening om, att man nu bör vila på hanen. Det kan ju hända, att omständigheterna kunna bli sadana, att man kan taga under övertvågande det projekt, som herr Palmstierna har framfört och gjort sig till målsman för, men enligt min mening är den tiden i alla fall icke inne.

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson: Herr talman! Jag skall icke riva upp någon ny debatt, utan ber om kammarens överseende blott under ett par minuter, medan jag lämnar några repliker.

Först då till herr Jönsson i Revinge. De ryska siffrorna och de indiska siffrorna äro tagna ur det förnämsta verk vi ha rörande sådana saker, nämligen den årsbok, som årligen utgives av den internationella lantbruksbyrån i Rom, som även vi deltaga i att underhålla och understödja.

Så tyckte herr Jönsson, att det var detsamma, om vi nu icke bråkade med tullarna, om vi icke beslutade i dag, ty tullarna voro ändå ur kraft. Jo, det är av en viss betydelse. Om vi nu principiellt förklara, att även vi i andra kammaren, i den folkvalda kammaren, anse, att fem miljoner människor skola vara skattskyldiga under tio tusen, som bo i landets sydligaste och sydligare delar, så är det av en viss betydelse, allra helst som det icke gäller något, som man förebär vara av nationalekonomisk betydelse, utan något, som är uppenbar, ren humbug och bluff, ty dessa tullar understödja icke på ringaste sätt jordbrukare i allmänhet. Det är ju icke så, att småbönder ha någon inkomst på tullarna, det är ju icke så, att alla Mellan-Sveriges och Norrlands jordbrukare överhuvud ha någon smula understöd av tullarna. Jag framkastar blott ett exempel för att visa hur man resonerar. För ett par tre år sedan satt jag en gång i kaféet här nere och talade med en medlem av kammaren om detta ämne. Han sade: Om jag icke får tull på mitt vete, kan jag icke existera. Då sade jag: Ja, men Danmarks bönder, Norrlands, Dalarnes, Gästriklands, Helsinglands och Ångermanlands tiotusentals bönder ha aldrig erhållit ett spår understöd i tullform till sitt jordbruk, och dock existera de där. Då sade han: Ja, där växer ju ingenting, så att där behövs ingen tull. Det är en replik, förstå ni mina herrar, som precis avslöjar hela ihålligheten och hela humbugen i detta system. Där växer det ingenting, så att där behöves icke något understöd. Men därnere växer det så rasande, att de behöva understöd där. Den ene bonden har så stor gård, att han behöver understöd, den andre har blott fyra tunnland och behöver icke något understöd. Ja, det är tullskydd det. En sådan humbug är det, när man petar hål på det. Vad är det för folk, som får understöd genom en tull? Jo, det går till så, att min ärade

Om upphävande av tullen å spannmål m. m.
(Forts.)

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

vän herr Jönsson i Revinge har ett stort lantbruk, på vilket han kan intaga avsevärt — detta är nu ett antagande — genom tullskyddet, om det blir exempelvis 3 kronor 70 öre per 100 kg. spannmål. Herr Jönsson i Revinge får tullen beviljad och finner det lämpligt, när gården stigit i värde, att sälja sin gård och försvinna. Han upphör att vara bonde och blir kapitalist. Kapitalisten herr Jönsson i Revinge har blivit rik på tullen, men den nyblivne bonden blir fattig på tullen, ty sin jord har han fått köpa dyrare och därför har han kommit i sämre ställning än den förre ägaren. Det är hela historien med tullarna. För en sådan humbug och bluff skola vi gå här nu och predika en sådan princip, som att Sveriges fem miljoner människor skola vara skattskyldiga till ett fåtal, som äro fångna i den fördomen, att de ha verkliga fördelar på längden av ett sådant system.

Så skall jag be att få övergå till att säga några ord till herr Jeansson i Kalmar. Tidsläget, upprepar han fortfarande, bjuder oss att icke nu förändra tullsystemet. Jag säger motsatsen: Tidsläget bjuder oss med tvingande nödvändighet att gå över till ett annat system. Han fruktade vidare, att det nu en tid skulle bli goda skördar ute i världen. Ja, herr Jeansson, vi behöva goda skördar, många goda skördar, ty, såsom jag sade, både de synliga och de osynliga förråden äro slut. Gud give oss många och goda skördar, så att det blir något att äta i världen.

Så kommer herr Jeansson med samma visa som han sjungit vartenda år långt före kriget och långt innan Balfours kommitté såg dagen, och det är denna: England tänker övergå till tullskyddet. Ja, naturligtvis finnes det i England en del människor, som komma att tjäna pengar tillfälligtvis på en övergång från frihandel till tullskydd och som i anledning därav önska en sådan övergång. Nog känna vi Balfours kommitté. På två, tre spalter i nästan varje nummer av »Times» har den framhållit, alla de fördelar England skulle vinna genom att övergå till tullsystem. Men det är andra, som säga annat, och »Economist» har hela vintern haft artiklar ideligen, där man rest sig till motvärn mot denna tanke, som man anser rent skändlig, att man skulle förblindad av hat till Tyskland, därför att man är i krig med Tyskland, gå över till att självmörda sig fullständigt även på det ekonomiska området, medan man håller på att självmörda sig eller mörda andra i kriget med vapen. Jag vill se Englands köpmän gå över till tullskydd, innan jag tror på det. Därtill ha de tjänat alltför grova pengar på frihandeln, liksom också Danmarks bönder tjänat grova pengar, även på vår bekostnad, på frihandeln, därigenom nämligen, att Danmarks bönder långliga tider fått vara ensamma om Amerikas väldiga majsöverskott och använt det såsom råmaterial i sitt jordbruk, varigenom deras jordbruk kunnat hålla många kreatur och många svin och fått en väldig mängd varor att avyttra med därav följande vinst och fått en hel mängd gödsel, varigenom också jorden där kommit i ett helt annat skick.

Man frågar, var vi skulle ha varit nu, om icke tullarna varit.

Var är Danmark och dess bönder, var äro Finlands bönder, Norges, Hollands och Belgiens bönder? Hollands bönder ha icke några tullar, men Hollands bönder äro kända för att icke göra något i denna världen annat än läsa, medan de hyra människor från alla länder i världen, som arbeta åt dem. Så är det i Holland, trots det att man där har frihandel. Där ligga de på rygg och läsa, det äro de kända för i hela världen.

Ja, så är det en sak till, som är ganska betecknande, nämligen de anmärkningar, som anförts mot mina siffror, att de icke härröra sig från någon officiell statistik. Ja, vet ni mina herrar, här kommer jag till något, som också är ganska betecknande för svensk köpenskap och dansk. I Danmark har man ansett sig behöva gemensamt arbete i köpmanskåren för att skola sig för sitt yrke, att icke leva på en tillfällig nyckfull vinst, utan planmässigt arbeta och tjäna nationen och tjäna även sig själv naturligtvis i första rummet. Man har i Danmark Grosserersocietetens kommitté, och denne utger sedan 40 år en »Handelsberetning», vari jag kan få läsa om ställningen på världsmarknaden i 50 till 60 olika artiklar, alltifran peppar och kanel till spannmål och läder. Här i Sverige ha vi icke haft så mycket som den ringaste offentliga notering eller sammanställning av priserna på mjöl och spannmål. Den första sammanställning av mjölprisen, som ägt rum i vårt land, är den, som gjorts i denna reservation. Förr ha vi aldrig sedan urminnes tider haft någon sammanställning av mjölpriserna. Jag skall i förbigående be herrar regeringsmedlemmar, att de allvarligen uppfordra socialstyrelsen att fortsätta med detta arbete, så att vi verkligen få en sammanställning, som är officiell. Men det är nog så betecknande, säger jag, att Sveriges köpmän kunnat arbeta utan någon som helst offentlig statistik, utan någon som helst årsberättelse under alla dessa år, medan Danmarks köpmän ha denna stilig publikation, som är en världshistoria om ställningen på varumarknaden, trots det att den är ganska enkel och kostar 80 öre om året.

Så kommer herr Jeansson i Kalmar vidare med den stora skrällen, som går igen i olika former, och det är, att hade vi icke tullar, hade vi icke något bröd. Oj, oj, om vi icke hade tull, så skulle vi väl inte ha några sågverk heller. Men varför ha vi både sågverk och pappersmassfabriker trots det att vi inte ha någon tull på vare sig trä eller pappersmassa? Nog hade vi väl galoschfabriker, även om det icke vore tull på galoscher, Tullskyddet spelar alls ingen roll i verkligheten. Det är bara fråga om större eller mindre kapitalsammanslutning, när man arrangerar sig. Och tvärtom kan man säga med lärdom från en hel del av våra industrier, att de skulle vara sundare och bättre och starkare med frihandel än med tullar. Se till exempel på skoindustrien. Före kriget hade vi enorma tullar på skodon, det var en rent fruktansvärd beskattning på alla människor, som ju måste köpa denna nödvändighetsvara.

Man gör kanske den invändningen, att kvarnindustrien icke

*Om upphä-
rande av tullen
på spannmål
m. m.
(Forts.)*

Om upphä-
vande av tullen
å spannmål
m. m.
(Forts.)

skulle kunna existera utan tullar. Varför skall inte en kvarn kunna existera i Halmstad eller Malmö, om det blir tullfrihet, men däremot existera i Köpenhamn och Hälsingör. Gå icke kvarnstenarna runt lika bra i Halmstad och Malmö som i Köpenhamn och Hälsingör?

På sid. 17 i reservationen finna herrarna en ur Economist hämtad redogörelse för en stor engelsk kvarntrust. Man ser där, att det inte bara är under kriget, som kvarnbolagen i England ha förtjänat pengar trots att där är frihandel. Sälunda finner man, att det ifrågavarande kvarnbolaget under arbetsåret 1911—12 utdelar 70,000 pund, motsvarande 15 % på aktiekapitalet. Men mer än dubbla summan överföres till framtida ändamål. Bolaget förtjänade alltså i verkligheten över 45 % på aktiekapitalet. Under första krigsåret var utdelningen 91,000 pund eller 20 %, och då överfördes till framtida ändamål 258,000 pund eller två och en halv gånger utdelningen. Det är alltså 80 % bolaget förtjänat, trots att det har åtta direktörer, vilka sitta med furstliga tantiem. Det råder sälunda icke något tvivel om, att kvarnföretag bära sig utan tullskydd. Till och med en tidning som Economist, vilken ej är socialistisk utan rent kapitalistisk, skriver, när den kommenterar de ofantliga vinster ifrågavarande bolag skördat, att dess aktier stego med 7 sh. 6 d., då resultatet offentliggjordes på lördagen, »men de föllo åter på måndagen, när sißrornas politiska moral konstaterats». Så nog förtjänar kvarnindustrien ganska grovt med pengar även i ett frihandelsland.

Herr Röing: Det är de båda högermedlemmar av bevillningsutskottet, som haft ordet i föreliggande fråga, vilka uppkallat mig till några ords replik, men innan jag vänder mig mot dem, an- håller jag att till den ärade motionären, herr Månsson, få fram- föra min erkänsla för det arbete han nedlagt i sin reservation. Det är ju möjligt, att han icke står ensam bakom detta arbete, utan att man även därvidlag kan framställa den gamla frågan: «où est la femme»? Han har haft hjälp av sin fru i sitt myckna arbete, och jag her därför få innesluta dem båda i min erkänsla.

Det är emellertid ur min synpunkt att beklaga, att från de båda ärade högerrepresentanterna i bevillningsutskottet en mycket starkt utpräglad protektionistisk motivering framställts till förmån för deras yrkande om bifall till utskottets hemställan. Hade dessa båda medlemmar av bevillningsutskottet uttalat sig i den rikt- ningen inom utskottet och sådana synpunkter föranlett utskottet att framkomma med sitt förslag, då, mina ärade herrar, hade jag icke avgivit min röst till förmån för utskottets hemställan, utan då hade jag utan tvekan ställt mig vid sidan av den socialdemo- kratiska reservationen. Men något dylikt resonemang förekom icke från protektionistiskt håll i bevillningsutskottet och, som herrarna funnit av betänkandet, är detta icke blott mycket kort, utan det är också fullständigt neutralt hållet i tullhänseende. Nu skulle det därför icke förvåna mig alls, om en och annan av kam-

marens ledamöter tillfölje högertalarnes synpunkter skulle rösta mot utskottets hemställan, då de under andra förhållanden hade givit sin röst till förmån för denna hemställan.

Jag måste emellertid taga bestämt avstånd från herr Nilssons i Bonarp yttrande, då han riktar en reprimand mot den ärade motionären för att han återigen framkommit med sin motion till innevarande riksdag. Jag är i stället honom tack skyldig, oaktat jag kommer att yrka på och rösta för avslag å denna motion. Hans reservation innehåller så mycket intressant och av värde för frågans behandling i framtiden, att det redan därför har varit till nytta, att motionen kommit fram vid 1917 års riksdag. Och jag är fullständigt ense med motionären, när han uttalar sin förvåning över, att svenskt näringsliv icke har en officiell statistik över prisen på spannmål, mjöl etc. under ett visst antal år bakåt i tiden. Jag har hört sägas, att hissarna i kungl. biblioteket under veckor gått från arla morgonstund till särila aftonen, medan man sökt efter svenska tidskrifter och tidningar, som innehållit dylika uppgifter, men beklagligtvis ha de siffror, som funnits, varit allt annat än tillfredsställande. Dessutom fanns det nog, herr Nilsson i Bonarp, även ur protektionistisk för att icke säga ren agrarsynpunkt anledning att upptaga en dylik motion vid 1917 års riksdag. Jag vill bara peka på ett krav, som framställts från de skanska agrarernas sida vid ett stort möte, vilket nyligen hölls i Skåne. Jag gillar inte agrarrörelsen, och det är mycket sällan jag haft anledning att uttala min anslutning till synpunkter, som framföras speciellt i tullfrågor från det hållet, men det uttalades där från agrarernas sida ett krav på en utredning, nämligen huruvida tullsatsen på malen spannmål stode i rimligt förhållande till tullsatsen på omalen spannmål, d. v. s. de tullsatser, som gälla under normala förhållanden. Det är en fråga, herr Nilsson i Bonarp, som är väl värd att undersöka, till dess regeringen, eventuellt riksdagen, ånyo kommer att besluta, att tullskydd skall införas å såväl omalen som malen spannmål.

Jag har emellertid inom utskottet givit min röst till förmån för utskottets avslagsyrkande i fråga om herr Månssons motion, därför att jag fasthåller vid det liberala partiets gamla ståndpunkt uti denna fråga. Det liberala partiet ser med glädje, att sänkningar av tulltaxan, vad såväl industritullar som spannmålstullar beträffar, kunna genomföras, när en utredning föreligger, som visar, att dylika nedsättningar kunna göras, utan att berättigade intressen därutav skadas. Men det är helt naturligt, att om man här i landet på 1880-talet infört ett protektionistiskt system med höga tullar på praktiskt taget alla produkter jordbruket behöver, går det inte blott att säga: »nu ta vi bort spannmålstullarna, men bibehålla industritullarna». Det är nödvändigt, att en utredning först kommer till stånd, som visar, vilka industritullar man kan nedsätta och borttaga och vilka nedsättningar, som kunna medverka till en eventuell förändring utav de tullsatser å malen och omalen spannmål, som gällde före världskrigets början, och jag

Om upphävande av tullen å spannmål m. m.
(Forts.)

Om upphä-
vande av tullar
å spannmål
m. m.
(Forts.)

vet till följd av de upplysningar, som lämnats mig — om jag inte missminner mig, lämnades i denna kammare även dylika av förre finansministern — att det pågår inom kommerskollegium ett förberedande arbete för att möjliggöra en dylik utredning. Inom kommerskollegium samlas alla möjliga uppgifter för att sedermera när de krafter stå till disposition, som önskas och behövas, kunna upptaga den utredning som det är nödvändigt, att man gör snarast möjligt, så att man står beredd, när Sverige skall träda i underhandlingar rörande nya handelstraktater med vissa främmande länder. Det är därför jag har ansett mig, herr talman, inom bevillningsutskottet kunna ge min röst till förman för utskottets hemställan, och det är också på denna grund, herr talman, jag nu ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr J e s p e r s o n: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte vid denna sena tid på dygnet ånyo taga upp till bemötande alla de många orimligheter, herr Månsson kommit med i sin bevisföring, men jag vill vädja till kammarens ledamöter, även till herrar Månsson och Palmstierna, om ni verkligen tro, att t. ex. Tyskland skulle ha rätt sig lika bra, som det gjort under detta uthungringskrig som förts mot detta land, om det inte haft ett så kraftigt skydd för sin spannmålsproduktion, som det haft under föregående tid. Jag tror det inte, och jag tror, att den, som tänker på denna sak, skall finna, att detta är någonting, som talar mycket kraftigt för, att också vi skola behålla det skydd, vi här ha för vår spannmålsproduktion.

Då man här vill söka jämföra oss med Danmark, vill jag påvisa, vilken ofantlig skillnad det är på förhållandena här och i Danmark. Danmark kan man säga är i sin helhet ett huvudsakligen jordbruksidkande land med ganska ringa industri. Här i vårt land finnas ju däremot stora landsdelar, där man inte med framgång kan bedriva någon spannmålsodling, men vi ha i stället en mycket utvecklade industri, och denna industri synes få allt större och större omfattning. Är det då inte skäl i att göra oss, så mycket vi kunna, oberoende av import från utlandet och att i stället söka inom landet producera den brödsäd, vi behöva? Jag vill säga, att nog skulle vi nere i Skåne t. ex. kunna reda oss utan tullar under vissa förhållanden, men däremot är jag inte lika viss om, att det skulle gå lika bra i stora delar av det övriga landet, som nu producera spannmål, om vi icke hade detta tullskydd, ty vi få väl ändå erkänna, att förhållandena i många delar av landet äro sådana, att vi icke kunna på något sätt jämföra oss med Danmark i fråga om spannmålsproduktionen.

Vidare vill jag också gentemot herr Palmstierna säga, att det är inte något bevis för, att vi inte behöva spannmålstullar, att Norge inte har sådana och att man där enligt hans påstående skulle reda sig bättre än hos oss under nuvarande förhållanden. Jag vill inte tvista med honom om, vem som reder sig bäst. Det är kanske ännu inte utrett, huruvida ett sådant uttalande från en enda person i Norge, som herr Palmstierna citerade, riktigt håller streck. Men

det är mycket möjligt, att då Norge ju har en avsevärt mindre inhemsk produktion av brödsäd, man därför har sett sig nödsakad att i mycket god tid, importera så pass mycket, att man där för närvarande har något rikare förråd, än vi ha. Men huruvida det i längden går lika bra för Norge att reda sig med den produktion, de ha där i landet, och med den import, de kunna få till stånd, det är kanske inte säkert, och det är åtminstone inte bevisat.

Jag menar alltså, att då för närvarande spannmålstullarna icke på något sätt höja prisen på brödsädesspannmål, är det intet skäl för närvarande att taga upp frågan om spannmålstullarnas borttagande, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till det av herr Palmstierna under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Månsson med flere av kammarens ledamöter, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Palmstierna under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 102 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Härefter förelåg till avgörande lagutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 8 kap. 8 § strafflagen.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 245, hade herr *Hage m. fl.* hemställt, att riksdagen för sin del måtte besluta, att 8 kap. 8 § strafflagen skulle erhålla följande lydelse:

Om upphävande av tullerna å spannmål m. m.
(Forts.)

Om ändrad lydelse av 8 kap. 8 § strafflagen.

Om ändrad
tydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)

»Om stämpling till förräderi, som i 6 § omtalas, så ock om uppmaning till sådant förräderi eller försök att annorledes därtill förleda gälle i krigstid, vad i 2 och 3 §§ sagt är.»

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att, utan avvaktan å den allmänna revisionen av strafflagen, förslag måtte föreläggas riksdagen i syfte att stadgandena om förräderibrott utformades med största möjliga tydlighet och icke avfattades strängare, vare sig i avseende å brottsbestämning eller straffsatser, än det funnes oundgängligen nödigt; samt

av herrar *Stärner*, *Alexanderson*, *Klefbeck*, *Karlsson* i *Fjäl*, *Borg*, *Rehn* och *Lindqvist* i *Kosta*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att vid pågående arbete för revision av allmänna strafflagen synnerlig uppmärksamhet måtte ägnas angelägenheten av, att strafflagens stadganden om förräderibrott måtte utformas med största möjliga tydlighet och icke avfattas strängare, vare sig i avseende å brottsbestämning eller straffsatser, än det funnes oundgängligen nödvändigt.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Hage* yttrade: Herr talman, mina herrar! Ursprunget till den motion, som jag tillsammans med en del partikamrater har väckt och som nu behandlas, är ju känt för alla medlemmar av denna kammare. Ja, vi hava ju till och med här bland kammarens ledamöter en person, som så att säga demonstrerar, vad saken verkligen rör.

Det är ju så, att det domstolsutslag, som givit upphov till motionen, på sin tid åstadkom — jag säger det, herr talman, endast som ett konstaterande, och jag antager, att det icke kan betraktas som ett kritiserande av domstols utslag, som kan medföra en nedklubbing från herr talmannens sida — en oerhörd harm, blandad med förvåning över, att en viss lagparagraf, den paragraf som här i motionen behandlas, kunde av underrätten uttolkas på det sätt, som skedde. De känslorna trängde, kan man ju våga påstå, långt utöver kretsar, som närmast berördes av saken. Det höjde sig då som en följd av detta en kör av röster, som krävde en omredigering av denna lagparagraf, som det här är fråga om. Orsaken till, att detta *nu* så starkt betonats, under det att det icke så starkt framhållits förut, var ju det förhållandet, att man förut hade ansett, att denna lagparagraf, 8 § 8 kap. strafflagen, icke skulle kunna

användas annat än under krigstillfälle, d. v. s. under tid då landet var invecklat i krig. Först då, ansåg man förut, skulle denna lagparagraf, denna förräderiparagraf, som det här är tal om, kunna användas. Detta står ju för övrigt i god överensstämmelse med allmänt svenskt språkbruk. Det har åtminstone förut varit så, att man i allmänhet icke benämnt sådana handlingar, som inträffa under fredstid, för *förräderi*, utan man har utgått ifrån, att för konstaterande av förräderi, som det är tal om i denna paragraf, landet måste ha inträtt i krigstillstånd. Nu fick man bevittna, hursom i alla fall genom underrättens utslag det gavs en annan tolkning åt lagparagrafen än den, som man förut hade givit åt densamma, en uttolkning, som förut stått alldeles främmande för vår åskådning.

Då sådant nu har kunnat inträffa, då lagen alltså kunnat uttolkas på det sättet mot allt, vad man förut har ansett vara möjligt, då har detta tagits fram som ett oförtydligt bevis för, att formuleringen av lagen måste vara otydlig och att på grund härav det måste finnas mycket starkt fog och starka skäl för, att paragrafen i fråga fortast möjligt bör omredigeras och förtydligas, för att det skall kunna på den vägen skaffas garanti mot, att icke ett sådant domstolsutslag som det ifrågavarande, än en gång blir upprepat.

Det är på grund utav dessa uppfattningar och dessa förhållanden den motion kom till stånd, som vi här nu gå att behandla. Jag tror för min del, att motionen ger uttryck för en opinion, ett yrkande och ett krav på omredigering av lagparagrafen i fråga, som finnes hos en mycket överväldigande del av landets befolkning.

Nu har ju visserligen utskottet för sin del gjort gällande, att det sätt, på vilket motionärerna föreslå, att lagparagrafen skall omarbetas, icke är det rätta. Utskottet menar, att det icke är lämpligt att gå fram på den vägen, man vinner icke på den vägen, det man vill vinna, säga både utskottet och reservanterna, utan om man skall kunna åstadkomma någon effektiv ändring av lagparagrafen till nytta för det åsyftade ändamålet, måste den ändringen företagas på andra vägar. Ja, om den saken kan man naturligtvis ha olika meningar. Jag skall icke här gå in på ett debatterande av den sidan av frågan. Det är ju för övrigt ofta så, att när lekmän ge sig in på ett omformulerande av lagparagrafer och försöka sig på att tränga in i detta mycket svårbearbetade område, det ofta händer, som inträffat här, att det kan påstås, att den formulering, som är gjord av förslagsställaren, icke är lämplig. Härvid vill jag emellertid för min del säga, att det är i detta fall icke huvudsaken, hur man skall formulera paragrafen. Det är naturligtvis icke ett slutgiltigt förslag detta, som föreligger från motionärerna; de föreslå icke, att paragrafen ovillkorligen skall formuleras på det sätt, de här föreslagit, utan vad som här naturligtvis är huvudsaken, det är, att motionärerna för sin del vilja åstadkomma fortast möjligt en omredigering av lagparagrafen på sådant sätt, att man skall kunna åstadkomma en verklig garanti mot ett återupprepande av

*Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.

(Forts.)

ett sådant domstolsutslag, som legat till grund för motionens tillkomst, d. v. s., att man skall kunna giva uttryck vid en omformulering av denna paragraf, eventuellt även av andra paragrafer, åt den uppfattningen, att denna lag endast skall äga giltighet *under krigstid* och likaså att dessa lagbestämmelser icke böra göras strängare, än vad verkligen omständigheterna föranleda till. Poängterandet och fastsläendet av, att denna lagparagraf endast bör få gälla för krigstid, står i god överensstämmelse, kan man våga påstå, med den allmänna mening, som vid denna paragrafs tillkomst synbarligen legat till grund för lagstiftningen i fråga. När paragrafen en gång i världen formulerades på det sätt, som skedde, var det säkerligen så, att man från början ansåg, att den borde avse att endast gälla under krigstid.

Likaså har påvisats i motionen, och det tror jag står i full överensstämmelse med verkliga förhållandet, att till exempel i vårt broderland Norge motsvarande lagparagraf är så utformulerad, att den verkligen kan gälla endast under krigstid. Det är för att giva uttryck åt allt detta, som alltså motionen har kommit till.

Nu har ju också såväl utskottsmajoriteten som reservanterna mer eller mindre definitivt och utpräglat givit uttryck åt samma tanke, som gör sig gällande i motionen, att paragrafen verkligen är i behov av en omredigering, för att man skall kunna nå det mål, som med motionen avses. Det är ju nämligen så, att även majoriteten inom utskottet i någon mån understrukt den saken. Dessutom föreligga två reservationer, som på olika vägar söka nå målet. Den ena reservationen är avgiven av herr Lindhagen. Han har för sin del yrkat på åstadkommandet av en omredigering av lagparagrafen, men han anser, att denna borde ske, utan att man skall avvakta en omredigering eller omändring av hela strafflagen — som påyrkats från annat håll — alltså genast eller så fort som möjligt. Den andra reservationen däremot, avgiven av herrar Stårner, Lindqvist i Kosta, Borg m. fl., alltså en del liberaler och högernationaldemokrater, är formulerad på sådant sätt, att den visserligen understryker, att motionen är befogad och att en sådan omredigering bör komma till stånd, som i motionen påyrkats, men att denna omredigering i alla fall icke bör ske förrän i samband med den allmänna strafflagens omändring.

Jag får för min del säga, att man i denna sista reservation ser bra kallblodigt på denna sak, alldeles för kallblodigt enligt mitt sätt att betrakta saken. Jag tycker att man där ger uttryck åt den tanken: det brådskar icke, det är icke farligt med denna sak. Vi erkänna visserligen, att lagen är mycket farlig för svenska medborgare och att den behöver ändras och att det är av trängande behov att den undergår en förändring, men vi vilja i alla fall icke göra något, förrän det blir fråga om att omredigera hela strafflagen. Jag får säga, att jag tycker, att det verkar betryckande, då man bl. a. från socialdemokratiskt håll intager en sådan ståndpunkt. Det gäller ju dock här så stora saker, det gäller livssaker, kan man våga påstå, för svenska medborgare, det gäller ju här liv och ära.

Paragrafen i dess nuvarande formulering kan leda till oerhörda lidanden för oförvitliga medborgare vilket ju redan konstaterats. Då tycker jag för min del, att det borde ha stått klart för dessa reservanter, att man inte bör se så där lugnt och kallblodigt på frågan, utan att man bör slå fast nödvändigheten av, att en förändring sker *genast* eller åtminstone så fort, som det är möjligt, och att den icke får uppskjutas i avvaktan på hela den andra strafflagstiftningen, som alldeles givet tar lång tid, innan den blir färdig. Jag tycker, att de högsocialdemokratiska reservanterna, herrar Lindqvist i Kosta, Borg m. fl., i detta fall bra mycket påminna om husägaren, som konstaterade att en tegelpanna ramlat ned från taket på hans hus och nära på slagit ihjäl en människa, och som dessutom kunde konstatera att det var en hel del andra takpannor som hotade att falla ned och slå ihjäl andra hyresgäster eller förbipasserande, men som, helt kallblodigt förklarade: Det är beklagligt, att det förhåller sig på det sättet. Det ser visserligen hotande och obehagligt ut, men nu har jag i alla fall tänkt, att jag skall reparera hela taket om några år, och därför få vi väl vänta till dess med att rätta till de där tegelpannorna som hänga där på taket och kunna falla ned. Ungefär samma betraktelsesätt går igen här i dessa reservanters uttalande. Jag för min del vill säga, att det borde ha slagits fast på ett tydligt sätt, att vad det här verkligen gäller, det är, att en sådan paragraf som denna är så farlig och har sådana oerhörda konsekvenser för rättssäkerheten här i landet, samt kan utnyttjas på sådant sätt mot oförvitliga människor i detta land, att det är nödvändigt, att paragrafen rättas till fortast möjligt. Jag föreställer mig, att det borde ha varit regeringens skyldighet, att, sedan det konstaterats, att denna lag är sådan, som den är, och att den innebär sådan fara för rättssäkerheten för medborgarna, ögonblickligen sätta i gång en särskild utredning för omredigering av paragrafen. Den utredningen borde ha arbetat, om möjligt, natt och dag för att fortast möjligt kunna komma fram med ett förslag. Den gamla formuleringen borde ej få äga giltighet en enda dag längre än vad som var alldeles nödvändigt för utredning i frågan och utredigering av en paragraf med ny och för rättssäkerheten betryggande formulering.

Då jag sålunda för min del finner, att det är nödvändigt att här slå fast, att en sådan lag som denna bör rättas till och omredigeras på ett tillfredsställande sätt och detta så fort, som det är någon tänkbar möjlighet därtill, kan jag icke ansluta mig till den reservation, som går fram på den linjen, att man skall uppskjuta hela frågan till dess hela strafflagen skall i sin helhet behandlas. Från den utgångspunkten kan jag för min del icke ansluta mig till någon annan reservation än till herr Lindhagens, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Vidare anförde

Herr Petersson i Lidingö villastad: Nej, herr talman,

*(Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.

(Forts.)

icke får överläggningen avslutas med detta yttrande av herr Hage. Jag hade visserligen icke tänkt, att uppträda i denna ordning, men det kan vara lika gott att säga vad jag har att anföra redan nu.

Först och främst vill jag fästa uppmärksamheten på, att herr Hage utgår ifrån och antager så gott som självfallet, att den lagparagraf, vi diskutera, är tillämplig endast under krigstid. Han har ju också i motionen förebragt en lång utredning av en juris professor, åsyftande att fastslå, att en dylik tolkning av denna paragraf är den riktiga, för att ej säga den enda möjliga. Mot detta vill jag åberopa en auktoritet, som jag antager skall ha vida större betydelse än åtskilliga andra, nämligen krigslagstiftningskommitténs betänkande av år 1905. De av herrarna, som känna vilka personer, som deltog i den kommitténs arbete, antager jag skola tillerkänna denna kommittés uttalande en ganska stor auktoritet. Kommitterade säga i fråga om tillämpning av den tredje delen av strafflagen för krigsmakten (krigsartiklarna), vilken del handlar om brott och förseelser begångna under krig, följande, som jag skall be att få läsa upp: »Då man i fråga om vissa förbrytelser stadgar särskilt strängare straff, därest de förövas under krig, sker detta uppenbarligen förnämligast därför, att de i sådant fall anses medföra en väsentligt större fara för det allmänna än eljest. Samma skäl, som i nämnda fall föranleda en höjning i straffet, tala emellertid för, att en sådan bör inträda även under vissa andra förhållanden, som ligga kriget nära. Den ökade fara, som i fråga om vissa brott huvudsakligen betinga det högre straffet, uppkommer nämligen icke i och med själva krigsutbrottet utan föreligger i regel även under tiden närmast dessförinnan, då kriget när som helst kan väntas utbryta. Ej sällan kan till och med ett då förövat brott — t. ex. ett förräderibrott eller förstörande av eller skadegörelse å för krigsmaktens behov avsedd egendom — bliva alldeles särskilt ödesdigert för landets försvar, och den av brottet uppkomna skadan vara lika svår om ej svårare att reparera, än om den inträffat under pågående krig.»

Den förutsättning, som motionären utgått ifrån såsom snart sagt ostridig, föreligger alltså icke. Jag har velat påpeka detta egentligen blott därför, att motionens motivering, som synes göra anspråk på vetenskaplighet, icke skall vid ärendets behandling i riksdagen få stå oemotsagd.

För övrigt vill jag nämna, att när den föregående talaren åberopar den norska strafflagen såsom stöd för sin mening, så har han icke läst fullt ut vad där står. Före 1905 var i den norska strafflagen straffet för förräderibrott inskränkt till sådana handlingar, som förekomma under krig, men 1905 kom den åberopade 86 § i den nya norska strafflagen till. Där straffas »den, som under en Krig, hvori Norge deltagit, eller *med saaden Krig for Oie*» företager vissa handlingar.

Sålunda, den, som under sådana förhållanden, att man kan räkna med, tänka på eller frukta för ett krig, gör någon av dessa förräderigärningar, straffas för förräderi. Detta om detta.

Sedan hade motionären, så fastligt brått att få denna paragraf omedigerad. Han menade att detta kapitel i strafflagen så fruktansvärt sätter rättssäkerheten här i landet i fara; därför måste det ögonblickligen göras om. Nu vill jag fråga den ärade motionären: Då här allenast har förekommit, att en underrätt tillämpat en strafflagsparagraf på ett sätt, som sedermera blivit av hovrätt och högsta domstolen underkänt, har då rättssäkerheten därigenom satts i fara? Med samma fog kunde motionärerna komma fram med liknande yrkande varje gång en underdomstol tillämpar en lagparagraf på ett sätt, som icke gillas av högre rätt. Men skall detta vara skäl till lagändring, då finge nog vida större arbetstid användas än den, som den föregående talaren tänkte sig, och vida mera intensivt arbete, än han ställde i utsikt, för att skriva om alla de lagparagrafer, som av sådan anledning behöfve omredigeras. Jag får för min del säga, att den omständigheten, att en lagparagraf i något fall tillämpats felaktigt av en domstol, icke är ett skäl för att omarbete lagparagrafen, så snart rättelse blivit vunnen i högre domstol. Endast i det fall att högre rätt fastslagit en innebörd av ett lagrum, som man finner icke motsvara gällande rättsuppfattning, kan det vara anledning att tala om lagändring.

Det är i utskottets utlåtande utsagt, att 8 kap. i strafflagen, som det nu är fråga om, visserligen är i behov av en revision likaväl som många andra delar av vår strafflag. Att företaga en sådan revision omedelbart och utan sammanhang med det övriga skulle emellertid föranleda ett arbete, som sedan finge göras om igen. Ty det är givet, att när den stora strafflagsreformen kommer, så kommer den att läggas väsentligt efter andra linjer än den nuvarande strafflagen. Att efter dessa andra nya linjer utarbete ett nytt kapitel 8 låter sig emellertid icke göra, utan då skulle det kapitlet få omarbetas efter de grunder vår nu gällande strafflag följer, och för ett sådant yrkande har verkligen icke framställts något bärande skäl.

Vad därefter angår det skrivelseförslag, som framlagts i den av herr Sterner m. fl. avgivna reservationen, så synes mig, att skillnaden mellan utskottets utlåtande och reservationen verkligen är mycket ringa, och jag har svårt att se, att man genom den skrивelsen skulle vinna mera, än som vinnes genom bifall till utskottets hemställan. Jag antager emellertid, att någon kommer att yrka bifall även till denna reservation. Därför kan jag nu medan jag i allt fall har ordet, framföra vad jag har att säga om den. Reservanternas hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:tt måtte anhålla, att vid pågående arbete för revision av allmänna strafflagen synnerlig uppmärksamhet måtte ägnas angelägenheten av, att strafflagens stadganden om förråderibrott måtte utformas med största möjliga tydlighet och icke avfattas strängare, vare sig i avseende å brottsbestämning eller straffsats, än det finnes oundgängligen nödvändigt. Ja, men är icke detta de direktiv, som måste ges åt hela den nya strafflagsreformen, så vet jag icke, vilka

*Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen
(Forts.)

direktiv den skall ha. Varenda paragraf i den nya strafflagen måste naturligtvis ägnas synnerlig uppmärksamhet åt. Att stad-
gandet angående ett visst brott, utformas med största möjliga tyd-
lighet, så att intet misstag kan äga rum och att det icke avfattas
strängare, än som befinnes oundgängligen nödvändigt, det gäller
varenda paragraf i den nya strafflagen. Att då begära detta om
ett visst kapitel i strafflagen, skulle naturligtvis, om det hade
någon mening, betyda, att man icke behöfve vara så noga med de
andra kapitlen, och det tager jag för alldeles givet, att förslags-
ställarna i denna del icke vilja vara med om. Skrivelsen är
olämplig därför att den om ett speciellt kapitel i strafflagen uttalar
något som gäller om hela strafflagsarbetet.

Jag tror alltså, att alla skäl tala för, att i detta fall utskottets
hemställan här bifalles. och jag ber, herr talman, att få yrka bifall
till densamma.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman, mina herrar! Då jag
står såsom reservant i denna fråga, ävensom med anledning av det an-
förande, som herr Hage här hållit, ber jag att nu få säga några ord.
Personligen skulle jag icke ha något emot det yrkande, som herr Lind-
hagen i sin reservation framställt, om detta yrkande kunde bliva
av riksdagen antaget, men då jag har trott, att det icke har varit
möjligt att få ett sådant yrkande igenom ens i denna kammare, har
jag icke kunnat gå denna väg.

Jag har för min del trott, att det skulle kunna vara av bety-
delse, om man kunde få ett uttalande igenom i denna kammare, låt
så vara, att detta uttalande kan sägas vara ganska vagt, det fram-
hölls också, av utskottets ärade ordförande. Jag tror även, att
flera av mina medreservanter ställt sig på denna linje. Vi ha nog
också haft en känsla av något, som herr Lindhagen vid ett tillfälle
angav, jag tror det var 1910 i en debatt, när en liknande fråga här
behandlades, i det att han sade, att det för övrigt icke tjänade något
till att egentligen orda så mycket om dessa saker, ty det vore, mena-
de han, en annan riksförsamling, som kunde taga upp sådana med
förståelse till bedömande.

Jag har trott, att det mesta man kunnat göra för att få igenom
detta, att döma efter den ställning, som varit i utskottet, har varit att
gå på det förslag, jag och mina medreservanter här kommit med. Med
dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr
Stärner m. fl. avgivna reservationen.

Herr Borg instämde häruti.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! För min del
får jag säga, att jag icke blott förstår, utan även sympatiserar med
den stämning, som i motionen tagit sig uttryck. I ett »mycket upp-
märksammat» fall, för att använda utskottets terminologi, har en
underdomstol såsom landsförrädare brännmärkt några personer, som
gjort sig skyldiga till en visserligen olämplig, och otillständig freds-

propaganda, oaktat skäl till användande av förräderiparagraferna i detta fall icke förelegat. Man får icke förvåna sig över, att ett sådant fall blivit uppmärksammat, ty det är ägnat att väcka uppmärksamhet, att lagen, som skulle vara allas vårt värn, användes för att beröva oss vår medborgerliga heder och stämpla oss såsom förrädare i oträngt mål. Och det är just vad som skett i detta fall. Det icke minst sorgliga härvid är enligt min mening, att man på vissa håll visat en livlig och oförställd förtjusning över detta juridiska misstag. Själv råkade jag en gång under våren 1916 att i en järnvägs-kupé bli ofrivilligt vittne till ett samtal mellan ett par fint klädda herrar angående rådhusrättens häktningsbeslut i målet. Jag skall icke referera samtalet. Det gav uttryck åt de båda herrarnas belåtenhet över den vändning saken tagit och åt deras förhoppning, att häktningen skulle ha ett gynnsamt inflytande på landstingsmannavalen. Men det fanns ett litet moln på deras lyckas himmel, och det var, att det icke lyckats att på samma gång bura in herr Lindhagen.

*Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)*

När vidare några personer, offentligen gävo ett spontant uttryck åt sin bestörtning och sin ovilja över detta juridiska misstag, så höjdes från en del av tidningspressen ett skri av förbittring. Det juridiska misstaget var icke ägnat att väcka förbittring, men att det fanns några, som vågade knyta med anledning av detsamma, det var ägnat att väcka häpnad. Jag skall icke uppehålla mig längre vid denna »fosterländska» kultur. Jag säger endast, att jag till fullo förstår och delar den stämning, som lett motionärerna vid avgivandet av denna motion.

Nu har visserligen det juridiska misstaget av högsta domstolen blivit rättat. Men man får icke förtänka motionärerna, att de i alla fall fordra, att lagen i detta stycke skall göras så pass tydlig, att dylika misstag för framtiden icke skola behöva komma ifråga. Jag tror, att det kravet med hänvisning till vad som inträffat är ganska väl motiverat. Nu invänder häremot lagutskottets ordförande, att man icke vinner något med att riksdagen nu beslutar en skrivelse i ämnet. Det är nämligen, så vitt jag fattat, icke fråga om att bifalla motionen i dess ursprungliga lydelse. Jag vill då erinra, att man vinner så mycket, att när den nya strafflagen och särskilt förräderikapitlet skall skrivas, så ha de, som gå till det arbetet, ett dokument, ur vilket de kunna inhämta, att folket genom sin representation kraftigt reagerat mot de delvis otydliga och delvis alltför stränga förräderistrafpen, och det har sin ganska stora betydelse. Jag anser, att vad som redan förekommit tillräckligt motiverar, att här någonting i denna riktning göres.

Om man nu vill göra någonting, så har man att välja mellan två reservationer, den, som herr Lindhagen avgivit, och den, som avgivits av herr Stårner, m. fl. För min del får jag erkänna, att jag icke finner så synnerligen stor skillnad mellan dessa reservationer. Men det kan ju alltid till stöd för herr Stårners m. fl. reservation gentemot herr Lindhagens sägas, att dessa bestämmelser i förräderikapitlet, i allt fall ha ett mycket intimt samband med övriga

Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)

bestämmelser i strafflagen och att därför en ändring i detta särskilda stycke är svår att verkställa, utan att man också får gripa ganska djupt in med ändringar i övrigt, för att det hela skall passa ihop. Det ligger dessutom något befogat i det yttrande som lagutskottets ordförande nyss fälde, att gör man en ändring i strafflagen nu på detta område, så får man göra om samma besvär, när hela strafflagen skall revideras. Och detta revisionsarbete, mina herrar, är redan igångsatt. Det kan slutligen icke förnekas, att det finns åtskilliga andra ställen i strafflagen, som äro i minst lika stort behov av snar ändring som bestämmelserna i förråderikapitlet.

Herr Hage yttrade nyss, att han tyckte, att det var alltför »kallblodigt» att nu gå med på herr Stjärners m. fl. reservation. Jag skulle gentemot honom vilja säga, att väl må man ha skäl att bli upprörd över den händelse, som givit anledning till motionen, men när det gäller att omsätta den där upprörda stämningen i handling och att gå till lagstiftning, då är det nog bäst att förfara så kallblodigt som möjligt. Jag tror icke, att man går för långt i det avseendet, om man nöjer sig med att här bifalla den av herr Stjärner m. fl. afgivna reservationen, till vilken jag sålunda, herr talman, anhåller att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Karlsson* i Fjäl.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill endast gentemot herr Petersson i Lidingö villastad helt kort säga, att, om också icke alla auktoriteter, som äga sakkännedom på detta område, ha uttalat sig för att denna lag har giltighet endast under krigstid, så kan man väl åtminstone våga det påståendet, att det övervägande flertalet av alla dessa uttalat sig i den riktningen. För övrigt, vill jag i detta sammanhang säga, att skulle det vara så, att man kan utnyttja denna lag även under s. k. förberedelser till krig, under den övergångstid, som möjligen föregår kriget, då blir lagen alldeles oerhört tänjbar och möjlig att utnyttja på många olika sätt och på sätt, som icke avsetts med lagen. Ty då kan man verkligen fråga: vid vilken tidpunkt kan det sägas, att förberedelserna till kriget börja, och när kan man se, att kriget nalkas? På så sätt skulle man icke få någon viss begränsning för lagens användbarhet, utan, om lagen skall kunna tolkas och tillämpas på det sättet, så blir den, vågar jag påstå en fullkomlig kautschukparagraf. Och en sådan kautschukparagraf kan dragas ut nästan hur långt som helst före ett krigsutbrott och t. o. m. utsträckas till tider, då det i verkligheten ej alls är frågan om krigsutbrott men då vissa kretsar inom landet anse det för sina intressen fördelaktigt förklara, att en sådan situation föreligger, vilket giver dem möjligheter använda lagen mot politiska moståndare. Jag menar alltså, att om man verkligen skall få lagen sådan, att den blir en avgränsad lag, en lag, om vilket man kan säga, att den har ett visst bestämt giltighetsområde, då måste man hålla på den andra ståndpunkten, att den gäller endast under krigstid.

Herr Petersson i Lidingö villastad säger, att man icke bör påkalla ändring bara därför, att det hänt ett enda fall, och att man

icke i och med detsamma kan påstå, att rättssäkerheten i landet är kränkt. Jag vill då säga, att även om det endast hänt ett sådant fall, — det var för övrigt tre fall, om man skall var noga — så är detta fall eller dessa tre fall dock av alldeles oerhört omfattande innebörd. Det är ju här verkligen så stora värden, som stå på spel. För övrigt är det ju just nu sådana tider, att det naturligtvis icke ligger utom det tänkbaras område, att flera sådana fall kunna inträffa. Under sådana förhållanden menar jag, att situationen och i övrigt hela lagens läggning är sådan, att det motiverar, även om endast ett enda fall inträffat, att man verkligen gör en hemställan om, att lagen fortast möjligt ändras i ungefär den riktning, som i motionen påyrkats.

*Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Genom en egendomlig slump föreligga här i rad tre lagutskottsutlåtanden, som man kan säga hänga mycket nära samman, ty de behandla egentligen ett enda stort brännande och aktuellt ämne. Det första är det, som vi nu hålla på med. Nästa är frågan om 10 kap. 14 § strafflagen, denna stora svenska urbild för en veritabel munkorgslag, som är lik ett stort stamträd, som fröat av sig runt omkring med små plantor här och där, små munkorgsstadgar i hela vårt svenska fosterland. Och till sist är det frågan om den försvarsfientliga agitationen, som ju nyligen har föranlett i första kammaren en lång och intresserad debatt.

Alla de här sakerna äro egentligen ett utslag från kampen för och emot militarismen, kampen mellan de partier, som representera militarismen, och dem, som vilja taga bort militarismen. Det är kampen mellan två olika världssystem. Det är kampen mellan det gamla, som varit, och det nya, som skall komma. Och det är därför, som frågan har blivit så aktuell och på samma gång så ömtålig på alla möjliga sätt. Nu är det så, att detta tyvärr icke är endast en kamp om åsikter — delvis är det naturligtvis också det — men det är även en tillspetsad kamp mellan partier. Det har blivit en kamp också i fråga om tillämpningen av lagarna, därför att, såsom jag förut haft tillfälle erinra och varemot icke heller någon gensaga kunnat väckas. hela den högre ämbetsmannakåren är en privat tillhörighet för högerpartiet. Det är det partiets anhängare, som tillämpa lagarna i sista instans, och det gör, att det finnes ingen rättvisa, ingen oväldig rättvisa att få, utan det gäller allt för mycket att klämma till efter det partiets åsikter helt enkelt och ingenting annat.

När man nu står just inför ett av de mest flagranta och, jag skulle vilja säga, fräcka utslagen av en sådan statsförvaltning, som tog form i åtalet och domfällandet nyligen för förräderi — vilket visserligen formellt blivit upphävt av överrätterna, men i alla fall starten i första instansen var så kraftig, att den avkastade åtskilligt över hövan även i de följande instanserna — så är det klart, att man icke kan nöja sig med att bara släta över med hartassen, utan man vill ha något mera påtagligt uttryck för, att här är ett missförhållande, som bör avhjälpas.

Då är frågan att välja mellan de två reservationerna här, den

*Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
Forts.)*

som jag har avgivit, och den andra. De skilja sig i motiveringen därutinnan, att enligt min uppfattning ha motionärerna träffat det farligaste lagrummet i förräderikapitlet, såsom jag anført i motiveringen till min reservation, under det att den andra reservationen antyder, att det skulle vara andra lagrum, som äro ännu farligare. Detta är emellertid för närvarande en någorlunda likgiltig sak, icke alldeles likgiltig, men den har ju i alla fall icke för dagen en så stor aktuell betydelse, utan denna betydelse får väl anses för närvarande ligga i själva yrkandet. Det gäller då, huruvida det är nog med att särskilt framhålla i en skrivelse, att man icke får förbise ett grundligt övervägande av denna sak vid den allmänna omarbetningen av strafflagen, eller om man skall begära en sådan revision genast. Vi ha redan förut vid denna riksdag från lagutskottet begärt, att gällande strafflag skall revideras på en viss punkt tidigare, än som kan bli fallet, om man skall vänta på den slutliga allmänna revisionen. Jag menar, att här föreligger också ett sådant fall. Man kan visserligen säga, såsom här har sagts, att om kapitel 8 skall moderniseras till konformitet med hela den nya strafflagen, så är det möjligt, att detta kommer att taga former, som icke kunna tillräckligt utfinnas och formuleras förrän i sammanhang med det hela. Men detta kunde man ha sagt också om det förslag, som nyligen här föranledde en begäran om tidigare reformering på en viss punkt. Emellertid i någon mån kan det ligga något under detta. Men det hjälper icke. Den tid, då strafflagens slutliga reformering kan komma, är långt avlägsen; man kan icke hänge sig åt förhoppningen, att den kommer snart. Då är det viktigt, att denna sak, låt vara på grundvalen av det nuvarande kapitlets redigering, dock förtydligas så, att icke förtolkning kan, såsom skett, äga rum, och ävenledes att straffskalan sänkes ofantligt. Detta kan ske, och det är brådskande, särskilt i dessa tider, ty här bli många brytningar och fortsatt kamp mot militarismen, så man kan aldrig veta, vad som kan inträffa. Här lurar man från den härskande ämbetsmannaklassens sida på varje ord av den andra sidans argument och på varje handling. Allt, som kan göras för att bura in någon från den andra sidan och skydda sin partiåskådning och sin i mycket på bajonetten uppbyggda makt gent emot de framstormande angreppen mot militarismen, kan befaras utnyttjas till det yttersta. Sådan är situationen, och vi böra därför enligt min uppfattning icke vänta på en ändring, till dess den stora strafflagsreformen kommer.

Jag hade för en tid sedan tillfälle att här i kammaren anföra, att den högsta administrativa myndigheten här i staden på min fråga vem det var som särskilt ansett det behöfligt och nitälskat för att driva fram förräderiåtalet, svarade: »Det var vi alla». Det var »vi alla» — som ansågo det vara synnerligen viktigt, att detta åtal kom till stånd. Vilka voro »vi alla» i detta fall. Man har ännu icke fått veta, i vad mån den förra regeringen hörde dit — den var naturligtvis icke alldeles främmande därför. I detta »vi alla» ligger ett sådant ofantligt hot, förstå herrarna, när i en sådan sak som denna alla ledande myndigheterna här i staden, som kunna ha något inflytande på frå-

gan, lägga in hela sin själ i att framdriva en orättfärdig dom. Skola vi då sitta här och vänta på den blivande strafflagsreformen, när högerpartiet sitter vid styret och ständigt lurar på oss, på allt vad vi säga och göra för att i ärlig avsikt strida och kämpa för den sak, som vi anse riktig? Sådant skulle vi underkasta oss, ett sådant samhällsskick, en sådan godtycklighet, en sådan laglöshet! Nej! Det är därför det allra minsta och moderataste uttryck för avskyn mot ett sådant samhällssystem, man kan ge, att här biträda åtminstone den reservation, som jag har avgivit, och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Om ändrad lydelse av 8 kap. 8 § strafflagen.
(Forts.)

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Höglund* i Stockholm och *Björling*.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Lindhagen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den reservation, som avgivits av herr Stårner m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o) angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande nr 51 antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den av herr Lindhagen vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 76 ja mot 57 nej; och hade kammaren alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Emot denna utgång av voteringen anmälde herr *Lindhagen* reservation.

Härefter företogs huvudvoteringen i enlighet med följande av kammaren nu godkända omröstningsproposition:

Om ändrad
lydelse av
8 kap. 8 §
strafflagen.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren, med avslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 51, bifaller den av herr Stårner m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sistnämnda votering utföll med 80 ja mot 50 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den av herr Stårner m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.

Vidare upptogs till behandling lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av väckt motion om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 238, hade herr *Winberg m. fl.* hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta, att strafflagens 10 kap. 14 § måtte upphävas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att 10 kap. 14 § strafflagen skulle upphävas; samt

av herrar *Klefbeck*, *Borg* och *Lindqvist* i Kosta, vilka föreslagit att riksdagen i anledning av förevarande motion ville besluta återställa 10 kap. 14 § strafflagen till det innehåll, denna paragraf hade före 1906 års lagändring.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, anförde:

Herr *Winberg*: Herr talman, mina herrar! Det skulle ju vara åtskilligt att säga i den fråga, som framförts här i motionen och med anledning av det utskottsutlåtande, som föreligger, men dels med hänsyn till den långt framskridna tiden och dels också och icke minst med hänsyn till, att jag mer och mer blir övertygad om, att denna församling över huvud icke vill något, när det är fråga om reformer, skall jag icke onödigt länge upptaga tiden, men jag kan icke undgå att säga några ord, eftersom jag står såsom motionär här.

Jag och några partivänner ha tillåtit oss föreslå upphävande

av 10 kap. 14 § strafflagen av skäl, som, såvitt jag förstår, vi rätt utförligt anfört i motionen. För detta yrkande har inom utskottet icke funnits resonans hos mer än en ledamot, nämligen herr Lindhagen. Utskottets majoritet går på rent avslag. Tre socialdemokrater hemställa, »att riksdagen i anledning av förevarande motion ville besluta återställa 10 kap. 14 § strafflagen till det innehåll, denna paragraf hade före 1906 års lagändring.» Det vill säga, dessa reservanter påyrka upphävande av den del av denna strafflagsparagraf, som brukar gå under namn av Staafflagarna. Den övriga delen, den som tillkom 1889, anser man icke vara av beskaffenhet, att man från socialdemokratiskt håll har anledning att påkalla dess upphävande. Det förefaller något egendomligt, det måste jag säga, och med anledning av denna reservation måste jag ett par minuter taga kammarens tid i anspråk för att erinra om hur läget var, när denna lag första gången kom till, år 1889.

(Om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.)
(Forts.)

Sådan denna lag 1889 formulerades, kallades den redan då en munkorgslag, och alla, som äro något äldre, veta nog, vilken storm av opposition detta lagförslag väckte hos alla folkliga element inom landet. De erinra sig särskilt, hur arbetarna i stor utsträckning hade anordnat demonstrationsmöten, där de intogo bestämd ståndpunkt mot en dylik lag, som skulle bli på visst sätt en klasslag. I varje fall skulle den i eminent grad förhindra uttalandet och frambärandet av åsikter i olika spörsmål, något som man alldeles riktigt redan på förhand ansåg skulle bliva av den mest ödesdigra beskaffenhet. Jag skulle också vilja uppmana herrarna att läsa igenom en del exempel i motionen angående uttalanden i riksdagen vid lagförslagets behandling, av vilka uttalanden framgår, hurusom man icke bara inom allt vad vänsterkretsar heter, utan långt in bland de moderata elementen uttalade i mycket bestämd form, att det vore en olycka, om ett dylikt lagförslag antoges. Jag skall endast erinra om, att en sådan man som Waldenström i Gävle i synnerligen bestämd form uttalade sig mot detsamma. Jag skulle vidare kunna erinra om, att herr Andersson i Nöbbelöv uttalade sig mot lagförslaget och sade: »Skola vi nu här avhända oss de friheter, som våra förfäder för århundraden sedan tillkämpat sig och vi fått i arv av dem — — —?» Det finnes en massa sådana uttalanden. Allt detta visar, huru man tänkte i detta fall redan då, icke bara inom arbetarkretsar, utan inom alla samhällslager, där man hade någon känsla för det rent folkliga och framför allt för den relativa frihet i fråga om yttranderätt i olika riktningar, som man av ålder varit van att äga här i landet.

Jag kan sålunda med denna lilla orientering fastslå, att det måste väcka förvåning, när nu detta ärende framföres, att man sålunda från arbetarhåll i dessa dagar anser, att denna lag icke egentligen är något att fästa sig vid, utan kan kvarstå; att den icke är till hinder för de förehavanden, som vi nu för tiden ha för oss.

Jag skall med några ord beröra den påbyggnad av lagparagrafen, som kom till stånd 1906. Det var en av de stora dumheter, som det liberala partiet och dess hövdingar gång på gång låtit komma sig till last. Det var den dumhet, man begick, när man tänkte att på

Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
straflagen.
(Forts.)

det sättet köpa högern och första kammaren att gå med på de reformer, som man då för ögonblicket var angelägen att få genomförda. Man gick ifrån den principiella ståndpunkt, som jag förutsätter, att det liberala partiet då och sedan haft, att resa mostånd mot en lag, som skulle vara till hinder för den fria yttranderätten. Det skall icke falla mig in att gå in på någon vidare granskning av, hur den bytesaffären avlöpte för vänstern. Den har liksom alla övriga bytesaffärer, som kommit till stånd mellan vänstern och högern, gått i den riktning, att vänstern dragit det kortaste strået. Det måste också förefalla mycket egendomligt, när liberalerna i dag, och tidigare också för resten, icke ens kunnat gå med på det krav, som innefattas i den av de tre socialdemokraterna avgivna reservationen om upphävande av den del av paragrafen, som går under namn av Staafflagarna. Man måste förklara det därmed, att det är någon missriktad högaktning för detta lagförslags upphovsman, som nu med alla sina fel och förtjänster är saligen avsmnad och vars minne man icke ens indirekt vill fläcka genom att erkänna, att han kunde begå misstag. Jag undrar, herrar liberaler, om det icke vore ett hederligare sätt att fira hans minne genom att erkänna, att han som vi alla andra var en människa, som kunde fela och begå en dumhet, och om så är fallet, bör det vara angeläget för dem, som verkligen hylla hans minne, att se till, att det felsteg, som blivit begånget, må bli avhjälpt och bortsopat.

Som sagt, om tiden det medgäve, skulle det vara intressant att utveckla ämnet, men nu skall jag icke göra det av skäl, som jag anför. Jag anser, särskilt på grund av de erfarenheter vi fått på senaste tiden om hur lagparagrafer tillämpas och speciellt med hänsyn till ordalydelsen om »muntligen inför menighet eller folkförsamling» att ändring bör ske. Detta uttryck har på sista tiden uttolkats så in absurdum, att skall den tolkningen fortsätta, gör den nära nog våld på allt vad förhandlingar inom slutna sällskap och kretsar heter, där man hittills varit van att utan att drabbas av lagens arm få i rätt så tydliga ordalag behandla föreliggande spörsmål. Icke minst med hänsyn därtill och till erfarenheterna under den sist gångna tiden om, vartill denna lagparagraf allt kan användas, måste vi yrka på dess avskaffande. Den användes till sådant till och med, som ovillkorligen måste stå i rak strid mot allt vad verklig frihet heter och mot alla folkliga strävanden här i vårt land över huvud taget. Då så är, anser jag, att det måste vara varje årlig frihetsväns oavvisliga plikt att medverka till, att denna lagparagraf så fort som möjligt blir utstruken ur vår lagsamling. Då jag icke kan finna något skäl, varför man skall taga ett halft steg i den riktning, de tre reservanterna föreslagit, och borttaga en del av denna lagparagraf och låta den delen stå kvar, som redan vid tillkomsten av borgerliga element stämplades såsom en fara för hela den andliga utvecklingen i vårt land, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Jag skall fatta mig mycket kort och be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Då vi nu hört, att motionären på fullt allvar och fullt medvetet yrkar, att hela denna paragraf skall utgå ur strafflagen, och han således icke ens är nöjd med ett återställande av denna paragraf till vad den var före 1906, tillåter jag mig anmärka, att så länge ett samhälle över huvud skall bestå som rättssamhälle, där den enskilde medborgarens förhållande till samhället och till andra medlemmar av staten regleras genom lagar och författningar, så kan det icke tillståndas den enskilde, på sätt herr Winberg yrkar, att efter gottfinnande provocera rättsöverträdelser. Samhället kan icke skydda den enskildes liv, frihet och egendom samt upprätthålla allmän ordning och säkerhet genom noggrant avvägda rättsregler och samtidigt lämna öppet för dem, som av varjehanda anledningar icke vilja underordna sig dessa lagar och författningar, att söka förleda andra att trotsa eller överträda samma författningar. Detta är grunden för lagrummet, och jag tror, att den är så bärande, att det skall vilja till den ärade motionärens — jag vet icke hur jag skall säga — enkla syn på tingen, för att man skall kunna neka riktigheten av en rättsgrund-sats, utan vilken naturligtvis samhällsordningen kommer att stå på mycket osäkra fötter.

Jag skall icke taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk längre. Det skulle annars vara mycket att säga till utveckling av den sats, jag nu uttalat, men tiden är för långt framskriden. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Södertälje: För min del är jag benägen att ge motionärerna rätt i mycket, som de i denna motion anföra. Det ligger någonting motbjudande i att bestraffa s. k. politiska brott. Det är sant, som motionärerna säga, att dessa brott »ej liksom andra brott framfötts av ett fördärvat eller av naturen lågt sinnelag eller utgjort tillfälliga utslag av karaktärssvaghet, själviskhet eller skadelusta. De ha framgått av övertygelse. De ha utförts för att tjäna en sak, en idé, de ha ofta direkt framsprungit ur en osjälvisk hängivenhet, större än den genomsnittliga». Det är också sant, att det över huvud taget är motbjudande att inskränka yttrandefriheten. Det är nog därför säkert, att många här i kammaren med tungt hjärta 1916 voro med om den ändring, som då genomfördes av 10 kap. 14 § strafflagen. Vad som gjorde det särskilt tungt för många att gå med på saken var att, när förslaget behandlades här, riksdagen kort förut avslagit den då sittande vänsterregeringens förslag om rösträttsutvidgning, och det föreföll mindre tilltalande, att sålunda skärpa straffet för våldsamma uttryck av politiskt missnöje på samma gång som riksdagen genom avslag på de rösträttslösas krav gav ny näring åt detta missnöje.

Ett skäl, som 1906 vägde tungt, när man gick att skärpa lagen, var, att man sade och med skäl kunde säga, att vi här i landet icke sett att den anarkistiska propagandan verkligen var så farlig. Man kunde säga det då därför att man icke bevittnat vare sig det skån-ska anarkistiska postrånet eller mordet på general Beckman eller

*Om upphä-
rande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)*

Om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.
(Forts.)

Amaltheadådet. Under de år, som gått sen dess, ha vi bevitnat dessa och andra utslag av ifrågavarande propaganda. Nu äro vi rikare på erfarenhet, nu förstå vi bättre än da, att samhället måste ha medel att skydda sig mot en sådan verksamhet.

Slutligen anfördes under 1906 års riksdagsförhandlingar, att den då föreslagna lagändringen hade en farlig, kautschukartad karaktär. Man kunde med rätta peka på den fara, som låg i att lagen salunda kunde komma att användas i större omfattning än dess författare åsyftade. Emellertid kan man nog säga, att den erfarenhet, som vunnits sedan dess, lyckligtvis icke bekräftat dessa farhågor. Såsom utskottet meddelar i betänkandet, ha exempelvis under åren 1910—1912 endast sex personer blivit ådömda fängelse enligt 10 kap. 14 § strafflagen och ingen av dessa har dömts till straffarbete. Denna siffra visar i sin man, att lagen icke i större utsträckning använts som medel att klubba ner misshagliga åsikter. För övrigt har man prejudikat från högsta domstolen, att även om en person i aldrig så entusiastiska ordalag prisar brottslig handling, blir han straffri, såvida det icke kan visas, att detta prisande skett i syfte att förleda annan till brott. Läser man lagen noga, finner man också, att den icke avser att träffa varje dylikt prisande av brottslig handling utan endast sådant, som går ut på att förleda andra. Såvitt jag kan se, göra sig motionärerna därför skyldiga till en överdrift, då de i lagen i dess nuvarande skick vilja se ett hot mot varje ärlig och skarp samhällskritik. Det är endast, när kritikern är så otålig, att han icke nöjer sig med att kritisera de bestående missförhållandena utan vill komma fortare fram till målet genom att förleda sina åhörare att bryta mot den bestående bristfälliga lagen, innan denna hunnit bli avskaffad, det är först då han riskerar att komma i kontakt med den här lagen.

För övrigt bör man komma ihåg, att i flertalet andra europeiska stater straff äro stadgade, som icke äro mildare än de vi ha för dylika förseelser. Och det ligger enligt min mening någonting riktigt i att den, som söker förleda till brott, som han själv aktar sig att föröva, dömes strängare än den, som låter förleda sig. Jag är glad att i sista avseendet kunna återropa yttranden av flera socialistiska tidningar från tiden närmast efter Amaltheadådet. Då var det en socialdemokratisk tidning, som yttrade bland annat följande: »Förr eller senare måste det ju komma, här som i alla andra länder någon frukt av den anarkistiska propagandan.» En annan sådan tidning yttrade: »Den, som vill tränga till djupet av denna affär (Amaltheadådet) och kommer på det klara med skuldfrågan, kan inte undgå den reflektionen, att de mest skyldige denna gång slingrat sig undan lagens maskor, i vilka de yngre och mindre ormsluga nu obarmhärtigt strypas. Ty det står fast, att det avskyvärda dådet i Malmö får skrivas på de herrars konto, som bedrivit handlingens propaganda.» I en annan socialdemokratisk tidning hette det: »För de agerande huvudmännen i dramat förestår nu säkerligen en ohygglig dom. En av dem får måhända plikta med livets förlust och andra kanske med livstids straffarbete. Och ändock äro dessa unga människor icke de

skyldigaste. De mest skyldiga, de som genom sin verksamhet, sin propaganda varit förförarna, dessa gå fria. Herr Schröder, Folkviljans redaktör och utgivare av »Handlingens propaganda» är redan fri. Och andra ungsocialismens huvudapostlar äro även alltjämt fria. Och dock är det väl ingen, som icke inser, att hos dessa är det, som den egentliga skulden ligger till det skeddä, att dessa äro de egentliga brottslingarna.» Det lär till och med ha funnits en socialdemokratisk tidning, som efter Amaltheadådet yttrade: »Man känner sig sannerligen frestad att förordna lynchning av de röster, vilkas petrolösa fraser skicka sina åhörare till stupstocken.» Den sista tidningen har jag icke sett själv, men den åberopades av dåvarande vice talmannen Staaff i en diskussion angående denna lag. Såvitt jag förstår, är det en oförvillad rättskänsla, som kommer till uttryck i dylika uttalanden. Det ligger i själva verket en sanning däri, att förföraren är mera brottslig än den, som kastar bomben.

Med detta vill jag för min del icke hava sagt, att avfattningen av detta lagstadgande för närvarande är fullt tillfredsställande och att det icke skulle behövas någon modifikation av straffsatserna. Tvärtom tror jag, att någon ändring härutinnan väl skulle kunna vidtagas, utan att samhället därigenom bleve maktlöst mot den antimilitaristiska propagandan. Men jag har den övertygelsen, att då strafflagen kommer att undergå revision — och i motsats till herr Lindhagen tror jag, att denna icke kommer att låta vänta på sig — kommer denna sak att tagas under övervägande. Jag tror således, att det icke är riktigt att för närvarande på rak arm besluta en ändring i den riktning, som föreslås i reservationen, och därför har jag intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Herr Höglund i Stockholm: Jag orkar icke vid denna sena timme ingå på någon egentlig diskussion i denna fråga. Blott några ord. När herr Petersson i Lidingö villastad hävdar, att dessa lagar skulle vara nödvändiga för att upprätthålla det bestående rättssamhället, vill jag för min del med anledning därav endast säga, att jag bestrider, att det är något rättssamhälle, vari vi leva. Det är tvärtom så, att detta samhälle vilar på makt och brutalt våld, och dessa lagar avse heller ingenting annat än att med brutalt våld upprätthålla den nuvarande orättfärdiga samhällsordningen, emot strävandena från socialdemokraterna, antimilitaristerna och ungsocialisterna efter en omdaning till det bättre.

När jag hörde herr Petterssons i Södertälje anförande, kom jag att tänka på den gamla satsen om dem, som ingenting lärt och ingenting glömt. Jag tycker dock, att hela den erfarenhet, som vi haft från denna lagstiftnings tillkomst tills dato, borde hava lärt även liberalerna att inse, att lagen ingalunda har tillämpats så, som man från början tänkte sig, och icke heller verkat så, som man förutsatte. När lagen tillkom, kallades den till och med av herr Branting för anarkistlag, och det sades, att den uteslutande riktade sig mot den anarkistiska och ungsocialistiska propagandan. Jag skulle rikta mig

Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)

mot denna lagstiftning, även om den inskränkte sig till detta, ty jag anser icke, att ungsocialisterna skola vara fågelfria och jagas som vilda djur i landet, men det är ett faktum, att lagen också i mycket stor utsträckning har drabbat den rent socialdemokratiska antimilitaristiska propagandan, och det skulle kunna lämnas otaliga exempel på detta. Det förvånade mig, när jag hörde den upplysningen, att endast sex personer skulle hava blivit fällda under de senare åren för brott mot Staafflagarna. Det måste avse talare, men dessa lagar användas även i stor utsträckning för att slå ned på den socialdemokratiska antimilitaristiska pressen. Det är väl egentligen inom pressen, som de flesta offren fallit för dessa lagar.

Jag vill vidare till herr Pettersson i Södertälje säga, att man skall icke föreställa sig, att en lagstiftning av denna art skulle hava kunnat förekomma sådana förbrytelser som exempelvis postrånet i Skåne eller ett rent provokationsbrott såsom mordet på general Beckman, som förövades av en intellektuellt undermålig individ. Jag bestrider, att dessa båda brott haft något att skaffa med den antimilitaristiska och ungsocialistiska agitationen. De hava begåtts av rent defekta, kanske från födseln kriminellt betonade individer. Att tänka sig, att dessa lagar, om de tillkommit några år tidigare, skulle ha förhindrat sådana brott, är ingenting annat än nonsens.

Jag begärde emellertid ordet närmast med anledning av ett yttrande i herr Winbergs anförande. Han uttryckte sin förvåning över, att tre högersocialdemokrater endast reserverat sig ifråga om Staafflagarna, men tyckas vara benägna att hålla på den ursprungliga lagen av 1889 eller den s. k. lilla munkorgslagen. För min del är jag icke alls förvånad över en sådan ståndpunkt, tvärtom finner jag den vara ett naturligt och konsekvent led i hela den utvecklingsprocess, som högersocialismen i vårt land genomgått under den senaste tiden. Ett parti, som varmt ivrar för de mest skarpa och hänsynslösa munkorgslagar inom egna led, är naturligtvis endast konsekvent, när det låter också samhället hålla sig med åtminstone en liten smula munkorg, och jag är fullkomligt övertygad om, att vid den tidpunkt — den kanske för övrigt icke är så avlägsen — då vi fått en liberal-socialistisk regering, komma vi att få se högersocialisterna försvara och rösta för även Staafflagarnas bibehållande.

Herr Lindqvist i Kosta: Såsom synes av utskottets utlåtande, hava herrar Klefbeck och Borg samt jag avgivit en reservation, i vilken vi yrkat, att 10 kap. 14 § strafflagen återställes till den lydelse, som paragrafen hade före 1906. Detta vårt yrkande är desamma, som från vår partigrupp framställdes tidigare, vid riksdagarna åren 1910 och 1914. I den motion, som var väckt 1910, säges uti motiveringen, bland annat, att »vi tveka icke att beteckna 1906 års lagändring såsom reaktionär och såsom ett utslag av sällsynt missriktad omvårdnad om samhällets bästa. Straffarbete, särskilt för åsiktsbrott, är det sämsta vapnet av alla mot missnöjet, och det synes oss vara ett kultursamhälle ovärdigt att genom tillfogande av ett kroppsligt lidande förmå människor att byta åsikt. Det har i alla

*Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)*

tider», säges det längre ned i denna motion, »varit det fria ordet, som påvisat bristerna och påskyndat samhällsförbättringarna, och därför måste ett dylikt kringskärande av yttrandefriheten betecknas som ett attentat mot utvecklingen».

Vad som säges i denna motion av år 1910 gäller ännu i dag, och jag vill göra detta till min motivering för det yrkande, vi här hava framställt. Den motion, som här i dag föreligger, sträcker sig ju längre än det yrkande, som tidigare har varit framställt från vår riksdagsgrupp och, om jag icke tager fel, även varit framställt av en av de föregående ärade talarna, herr Winberg. I den nu föreliggande motionen har man yrkat icke blott återställande av lagen, sådan den var före 1906, d. v. s. icke endast slopande av Staafflagarna utan slopande av hela denna paragraf. Vi hava icke vid behandlingen inom utskottet kunnat fullt överskåda, vilken verkan det skulle få att göra den lagändring, som motionärerna här föreslagit, och när vi icke kunnat göra detta, hava vi stannat vid att framställa det yrkande, om vilket icke förut har rått så stor tvist, som det säkerligen skulle råda, om det gällde borttagandet av hela denna paragraf.

Sedan riksdagen förra gången hade att behandla denna sak, har det ju dock inträffat något, det har kommit till, kan man säga, ett mycket betydelsefullt moment genom den tolkning, som i ett mycket uppmärksammat rättsfall av högsta domstolen givits åt paragrafens uttryck »menighet eller folksamling». Stadgandets räckvidd har därigenom blivit större, än man tidigare allmänt torde hava antagit, ifråga om förutsättningarna för att en uppmaning skall anses vara offentlig framförd, och detta utan att erforderlig klarhet har kunnat på lagtillämpningens väg erhållas, var den rätta gränsen bör anses gå. Onekligen är denna bristande klarhet i ett viktigt stycke icke tillfredsställande. Vi förstå till fullo, att det icke är bra ställt, som det är, och vi äro sålunda icke tillfredsställda med denna lagparagraf. Det är icke så, att vi äro tillfredsställda med den och därför inskränka vårt yrkande till vad vi gjort, utan det är, som jag tidigare sade, oförmåga att kunna överblicka verkningarna av en sådan lagändring tillika med en annan sak, vilken jag sedan skall nämna, som gjort, att vi stannat inför det yrkande, som vi hava i vår reservation.

Det är, såsom herrarna torde erinra sig, så, att riksdagens justitieombudsman har genom särskild skrivelse till Kungl. Maj:t fäst uppmärksamheten på den nya lagtolkning, som här kommit till uttryck ifråga om vad som menas med menighet eller folksamling. I avvaktan på vad resultat denna justitieombudsmannens skrivelse kan leda till, hava vi ansett oss stå på den säkra sidan, om vi inskränkte oss att yrka, att denna paragraf måtte återställas i det skick, som den hade före 1906.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som här är avgiven av herrar Klefbeck och Borg samt undertecknad.

Herr Winberg: Herr talman! Blott ett par ord. Herr

Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)

Petersson i Lidingö villastad ville göra gällande, såvitt jag kunde uppfatta hans ord, att man skulle vara ganska ansvarslös, eller i alla fall något i den riktningen, för att kunna framställa ett sådant yrkande, som det jag gjorde. Jag skulle då vilja fråga herr Petersson i Lidingö villastad, huruvida han också anser sådana personer som t. ex. Carl Ifvarsson, Carl Herslow, Waldenström, Olof Jonsson i Hof och Johansson i Noraskog m. fl. vara ansvarslösa ifråga om sin åsikt om samhällets rätt och möjlighet att straffa förbrytare, då samtliga dessa herrar vid lagparagrafens tillkomst förklarade, att den var alldeles onödig, att den icke alls var av behovet påkallad utan tvärtom skulle komma att medföra ganska farliga verkningar. Jag förmodar, att konsekvensen måste väl då bli, att dessa personer nog handlade ganska ansvarslöst, och i sådant fall befinner jag mig ju i relativt gott sällskap.

Därmed har jag också något litet svarat på herr Lindqvists argumentation, vilken, jag måste säga det, är ganska egendomlig. De huvudsakliga argumenten för, att dessa reservanter hava stannat vid vad de gjort, förklarade han vara, dels att detta krav tidigare framförts och dels också att man icke kunde överblicka räckvidden av den föreslagna ändringen. Jag får säga, att detta är en ganska malplacerad omtanke om det kapitalistiska samhället. Skulle det väl uppstå någon verklig fara för arbetarklassens vidkommande, om hela paragrafen slopades? Jag tycker, att denna omtänksamhet låter bra egendomlig från det hållet.

Herr Lindhagen: Jag begärde egentligen ordet med anledning av herr Petterssons i Södertälje anförande. Det föreföll mig, som om han här hopblandade två saker. Han talade om, att anstiftaren ofta har större skuld än gärningsmannen o. s. v. Hela det kapitel, han rörde sig om, är egentligen kapitlet om anstiftan av brott och delaktighet däri, som ju redan är straffbart enligt strafflagens allmänna grunder. Det är icke fråga om detta nu. Detta prisande av brottslig gärning, varom nu är fråga, är ett mera svävande uttryck, och det har praktiskt tillämpats för att komma åt yttranden i allmänhet och särskilt i pressen och alldeles särskilt i en för högerns regeringsmakt misskaglig press, ty här gör man en ofantlig skillnad på person, som man alltid gör vid tillämpning av politiska paragrafer, för att komma åt de misskagliga och märka ord. Detta varnade redan Carl Ifvarsson för, då han sade, att »icke alltid väljer man sina ord så noga, att man icke möjligen skulle kunna åtkommas med tillhjälp av denna lag». Det är just detta, som är det farliga, att man kan av högerns ämbetsmän så lätt »åtkommas med tillhjälp av denna lag». Det har varit tal om detta vid föregående tillfällen, och det senaste exemplet härpå är sista åtalet mot Stormklockan. När i justitiedepartementet efterfrågades, vad det var som ansågs förgripligt i ifrågavarande artikel, svarade expeditionschefen, att det var exempelvis ett uttryck om revolutionen i Ryssland, att man där hade »först» avkastat oket. Förstår ni icke, menade expeditionschefen,

att i ordet »först» ligger en indirekt uppmaning, att man sedan skall fortsätta hos oss. Men på samma gång har den svenska regeringen själv erkänt den ryska revolutionen och således på ett ännu mera eklatant sätt prisat den brottsliga gärningen. Men vad som går an för den svenska regeringen att prisa, går icke an för någon annan, Gud bevars, utan då försöker man att, såsom Carl Ifvarsson sade, med tillhjälp av munkorgsstadgandet åtkomma en person genom en så fruktansvärd uttolkning.

Man kan för övrigt säga, att även om en dylik lag vore behövlig, så bör den i alla fall ej stiftas, förrän man har tillämpare, i vilkas hand man vågar lägga en så farlig lag, förrän man får en oväldig ämbetsmannakår, som icke tillhör ett visst parti och uttolkar den i partiets anda företrädesvis.

Man glömmet så lätt under årens lopp de färska intrycken av vad som varit, men när jag läste i denna motion allt detta, om vad det gamla lantmannapartiets män år 1889 sade — det var kanske den enda frisinnade tid, som funnits i svenska riksdagens senare historia — så kom jag så livligt ihåg det stora spel, som då utspelades. Det var en hyggelig ämbetsman, justitierådet och sedermera justitieministern Örbom, som framlade detta förslag såsom ett botemedel mot »de socialdemokratiska uppviglingarna», som det uttrycktes och som var motivet för det hela. Man var då rädd för den socialdemokratiska faran. Det var mäster Palm och några andra, som då skötte den saken. Man tyckte, att denna agitation kunde vara onödig, måhända farlig, och ville icke finna sig i dessa uppviglingar. Sedan har man fått finna sig i dessa uppviglingar, och ministrarna blicka nu med den största uppmärksamhet och andakt på sådana uppviglare — ja, jag menar herr Branting och ledamöterna av hans förtroenderåd här i majoritetspartiet. Så kunna tiderna förändras. De kunna ju också bliva ministrar, och man måste hava vördnad för något så framtidsmässigt.

Så kom lagen till och sedan kom år 1906. Då var det, såsom antydes i propositionen, den »försvarsfientliga propagandan», som man avsåg att drabba med lagändringen. Då kom den stora militaristiska och reaktionära utbyggnaden. Först sedan hittade man på, när den grundlagsenligt skulle antagas för andra gången, att det var för den anarkistiska propagandan, men det stod i den ursprungliga propositionen, att det var den försvarsfientliga propagandan man ville åt. Trots detta har antimilitarismen, ett riktigare uttryck för saken, fått insteg till och med i riksdagen, men den har visserligen icke så stor makt, att man behöver med vördnad göra honnör för den. Men kanske kommer den tid, då den spelar större roll och man får visa samma hänsyn för den som nu för de socialdemokratiska uppviglingarna. Världskriget bör kunna påskynda denna tids tillblivelse. Jag vill alltså säga: Vi vilja bli av med militarismen. Ni må försvara den med munkorgslagar och olaga häkningar och sådant, ni må låta miljonerna rulla för den onödiga neutralitetsvakten, presumerade faror fortfarande i framtiden. så kommer i alla fall den antimilitaristiska propagan-

Om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.
(Forts.)

Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)

dan att en gång bliva A och O även i parlamentet, hur man än må spjärna emot.

Jag kommer så väl ihåg 1889 — jag var då jämförelsevis ung, ganska ung förresten — vilken storm av förbittring det gick över hela landet bland arbetarna, bland den liberala pressen och bland alla dem, som stodo vänstern nära, och det visade sig även här i riksdagen. Det enda ord, som ljöd överallt var: munkorgslagen, munkorgslagen! Något oerhört var det. Detta grep Örbom så, att man sade, när han icke långt därefter gick bort ur tiden, att därtill medverkat även denna opinion, som tog honom hårt.

Men lagen kom i alla fall till stånd i följd av socialistkräcken. Oppositionen däremot byggde nog på en sund känsla, och det har erfarenheten också visat. Låt oss nöja oss med att straffa anstiftare och tillskyndare efter strafflagens allmänna paragrafer, men låt oss icke omhägna sådana här munkorgslagar med kautschuksparagrafer, efter vilka man straffar icke blott en fullbordad gärning och försök till brott, utan även försök till försök, kan man säga. Då går man alldeles för långt. Man finner också, att denna lag egentligen användes för att komma åt all kritik, som icke väger sina ord på guldväg, som går ut på att avskaffa murkna institutioner och dåliga lagar, så att dess verkan är just, att man lyckats upprätthålla detta.

Nu sade herr Pettersson i Södertälje vidare, att det stora hägrande universalmedlet, den allmänna revisionen av strafflagen, skulle vi kasta en förväntansfull blick på även i detta fall, och vi kanske kunde nöja oss med detta. Om vi se på det förslag, som föreligger och som vid kriminalistföreningens sammanträde i dessa punkter vann allmän tillslutning, så avser det just att öka dylika kriminaliseringsmöjligheter. Alla möjliga försök skulle bli straffbara, där de icke varit det förut, alla försök till statsfarliga förbrytelser och även förbrytelser, som stå på gränsoområdet därtill. Då här i år väcktes motion med begäran, att riksdagen skulle varna för, att strafflagsrevisionen gick bland annat i sådan riktning, vad inträffade? Jo, en överväldigande majoritet, förmodligen hela högern, de flesta liberaler och flertalet socialdemokrater voro emot, att det sades ifrån redan nu. Vad är det då för mening med att hänvisa på den tillämnade strafflagsreformen såsom något, som skall råda bot på sådana missförhållanden som här uppstått? Man har tvärtom mycket mer att frukta av en sådan revision.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Borg: Herr talman, mina herrar! Det är ju litet vanskligt att begära ordet vid denna sena timma, men jag nödgas dock göra detta på grund av åtskilligt, som här blivit sagt.

Då herr Winberg med mycken styrka framhållit, att det skulle vara så förunderligt, att vi som arbetare endast stannat vid att yrka upphävande av en del av denna paragraf, vill jag endast säga, som herr Lindqvist tidigare sagt, att vi gå kvar på just de vägar.

där herr Winberg förut gått. Vi hava icke ändrat uppfattning, vad denna sak beträffar.

Sedan skall jag be att få säga till herr Höglund, då han tror, att i den händelse vi skulle få en liberal och socialdemokratisk regering, så skulle högersocialisterna till och med komma att vara för hela denna lags bibehållande, att dessa ord kunna bli ett tveeggat vapen, om man vänder på det hela. Det skulle kunna hända också, att i händelse vi finge en socialistisk vänsterregering här i landet, även vänstersocialisterna då kanske skulle ändra sig dit-hän, om något sådant är möjligt.

Till sist skulle jag vilja säga, att den ståndpunkt, vi intaga här i detta utskottsutlåtande, är icke endast herr Winbergs ståndpunkt, utan mer och mindre även herr Lindhagens ståndpunkt. Han var inom utskottet, innan han till sist bestämde sig för den reservation, han här framgått med, inne på de vägar, där vi för närvarande äro. Han var även litet fundersam, huruvida han skulle kunna gå med på bifall till hela motionen, ehuru han har satt sitt namn under densamma, därför att även han liksom vi icke kunde överblicka, vilka konsekvenser det skulle hava med sig. Jag tror, att om våra vänner på vänsterkanten ville se noga på alla dessa saker, så skulle de icke komma och uppträda på det sätt, de här gjort. Jag tror, att man borde anlägga en annan ton i sina ord vid detta tillfälle.

Med herr Borg förenade sig herr *Persson* i Norrköping.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Då herr Lindhagen tillvitat mig, att jag gjort mig skyldig till en sammanblandning av det nu föreliggande stadgandet och strafflagsbestämmelserna i fråga om delaktighet i brott och anstiftan av sådant, vill jag erinra, att i 10 kap. 14 § strafflagen talas om straff för uppmaning till brott eller försök att förleda till brott, så ock försök att eljest förleda till ohörsamhet o. s. v. Jag hemställer, om icke den, som gör sig skyldig till sådant, i vanliga fall kallas för anstiftare, ehuru här den skillnaden föreligger, att en person straffas enligt detta lagrum, oaktat det icke kan påvisas, att någon viss person på grund av hans anstiftan begått brott. Jag tror, att vad som sades, när lagen tillkom, rätt starkt motive- rar en sådan bestämmelse, nämligen att det ju är mycket svårt att i speciella fall visa, att ett dylikt yttrande verkligen förmått någon viss person att begå brott, men att yttrandet i alla fall är så pass farligt, att ett ingripande är påkallat.

Gent emot herr Höglund skall jag be att få erinra, att jag aldrig sagt, att vare sig mordet på general Beckman eller skånska postrånet skulle hava uteblivit, ifall en sådan lagstiftning förefunnits. Om man stiftar en lag av ifrågavarande innehåll, är det icke i den förhoppningen, att *alla* brott, som däri beläggas med straff, därigenom skola kunna för all framtid förekommas. Så naiv är man icke. Men därmed är icke sagt, att det skulle vara naivt.

Om upphä-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)

att försöka att genom en sådan lag reagera mot farliga samhälls-
företeelser av det ena eller andra slaget. Därför att lagen icke
skulle hava en absolut verkan, kan den dock hava någon verkan i
avsett syfte.

Herr Höglund i Stockholm: Herr Lindqvists i Kosta an-
förande gav verkligen i blyxtbelysning en ganska god bild av det
djupa politiska förfall, vari vårt land har råkat under den senaste
generationen. För trettio år sedan, år 1889, när denna fråga be-
handlades i riksdagen, yttrade herr Andersson i Nöbbelöf, numera
herr Andersson i Skivarp, en ganska moderat man, föreställer jag
mig, följande: »Om vi lämna ifrån oss den fria yttranderätten, skola
vi vara dåligt betjänta med det vi få igen.» I år uppträder herr
Lindqvist i Kosta, som kallar sig för socialdemokrat, och säger, att
han icke kan vara med om att tillstyrka att återgå till förhållandena
före lagens tillkomst, när han icke kan överskåda verkningarna av
ett sådant beslut. Han fruktar de ohyggliga konsekvenserna av
en fullständig yttrandefrihet i vårt land, ett krav, som han dock
har på det egna partiprogrammet! Jag skulle vilja hemställa till
honom, att han till nästa kongress motionerade om, att denna punkt
ändrades till »ofullständig yttrande- och församlingsfrihet».

Nog är det i alla fall besynnerligt, att socialdemokrater, som
vilja gälla för att framför alla andra hävda frihetens principer
på detta område och som mycket starkt på sin tid reagerade mot
liberalerna för deras frångående av dessa principer, nu själva upp-
träda som försvarare av en sådan politik, och i varie fall är det
beklagligt, att de usurpera det hederliga socialdemokratiska namnet
för en sådan åskådning.

Till min vän Borg i Harnäs vill jag säga, att hans anförande
syntes just bekräfta vad jag förespådde, att den socialdemokra-
tiska högern i en eventuell samregering med liberalerna kommer att
försvara till och med Staafflagarna, och han sökte endast undskylla
det med att till äventyrs även den socialistiska vänstern, när den
bleve regering, komme att föra samma politik. Nå, det återstår
att se, och tills jag får se det, vågar jag bestrida, att något sådant
vore möjligt. Vad herr Borg sagt härom, bevisar i varje fall ingen-
ting emot vad jag framhållit, nämligen att socialdemokraterna så-
lunda själva frångått sin ståndpunkt till och med gent emot Staaff-
lagarna eller rättare sagt äro redo att göra det.

Herr Persson i Norrköping: Denna debatt är ju av särde-
les stort intresse därför att här av några talare har lagts an på att
nedsvärta de tre reservanter, som antecknat sig för den ståndpunkt,
vilken åtskilliga eller åtminstone ett par av de talare, som här ytt-
rat sig, tidigare funnit vara tillfredsställande. Saken ligger så till,
att den här lagparagrafen icke, såvitt jag vet, sedan 1889, då den an-
togs, varit uppe till riksdagens behandling förrän i år, och herrarna
ha icke heller angivit något missnöje med densamma i den press,
som stått till herrarnas förfogande under åtskilliga år. Först i år

har uppmärksamheten blivit fäst på ifrågavarande paragraf därigenom att man tolkat ordet menighet på ett sätt, som man icke gjort förut, men fraga är, om det är säkert, att man vinner någon rättelse i det avseendet genom att yrka på att den här bestämmelsen skall avskaffas. Denna sak tål i varje fall att resonera om och taga under övervägande, innan man gör sig så säker.

Herr Höglunds stora ord äro typiska utslag för hans tro på sin egen överdådighet i detta fall, då han förutsade, att om socialdemokraterna komma att bilda regering tillsammans med liberalerna, skola de hålla på Staafflagarna. Herr Höglund vet icke någotdera i det avseendet, och om han också håller på sin tro, är det lyckligtvis en del folk som icke tro på så lösa uttryck som de vilka här förekommit. Jag tror verkligen, att de stora orden i det avseendet skulle sparas liksom förvrängningen, att herr Borg givit erkännande åt, att om ett år vi skola yrka på att Staafflagarna skola bibehållas. Slikt faller helt visst tillbaka på dem, som uttrycka sig så, ehuru de icke ha någon grund därför.

Då skulle jag vilja hemställa till herrarna i fråga om en liten sak: vad är det egentligen vi behöva ha bort? Jo, vi behöva först ha bort Staafflagarna. Det är egentligen en del av paragrafen, som varit besvärlig för yttrandefriheten här i landet, som såväl enskilda talare som tidningarna kommit i klammeri med. Nu stå vi i den ställningen, att socialdemokraterna äro ensamma om att önska få bort den lagparagrafen. Jag vill i det sammanhanget beklaga den uppfattning, som gjort sig gällande här från herr Pettersson i Södertälje, då han så starkt, starkare nästan än vid föregående debatter i denna fråga i riksdagen, tager denna lag i försvar. Det är erkänt och erkänt på många sätt, att det är en kautschuksparagraf, som missbrukats på ett sätt, som sannerligen icke gagnar vare sig folket eller landet som sådant, icke ens dem, på vars tillskyndan denna lag tillkommit. Det är ett faktum, att det är den lagen som är den obehagliga, under det att den andra lagen har föga eller intet att säga, åtminstone icke sedan jag började deltaga i det politiska arbetet och följa lagstiftningens inverkan på politiken här i landet.

Tro icke herrarna, att det vore skäl i att man koncentrerade ansträngningarna på att söka få bort den obehagliga delen av paragrafen? Tro icke herrarna, att det för sakens skull vore bättre än att man här ställer upp och anklagar tre reservanter, som icke kunnat vara med på herr Lindhagens reservation, vilken för övrigt, enligt vad herr Borg redogjorde för, icke från början av herr Lindhagen så starkt inom utskottet urgerades. Jag känner icke till det; jag har icke varit med om behandlingen av denna lag. Jag tror, att dessa feta talesätt kunna vi spara till andra tillfällen, då vi träffas, och att vi icke behöva upptaga riksdagens tid med dem, då vi helt visst icke komma någonstades i sak i detta avseende.

Vad sedan beträffar paragrafens innehåll — jag skall yttra mig om dess innehåll — anser jag, att paragrafen bör undergå en ordentlig granskning och ordentlig förändring, så att det farliga, som ligger i densamma, avskaffas. Det kunna vi komma igen med och före-

Om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.
(Forts.)

Om upphävande av § 10 kap. 14 § strafflagen.
(Forts.)

slå utan att därför anse, att man är så ultraradikal, därför att man kommit fram med en motion vid detta tillfälle, en motion, som för övrigt icke har utsikt att leda till praktiskt resultat för närvarande. Det är det vi i någon mån skola titta på. Jag har velat säga detta vid detta tillfälle, fastän jag ej deltagit i frågans behandling inom utskottet.

Till sist vill jag säga till herr Pettersson i Södertälje beträffande hela hans argumentation, att, då han säger, att före lagen hade vi icke haft Amaltheadådet och övriga våldsåtgärder, men att vi hava haft sådana efter det lagen kom till stånd — det visar sålunda, att lagen icke hindrar sådana — jag icke har kunnat finna något dylikt, som förresten icke har något att göra med den agitation, som man använder lagen emot och som man kan komma åt på så många andra områden.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag måste säga ett par ord med anledning av herr Höglunds överlägsna uppträdande mot mig. Innehållet i herr Höglunds anförande verkar icke så osympatiskt som den överlägsna ton, redaktören tar mot en arbetare. Det är tydligt, att en person som herr Höglund har lättare att uttrycka sig, än vad jag har. Därför försöker han använda sådana ord, att han tror, att endast deras form skall kunna nedgöra en motståndare. Jag tror icke, herr Höglund, att mitt anförande likväl kan vara något bevis på politiskt förfall som vårt land kommit i. Det kan väl icke förtänkas, att om en person, som icke är jurist, blir inkastad i ett utskott, där lagfrågor behandlas, han där försöker att sätta sig in i frågorna så mycket som möjligt. Jag ber att i detta fall få säga — jag vet icke om jag härvidlag går längre än jag har rätt att göra — att jag har särskilt sökt i samtal med herr Lindhagen få uppfattning om vad hans mening var angående denna motion. Jag måste då säga i likhet med herr Borg, att herr Lindhagen har stått på samma ståndpunkt som vi reservanter, nämligen att det icke var möjligt att gå på bifall av motionen. Trots det herr Lindhagen har undertecknat denna motion, var detta sålunda även herr Lindhagens uppfattning. Det måste man väl ändå ha klart för sig, att när det gäller en ändring av en lagparagraf, man måste försöka få en överblick över, hur ändringen kan verka på andra lagparagrafer. Det är detta jag åsyftat, när jag uttalat mig.

Jag vill så säga till herr Höglund, att 1910 intog herr Lindhagen, som naturligtvis står betydligt mycket högre än både jag och flera av herr Höglunds vänner, en ståndpunkt, som var betydligt mycket sämre än den, vi nu intaga. Ty när då den socialdemokratiska motionen förelåg om ett återställande av denna lagparagraf till vad den var före 1906 kom herr Lindhagen med en reservation. Han kunde icke gå så långt som motionen gjorde, utan inskränkte sig i sin reservation till att yrka på, att den år 1906 införda straffskalan skulle ur lagen utgå. Trots att herr Lindhagen inskränkte sig till detta, jag må säga mot vårt ganska betydelselösa yrkande, har det

ej syns, som om herr Höglund och hans parti kommit i politiskt förfall därför, utan vi se ju, att det partiet är stätt i god utveckling.

Jag ber till sist att få säga herr Höglund, att jag tror, att det vore mycket bra, om vi kunde uppträda mot varandra, då vi ha olika åsikter, utan att försöka personligen angripa varandra.

*Om upp-
vande av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)*

Herr B o r g: Herr talman! Jag nödgas säga ett par ord återigen trots den sena timmen, och det på grund av herr Höglunds uppträdande. Det synes mig märkvärdigt, att en sådan man som herr Höglund varken hör eller erkänner någonting, som man säger, då han ytterligare kommer här och konstaterar vårt förfall. Vi ha emellertid icke fallit från någon ståndpunkt, det föreligger sålunda icke något förfall. Jag har ju gent emot herr Höglund inför kammaren nyss framhållit, att de yägar vi befinna oss på, där har herr Winberg varit och där har herr Lindhagen stått för några dagar sedan i utskottet. Då kan man icke beteckna det så, som om vi fallit ned i en dygrop vid detta tillfälle. Nej, vi stå kvar på den ståndpunkt, som vi alla tidigare intagit.

När herr Höglund söker lägga in i mina ord, att jag erkänner, att, för den händelse vi få en socialistisk-liberal regering, vi äro färdiga att acceptera hela denna lag så är det ändå att fullständigt vantolka vad jag sagt. Icke behärskar jag ordet i så långt gående utsträckning, men det skall vara få, som skola kunna vantolka vad jag sagt på sådant sätt, som herr Höglund nu gjort. Då herr Höglund skall söka skolmästra äldre arbetare, som känna kanske bättre än herr Höglund vad arbetare önska, vad arbetare behöva och hur arbetare lida, och huru önskemålen ligga i det fallet, bör herr Höglund välja orden bättre vid ett annat tillfälle.

Herr L i n d h a g e n: Som herrarna hörde av mitt anförande, har jag icke berört de tre andra reservanternas ställning utan bara försvarat min egen reservation. Nu ha emellertid dessa reservanter åberopat vad jag tidigare sagt inom utskottet, och jag vill då försvara min reservation även gent emot dem.

Denna reservation innehåller ett särskilt stycke, där jag talar om, hurusom »man vänjer sig visserligen vid allt, således även vid åsynen av förtrycket. Till sist utbreder sig tron, att detta är åtminstone på något sätt outhärligt, eftersom det finnes till och växer. Därför har även jag tidigare varit med om att föreslå endast borttagandet av 1906 års påbyggnad och även senare trots, att möjligen något behövde stå kvar. De varnande rösterna från tiden för lagens första tillkomst och nya erfarenheter hava emellertid väckt mig till besinning».

Det har icke framburits någon sådan motion förut, och jag får säga, att den är väl skriven. Det är tydligen flera sakkunniga, som samarbetat. De ha också åberopat, hur annorlunda man ser sådana saker som den föreliggande i ett land som England, och allt detta gjorde, att denna motion väckte mig till eftertanke, att när allting kommer till kritan, böra vi söka lösrycka oss från detta parlamenta-

Om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen. (Porta.)

riska kompromissande, som man faller offer för, och särskilt i sådana tider som de nuvarande gå till roten med det onda. Emellertid hade jag i utskottet — och det har jag också skrivit i reservationen — en känsla av att jag icke kunde begära, att utskottets medlemmar skulle följa mig i mitt principiella bifallsyrkande. Därför resonerade vi ett slag om, huruvida vi icke för att vinna något, som man kallar det, och för att vara eniga skulle kunna gå på den gamla linjen från 1906 och därtill föreslog jag att nu måste dock även fordras, att de nya erfarenheter, som tillkommit angående tolkning av det år 1889 införda begrepet »menighet eller folksamling» skulle beaktas och föranleda dess förtydligande, så att någon vantolkning ej vidare kunde äga rum. Men då det slutligen bar mig emot att gå på en kompromisslinje, skrev jag min reservation och visade den för mina närmaste partikamrater, men de beslöto sig då i stället för den andra reservationen. Jag klandrar dem icke med ett ord härför och kommer aldrig att göra det, utan har bara sökt försvara den ståndpunkt, som jag nu intagit.

Herr Persson i Norrköping talade om att »visa sig radikal». Ja, herr talman, om vi kunde slippa att göra det ändå. Jag skulle önska, att det lilla parti jag tillhör kunde få taga ett annat namn. Jag har fått höra, vilket härligt tillstånd, som lär råda i Bulgarien. Där finnas två socialdemokratiska partier, och när det gamla partiet kallade sig »de vidhjärtade», beslöt vänstern kalla sig »de trånghjärtade». Jag skulle oerhört gärna vilja tillhöra ett parti, som officiellt kallade sig »de trånghjärtade», så att jag kunde oberoende av namnet arbeta för vad jag ansåge vara riktigt.

Herr Höglund i Stockholm: Jag skulle icke begärt ordet ännu en gång vid denna sena timme, om det icke förekommit några personliga angrepp, som jag känner mig tvingad att tillbakavisa. Jag har icke velat på minsta sätt rikta mig personligen mot vare sig herr Lindqvist i Kosta eller herr Borg, och jag vädjar till kammaren, om icke något missförstånd från deras sida föreligger. Jag respektar dem såsom människor fullt och helt och för deras riksdagsarbete, som jag nog följt. Vad jag riktat mig mot är den *politiska uppfattning*, som de här företrätt. Det är den jag karakteriserat som »förfall», vilket icke har med deras personer som sådana det minsta att skaffa. Jag skall för övrigt icke ingå på deras anföranden vad det personliga beträffar, fastän det skulle vara ytterligare något att säga särskilt i anledning av herr Borgs yttrande.

Då herr Persson framhåller det besynnerliga i att vi icke förut riktat oss mot lagen i hela dess omfattning eller, som han uttryckte sig, att vi förut »förklarar oss tillfredsställda», vill jag säga, att jag icke vet, när och var det skett även om det icke väckts någon formlig motion i ärendet. Nu vet herr Persson lika väl som jag, hur det tillgår att väcka motioner i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Det är sålunda först på sista tiden vi haft tillfälle att utveckla oss i frihet, och därför är det naturligt nog först nu ett sådant yrkande kunnat komma fram. Det är dessutom särskilt motiverat av den

senaste tidens händelser, vilka, som alla känna, nödvändiggör en skärpt kamp mot militarismen. När nu frågan kommit upp och när herr Sven Persson säger, att det icke är någonting att invända mot vår motion, varför icke tillstyrka den i lagutskottet?

*Om upphä-
an de av
10 kap. 14 §
strafflagen.
(Forts.)*

Överläggningen förklarades härmed avslutad. I överensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Lindhagen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den reservation, som avgivits av herr Klefbeck m. fl., och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hava flertalets röster för sig. Som votering emellertid begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, därvid herr talmannen förklarade sig anse den under 3:o) upptagna nu vara med övervägande ja godkänd. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande nr 52 antager yrkandet om bifall till den av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till herr Lindhagens reservation.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utföll med 74 ja mot 35 nej; och blev följaktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Klefbeck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Huvudvoteringen utvisade 62 ja mot 47 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos ånyo de denna dag avlämnade motionerna nr 496, av herr *Lindqvist* i Kosta, och nr 497, av herr *Persson* i Norrköping, båda i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 341, med förslag till lag om allmän tjänsteplikt och, nr 358, med förslag till lag angående arbetsnämnder; och beslöt kammaren hänvisa ifrågavarande motioner till lagutskottet.

§ 11.

Herr *Jesperon* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 500, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 370, angående anslag för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus.

Denna motion blev på begäran omedelbart remitterad till jordbruksutskottet.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första särskilda utskottet:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa; och

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa; samt

från riksdagens kansli:

nr 160, angående åtgärder för nedbringande av statens tryckningskostnader;

nr 184, angående utredning för genomförande av en allmän arbetarsemester i vårt land; och

nr 186, angående åstadkommande av utredning rörande handelsomsättningen mellan de nordiska länderna m. m.

§ 13.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner angående reglering av riksdagsmännens arvoden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt skogvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m.;
nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till täckande av brist i staten för förskolan för blinda i Växjö;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid marinen tillhörande undervisningsanstalter samt navigationsskolorna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitals underhåll;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omkostnader för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till läkarundersökning av sjöfolk;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av anslaget till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statsverkets räkning av fastigheterna nr 13 och 14 i kvarteret Norrtälje i Stockholm;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anvisande av medel till täckande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917; och

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av vissa kostnadsökningar för sjöförsvarets ordnande m. m. jämte i ämnet väckt motion;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 4 utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 328, med förslag till förordning angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 347, angående ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten.

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 51, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig höjning av postavgifterna dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckt motion med förslag till förordning om tonnageavgift;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 5, 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m. ävensom i anledning av nämnda proposition väckta motioner;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6, 9, 11, 18, 19, 20, 25 och 30 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker;

nr 56, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna m. m.;

nr 57, dels i anledning av väckta motioner med förslag till förordning om krigstidsskatt samt om ändring av skattetariffen i gällande förordning om krigskonjunkturskatt, dels ock angående ändrad lydelse av 12 § i sistnämnda förordning; och

nr 58, angående vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

sammansatta bevillnings- och lagutskottets nr 2 utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten; och

nr 55, i anledning av militieombudsmannens framställning angående förhöjning av anslaget till befordrande av göromålens gång vid militieombudsmansexpeditionen m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en extra tjänsteman hos lantbruksstyrelsen samt till jordbrukskonsulenter och jordförmedlingsbyråer;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statsbidrag till lantbruksskolor ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor ävensom tre i ämnet väckta motioner;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ökat arbetsbiträde hos lantmäteristyrelsen;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna samt lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till aktiebolaget Porjus' smältverk av rätt att inom utmälet Valerius å Luossavaara malmfält bryta viss mängd malm ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län ävensom tre i ämnet väckta motioner;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig avlöningsförbättring för vissa lantmätare ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 108, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förtydligande eller ändring av 8:e punkten i kungörelsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om avveckling av militärförsvaret m. m.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmanen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum bland 2 gånger bordlagda ärenden främst måtte uppföras lagutskottets utlåtande nr 54, vidare i en följd statsutskottets utlåtanden nr 150 t. o. m. 164, därefter bevillningsutskottets betänkanden nr 48, 49 och 50 samt bankoutskottets utlåtande nr 45, samma utskotts utlåtanden nr 50, 51 och 52, därpå jordbruksutskottets utlåtande nr 93 samt därefter övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 64.

§ 16.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsmannen *Carl Johan Eriksson* från Arboga på grund av sjukdom (akut ledgångsreumatism) tills vidare är förhindrad att delta i riksdagsarbetet, intygas på heder och samvete. Arboga den 22 maj 1917.

A. J. Amnéus,
leg. läkare

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>vice talmannen</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 25 maj,
» <i>Magnusson</i> i Skövde	» 6 » » 24 » och
» <i>Jönsson</i> i Boa	» 2 » » 24 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,55 på natten.

In fidem
Per Cronvall.